

अध्याय १. परिचय तथा पृष्ठभूमी

१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तरगत रहेका ९ वटा जिल्लाका कृषक, कृषि प्राविधिक तथा कृषि पेशासँग सरोकार राख्ने व्यक्तिहरूको ज्ञान, धारणा र सीपमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सहज वातावरणको निर्माण होस् भन्ने उद्देश्य अनुरूप तत्कालीन श्री ५ को सरकारको मिति २०६०/०४/२९ को निर्णय बमोजिम भैरहवामा रहेको क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रलाई कृषि पाइलट फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुरमा स्थानान्तरण गरिएको थियो। क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र (साविक) र हाल कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर जिल्लाको सदरमुकाम महेन्द्रनगर देखि पूर्व वेदकोट नगरपालिकाको लालपुरसम्म ५ कि.मि. र महेन्द्रराजमार्गको लालपुर देखि ३ कि.मि. दक्षिण (नहरको किनार पक्की बाटो भएको) वेदकोट नगरपालिका वा.नं. ९ को सुन्दरपुर गाँउमा अवस्थित छ।

साविक क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र र हाल कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरले मुख्यतया विगतको सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको रूपमा रहेको र हाल सुदूरपश्चिम प्रदेशका दुई अञ्चल सेती (कैलाली, डोटी, अछाम, बझाङ, बाजुरा) र महाकाली (कञ्चनपुर, डडेल्धुरा, बैतडी, दार्चुला) का ९ वटा जिल्लाहरू र आवश्यकता अनुसार अन्य क्षेत्रका जिल्लाहरूकालागि समेत कृषि विषयवस्तुमा तालिम प्रदायक संस्थाका रूपमा सेवा पुऱ्याउदै आइरहेको छ।

यो तालिम केन्द्र रहेको परिसरको कुल २३.८ हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये ८.८ हेक्टरमा कार्यालय भवन आवास, सडक, थ्रेसिंग फ्लोर, ग्यारेज तथा गोदाम घर का साथै बीउ विजन प्रयोगशाला, माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला, बाली संरक्षण प्रयोगशालाका साथै कृषि विकास फार्मका भवनहरू रहेका छन् भने खेतियोग्य १५ हेक्टर क्षेत्रफलमा हाल कृषि विकास फर्मले बीउ उत्पादनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ।

यस तालिम केन्द्रले विभिन्न विषयवस्तुमा आधारित चौथौं, पाचौं र छैठौं तहका प्राविधिक तथा अगुवा कृषक स्तरीय तालिमहरू आयोजना गर्ने गरेको छ। यी तालिमहरूलाई प्रभावकारी बनाउन बेला-बेलामा पाठ्यक्रम एवं पाठ्य सामाग्रीहरूको परिमार्जन/व्यवस्थापन गर्ने गरीएको छ भने विभिन्न निकायहरूबाट अनुभवी प्रशिक्षकहरूलाई आमन्त्रण गरी प्रशिक्षण कार्य गर्ने गरिएको छ। तालिम पश्चात तालिमको प्रभावकारीता अध्ययनका लागि अनुगमन तथा मूल्यांकन पनि गरिदै आईरहेको छ।

आर्थिक आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि यस केन्द्रबाट कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग कार्यक्रमहरू पनि संचालन गरीएका छन्। कृषकहरूलाई कृषि उद्यमी बनाउन सहयोग गर्ने उद्देश्यका साथ कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम पनि गत आर्थिक वर्ष देखि संचालन गरीएको छ। कृषि प्रविधि सम्बन्धि क्षमता अभिवृद्धी तालिम संचालन गर्नुका साथै एकिकृत कृषि बजार निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम र राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड को कञ्चनपुर जिल्लाको पुनर्वास स्थित ७४ विघा जमीनमा कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार तथा कृषि शिक्षा कार्यक्रम समेत शुरु गरीएको छ।

२ भावी सोच (Vision)

मानवीय विकास मार्फत आर्थिक विकास गर्नका लागि सक्षम जनशक्ति विकास गर्नु एवं व्यवसायिक कृषक तयार गर्नु यस तालिम केन्द्रको भावी सोच रहेको छ ।

३ ध्येय (Mission)

कृषक तथा कृषि प्राविधिकहरूको प्राविधिक तथा संस्थागत विकास सम्बन्धि आवश्यक ज्ञान, सीप अभिवृद्धि गरी उनीहरूको धारणामा सकारात्मक परिवर्तन गरी कृषि प्रणालीलाई व्यवसायिक एवम् प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रुपान्तरण गर्न टेवा पुर्‍याउनु यस केन्द्रको ध्येय रहेको छ ।

४ उद्देश्यहरू

- कृषि व्यवसाय प्रवर्धनका लागि आवश्यक सहयोग गरी व्यवसायीक कृषकहरू तथा कृषि उध्यमीहरू को सँख्या बृद्धी गर्ने ।
- कृषि प्राविधिकहरू तथा कृषकहरूको व्यवसायीक कृषि तथा उन्नत कृषि प्रविधि सम्बन्धि आवश्यक ज्ञान तथा सीप व्यवहारीक तालिमका माध्यमबाट विकास गर्ने ।

५ नीति/रणनीति (Policy/Strategy)

- कृषक तथा विभिन्न तहका कर्मचारीहरूको लागि सरोकारवालाहरूको सहयोगमा तालिम आवश्यकता पहिचान गर्ने ।
- तालिम आवश्यकताका आधारमा तालिम पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
- समावेशीताका आधारमा सहभागीहरूको छनौट गर्ने कार्य कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानीय निकायका कृषि शाखाहरूले गर्ने ।
- तालिमको विषयका आधारमा तालिम स्थल तथा प्रशिक्षकहरूको छनौट गर्ने कार्य यस केन्द्र ले गर्ने र तालिम संचालन गर्ने ।
- कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकासका लागि कृषि उस्मायन स्थल छनौट गरी उस्मायन स्थलमा नै सहभागीहरूको कृषि ब्यवसाय संचालन गर्न ब्यवहारीक तालिम मार्फत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- उस्मायन स्थलमा क्षमता अभिवृद्धि गरेका कृषकहरूलाई ब्यवसायीक योजनाका आधारमा पूजीगत अनुदान प्रदान गर्ने ।
- नौ वटै जिल्लामा एकिकृत कृषि बजार निर्माण गरी संचालनका लागि सम्बन्धित कृषि बजार ब्यवस्थापन समितीलाई हस्तान्तरण गर्ने ।
- राष्ट्रिय आवास कम्पनीको कंचनपुर जिल्लाको पुनर्वास स्थित ७४ विघा जमीनमा कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार र कृषि शिक्षा कार्यक्रम अन्तरगत अनुसन्धानको कार्य क्षेत्रिय कृषि अनुसन्धान निर्देशनालय, भागेतडा, डोटी ले संचालन गर्ने र बीउ उत्पादनको कार्य यस केन्द्रले संचालन गर्ने ।

६ मुख्य कार्यहरु (Mandate)

६.१ तालिम कार्यक्रम संचालन

क) चौथा ,पाचौ र छैठौ तहका प्राविधिक स्तरीय तालिम

- आधारभूत सेवाकालिन तालिम (३५ दिने) ।
- प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न किसिमका क्षमता अभिवृद्धि तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न विषयका कृषि प्रविधि सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- बजार, बजारीकरण तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- योजना तर्जुमा तथा प्रस्ताव लेखन सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- संस्थागत विकास सम्बन्धि तालिम

ख) अगुवा कृषक स्तरीय तालिम

- श्रोत कृषक प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न विषयका प्राविधिक तालिमहरु (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- संस्थागत विकास तथा सहकारीकरण तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)

ग) ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता तालिम (५१ दिने)

घ) ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता पुनर्ताजगी तालिम (२ हप्ते)

ङ) क्षमता अभिवृद्धि तालिम तथा माग बमोजिमका अन्य तालिमहरु संचालन गरिने

६.२ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग

क) कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम

ख) एकिकृत कृषि बजार निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण

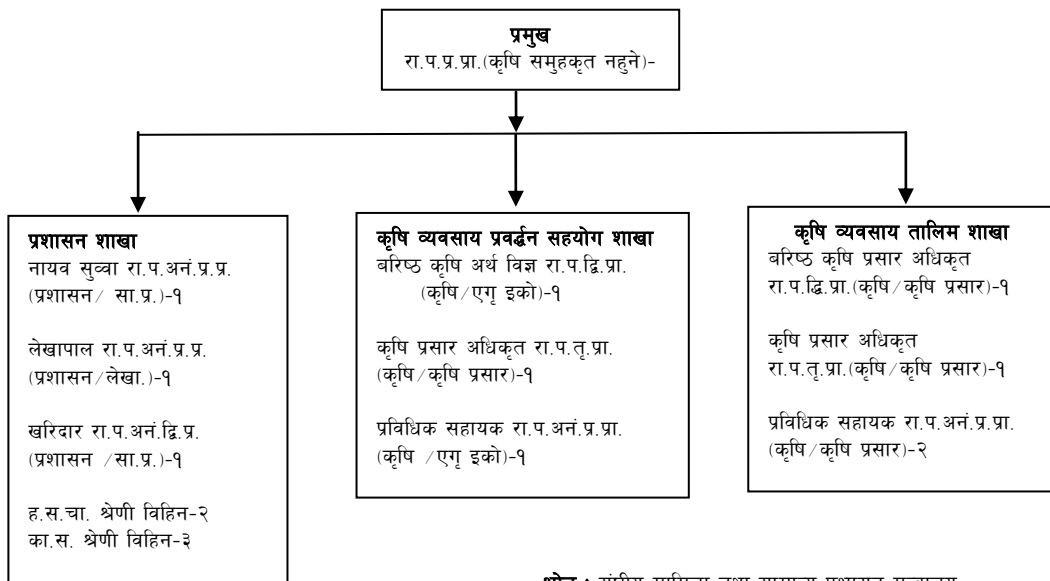
ग) कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षा कार्यक्रम

६.३ तालिम अनुगमन तथा मूल्यांकन

६.४ तालिम पाठ्यक्रम तर्जुमा तथा परिमार्जन

६.५ तालिम केन्द्र परिसरमा नमूना फिल्ड प्रदर्शन ।

७ हालको संगठन संरचना:

८. कार्यविवरण

८.१ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग शाखा

- प्रदेशस्तरका कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको रोष्टर तयार तथा अद्यावधिक गर्ने,
- प्रदेश अन्तरगत कृषि बाली र वस्तुको विकास एवं विस्तारका लागि व्यवसायिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक व्यवसायिक योजना तयारीमा सहयोग गर्ने,
- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा सुविधाको पहिचान गरी आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनमा आवश्यक सेवा सुविधा प्राप्तिका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग सम्बन्ध स्थापित गराइदिने,
- विभिन्न कृषि उद्यम तथा व्यवसाय संचालनका लागि आधारभूत जानकारीहरू प्रदान गर्ने,
- कृषि उद्यम तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धित निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्ने,
- विदेशवाट फर्केका कृषि व्यवसाय तथा उद्यम गर्न चाहने युवा कृषकहरूलाई उद्यम तथा व्यवसाय संचालनमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने,
- कृषि बजार तथा पूर्वाधार विकासमा सहयोग
- प्रदेशस्तरमा कृषि प्रविधि विस्तार कार्यमा सहयोग गर्ने ।

८.२ कृषि व्यवसाय तालिम शाखा

- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्न तालिम आवश्यकता पहिचान गरी सो अनुरूप विशिष्टीकृत ज्ञान, शीप प्रदान गर्न विशिष्टीकृत तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरूलाई तालिम आवश्यकता पहिचानमा आधारित तालिम संचालन तथा क्षमता विकासका कार्यहरू गर्ने ।
- तोकिएको शुल्क लिइ अन्य निकायबाट माग भइ आए बमोजिम कृषि उद्यम तथा व्यवसाय संचालन एवं प्रबर्द्धन सम्बन्धी तालिमहरू संचालनको व्यवस्था गर्ने,
- कृषि ज्ञान केन्द्रहरूबाट संचालित व्यवसायिक योजना कार्यान्वयन तथा शिप विकास सम्बन्धि कार्यहरूको अनुगमन गर्ने तथा निर्देशन दिने ।

८.३ प्रशासन शाखा

८.३.१ लेखा फाँट

- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने ।
- नियमित रुपमा लेखा परिक्षण गराउने ।
- बेरुजु हुन नदिन तर्फ सतर्क रहने तथा बेरुजु रेकर्ड अद्यावधिक राख्ने र नियमित रुपमा बेरुजु फछ्यौट सम्बन्धि कार्यहरू गर्ने ।

८.३.२ सामान्य प्रशासन तथा स्टोर फाँट

- कर्मचारी प्रशासन तथा सामान्य प्रशासन सम्बन्धि कामहरू गर्ने ।
- जिन्सी व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्पूर्ण कामहरू गर्ने ।
- कार्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्न तथा दुरुपयोग हुन नदिन आवश्यक कार्य गर्ने ।
- वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्न योजना अनुगमन शाखालाई सहयोग गर्ने ।
- तालिम केन्द्रमा रहेको खर्च भएर नजाने प्रकृतिका जिन्सी सामानहरूको विवरण अद्यावधिक राख्ने ।
- अभिलेखीकरण, बैठक, निर्णय लेखन, बैठक व्यवस्थापन ।
- अन्य शाखाको कार्यविवरणमा नपरेका प्रशासनिक लगायत अन्य सबै कार्य गर्ने ।
- दर्ता/चलानी साथै सक्कल कागजात सम्बन्धित ठाउँमा पुर्याउने ।

९. जनशक्ति/दरबन्दी विवरण

क्र. सं.	दर्जा	श्रेणी	कुल दरबन्दी		पदपूर्ति		रिक्त		कैफियत
			अ.प्रा.	प्रा.	अ.प्रा.	प्रा.	अ.प्रा.	प्रा.	
१	प्रमुख	रा.प.प्र.प्रा.		१				१	
२	ब.कृ.प्र.अ.	रा.प्र.द्वि.प्रा.		१		१			

३	व.कृ.अर्थ विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.		१			१	
४	कृ.प्र.अ.	रा.प.तृ.प्रा.		२		१	१	
५	प्रा.स.	रा.प.अनं.प्रथम		३		२	१	
६	ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	१		१			
७	लेखापाल	रा.प.अनं.प्रथम	१		१			
८	खरिदार	रा.प.अनं.द्वितीय	१		१			
९	हल्का स.चालक	श्रेणी विहिन	२		१		१	
१०	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	३		३			
जम्मा			८	८	७	४	१	४

१०. हाल कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण:

१०.१ स्थायी कर्मचारीहरु

क्र. सं.	कर्मचारी को नाम, थर	स्थायि ठेगाना	संकेत नम्बर	पदको नाम	श्रेणी/ तह	सेवा/समुह /उपसमुह	हालको पदमा स्थायी नियुक्ति	स्थायी सेवा प्रवेश गरेको शुरु मिति	यस अघि कार्यरत कार्यालय	यस केन्द्रमा हाजिर भएको मिति	कैफियत
१	श्री टिकाराम थापा	खप्तड छान्ना गा.पा. २ बझाङ्ग	१४९८ १३	ब.कृ.प्रअ.	रा.प. द्वि. (प्रा.)	कृषि, कृषि प्रसार	२०६६/०१ /२०	२०५२/०३ /२२	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय कैलाली	जेठ १५ २०७७	
२	श्री गोविन्द सिजापती	कमलबजार न.पा -०३ अछाम	२३२१ २०	कृ.प्र. अ	सातौँ	कृषि प्रसार	२०७५/०७ /१४	२०७५/०७ /१४	कृषि ज्ञान केन्द्र , बाजुरा	कार्तिक १७ २०७८	
३	श्री बलदेव जीशी	भि.न.पा. १९, कञ्चनपुर	११५९ ९	अधिकृत	छैटौँ	प्रशासन सा.प्र.	२०६९/०३। २९	२०६०/०४। १८	जि.हुलाक कार्यालय बैतडी	२०७५/१ २/२९ पदस्थापना	
४	श्री	अजयमेरू	१९१० ९६	अधिकृत	छैटौँ	कृषि, एग्री	२०७६/०२/ १०	२०६५/०८/ २२	कृषि विकास	२०७८/०७ /२८	

	सरीता पन्त	गा.पा. २ डडेल्धुरा			ईको मार्केटिङ			निर्देशनालय दिपायल		
५	श्री दिपा चन्द	भि.न.पा. १८ कञ्चनपुर	२३१९ ५५	लेखापाल	पाचौँ	लेखा	२०७५।०५। २७	२०७५।०५। २७	को ले नि का अखाम	२०७६।०४ १०२ पदस्थापना
६	श्री शेर बहादुर बोहरा	भि.न.पा. २ कञ्चनपुर	११७७ ४०	सहायक	पाँचौ	प्रशासन, सा.प्र.	२०४६।०२। ०१	२०७०।१०। ०४	जिल्ला बन कार्यालय डडेल्धुरा	२०७५।११ १०६ पदस्थापना
७	श्री हर्क बहादुर विष्ट	सुडा ५ सुन्दरपुक श्वनपुर	१८१९ ५२	चालक (ह.स.चा.)	श्रेणी विहि न	प्रशासन	२०५५।११। ०६	२०५५।११। ०६	कृ.व्य.प्र.स. तथा ता.के	२०७६/० ३/०५
८	श्री उद्धव खडाएत	भि.न.पा. १० कञ्चनपुर	१५३९ ८३	का.स.	श्रेणी विहि न	प्रशासन	२०५३।०६। ३०	२०५३।०६। ३०	जि.पशु सेवा कार्यालय दार्चुला	२०७६।०३ १५ पदस्थापना
९	श्री गोपाल दत्त जोशी	श्रीकोट ५, बैतडी	१७०२ ६२	का.स.	श्रेणी विहि न	प्रशासन	२०५१।११। १९	२०५५।११। ०६	कृ.व्य.प्र.स. तथा ता.के	२०७६/० ३/०५
१०	श्री देशराज भट्ट	भागेश्वर ४, डडेल्धुरा	१८३९ ३९	का.स.	श्रेणी विहि न	प्रशासन	२०५३।०१। ०१	२०५२।१२। २९	कृ.व्य.प्र.स. तथा ता.के	२०७६/० ३/०५

१०.२ करारमा कार्यरत कर्मचारीहरू

सि नं	नाम थर	स्थायी ठेगाना	पद	सेवा अवधि	कैफियत
१	लोकराज जोशी	गन्यापधुरा गाउँपालिका-२, डडेल्धुरा	कृषि प्रसार अधिकृत सातौँ	२०७७ फागुन देखि	
२	गीता कुमारी जोशी	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कृषि प्राविधिक	२०७८ पुष १६ देखि	
३	रामदत्त भट्ट	बेदकोट न.पा.-७, कञ्चनपुर	हलुका सवारी चालक	२०७६/३/१ देखि	
४	भिक्षु राना	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी	२०६४/४/४ देखि	
५	सौनी चौधरी	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी	२०६४/७/३ देखि	

६	रीता चौधरी	बेदकोट न.पा.-७, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी	२०७२/८/१५ देखि	
---	------------	-----------------------------	-----------------	-------------------	--

११. उपलब्ध भौतिक पूर्वाधार/ सुविधाहरूको विवरण:

सि.नं.	पूर्वाधार/श्रोत- साधन/ सुविधाहरूको विवरण	इकाई	परिमाण/ थान/संख या	अवस्था	कैफियत
१	जग्गा-जमिन	हेक्टर	२२.८	१५ हे.मा कृषि विकास फार्म ले विउ उत्पादन गर्दै आइरहेको छ भने अन्यमा भवन, सडक, छात्रावास, आदि रहेको ।	
२	कार्यालय भवन	संख्या	१	राम्रो	
३	तालिम भवन	संख्या	१	राम्रो	२ वटा हल भएको ।
४	सेमिनार भवन	संख्या	१		कृषि विकास फार्म ले प्रयोग गरी राखेको ।
५	क्यान्टिन भवन	संख्या	२	चालु	
६	छात्रावास भवन	संख्या	२	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थामा	महिला (१० कोठा) तथा पुरुष (२४ कोठा) अलग-अलग भवन रहेको ।
७	क्वाटर भवन	संख्या	४	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थामा	१ वटा अधिकृत स्तर क्वाटर माटो तथा मल.प.प्र. ले प्रयोग गरिरहेको ।
८	गोदाम घर	संख्या	१	राम्रो	कृषि विकास फार्म ले प्रयोग गरिरहेको ।
९	ग्यारेज	संख्या	१	मर्मत गर्नु पर्ने	
१०	डेस्कटप कम्प्युटर	संख्या	१४	७ वटा राम्रो	३ वटा मर्मत गर्नु पर्ने र ४ वटा लिलाम गर्नु पर्ने ।
११	ल्यापटप	संख्या	१२	५ राम्रो	२ मर्मत गर्नु पर्ने र ५ लिलाम गर्नु पर्ने ।
१२	क्यामेरा	संख्या	३	१ राम्रो	२ वटा लिलाम गर्नु पर्ने
१३	फोटोकपी मेशिन	संख्या	५	२ चालु	३ वटा लिलाम गर्नु पर्ने
१४	मिनिबस	संख्या	१	१ चालु	
१५	जीप	संख्या	१	चालु	
१६	मोटरसाइकल	संख्या	६	चालु	
१७	टि.भि.सेट	संख्या	२	चालु	
१८	इन्भर्टर	सेट	४	१ चालु अवस्थामा	३ लिलाम गर्नु पर्ने

१९	जेनेरेटर	संख्या	२	२	२ लिलाम गर्नु पर्ने
२०	एक्वा गार्ड	संख्या	४	४ चालु अवस्थामा	
२१	रेफ्रिजेरेटर	संख्या	१	चालु अवस्थामा	
२२	स्क्यानर	संख्या	२	चालु अवस्थामा	१ मर्मत गर्नु पर्ने

१२. स्थापनाकाल देखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरु

क्र. सं	नाथ, थर	ठेगाना	पद	सेवा अवधि		कैफियत
				देखि	सम्म	
तालिम केन्द्र, भैरहवामा स्थापना भई सुन्दरपुरमा स्थानान्तरण हुँदा सम्मका केन्द्र प्रमुखहरु						
१	श्री परशुरामलाल कर्ण		-	०३८	०३९	
२	श्री गोकर्ण जी.सी.		-	२०३९	०४०	
३	श्री मिश्रिलाल शाह		-	२०४०	०४१	
४	श्री शालीग्राम अधिकारी		तालिम अधिकृत	२०४१	०४९	
५	श्री पूर्णमान शाक्य		का.मु तालिम अधिकृत	२०४९	०५२	
६	श्री डण्डपाणी खनाल		का.मु तालिमअधिकृत	२०५२	०५४	
७	श्री रामानन्द कुर्मी		तालिम अधिकृत	२०५४	०५५-जेष्ठ	
८	श्री शालीग्राम अधिकारी		तालिम अधिकृत	२०५५	०५५-भाद्र	
९	श्री अब्दुल रंउफ		तालिम अधिकृत	२०५५	०५७	
१०	श्री आत्माराम लोहनी		तालिम अधिकृत	२०५७	०६०	
क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरमा स्थापना भए पश्चातका केन्द्र प्रमुखहरु						
११	श्री अकवाल अहमद खाँ	कपिलवस्तु ,	तालिम अधिकृत	२०६०/०७/२४	२०६१ फाल्गुन	
१२	श्री देवराज भट्ट	बैतडी	का.मु.प्रमुख ता. अ.	२०६१ फाल्गुन	२०६२ /०२/२४	
१३	श्री प्रेमराज ओझा	डडेल्धुरा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६२ /०२/२५	०६३ वैशाख	
१४	श्री निर्मल लामा	भैरहवा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६३ वैशाख	०६३ पौष	
१५	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६३ माघ	२०६४/२/१२	
१६	श्री विनोद कुमार भट्टराई	कपिलवस्तु ,	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४।२।१३	२०६४।४।२२	
१७	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४।४।२३	२०६४/११/३०	
१८	श्री अब्दुल रहमान	कपिलवस्तु ,	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४/११/०१	२०६५/१२/३१	
१९	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६६/०१/०१	२०६६/०१/२३	
२०	श्री जनकराज जोशी	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (प्रा.स.)	२०६६।१।२४	२०६६।३।२४	
२१	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६६।०३।२५	२०६७।०७।१३	
२२	श्री राम अयोध्या महतो	सिरहा	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०६७/०७/१४	२०६९/०१/२२	
२३	श्री धन बहादुर थापामगर	गोरखा	निमित्त प्रमुख ता.अ.	२०६९/०१/	२०६९/०५/१४	

			(वा.वि.ता.अ.)	२३		
२४	श्री बलराम प्रसाद कोइराला	महोत्तरी	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०६९/०५/१५	२०६९/०६/२६	
२५	श्री धन बहादुर थापामगर	गोरखा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (वा.वि.ता.अ.)	२०६९/०६/२८	२०६९/०९/०१	
२६	श्री श्रीधर ज्ञवाली	दाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६९/०९/०२	२०७१/०६/१९	
२७	श्री दिव्यदेव भट्ट	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७१/०६/२०	२०७१/०६/२६	
२७	श्री राजेन्द्र प्रसाद मिश्र	दाच'ला	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७१/०६/२७	२०७१/१०/०४	
२८	श्री दिव्य देव भट्ट	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७१/१०/०५	२०७२/०४/०५	
२९	श्री राजु घिमिरे	लमजुंग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७२/०४/०६	२०७२/१२/२४	
३०	श्री राजाराम अधिकारी	चितवन	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०७२/१२/२५	२०७३/०२/०८	
३१	श्री दिव्य देव भट्ट	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७३/०२/०९	२०७३/०८/१०	
३२	श्री वीर बहादुर चन्द	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७३/०८/११	२०७४/०३/३०	
कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र स्थापना पछिका कार्यालय प्रमुखहरु						
१	श्री वीर बहादुर चन्द	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७५/०४/०१	२०७६/०३/१५	
२	श्री बलदेव जोशी	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (अधिकृत छैटौ)	२०७६/०३/१६	२०७६/०४/०२	
३	श्री जनक राज जोशी	बैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (अधिकृत सातौ)	२०७६/०४/०३	२०७७/०२/१४	
४	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त कार्यालय प्रमुख (रा.प.द्वितीय श्रेणि)	२०७७/०२/१५	हालसम्म	

अध्याय २: आ.व.२०७८/७९ को वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति विवरण

१. भारीत तथा वित्तिय प्रगती

क) भारीत प्रगती

प्रगति अवधि	लक्ष्य परिमाण	भौतिक प्रगति	लक्ष्य भार	प्रगति भार	भारीत प्रगती प्रतिशत
प्रथम चौमासिक	1819	1302	23.55	१८.३४	७७.८७
दोस्रो चौमासिक	१६५४	१६५४	५०.९	३३.८८	६६.५६
अष्टमासिक	३४८३	२९५६	७४.४५	५२.२२	७०.१४
तेस्रो चौमासिक	१६५९	१६५८	२७.१	२५.९	९५.५७
वार्षिक प्रगति	५०८१	५०६२	१००	९५.०६	९५.०६

ख) वित्तिय प्रगती

रु लाखमा

प्रगति अवधि	कुल बजेट	कुल खर्च	वित्तिय प्रगति प्रतिशत
प्रथम चौमासिक	३३३.३०	८२.८७	२४.८६
दोस्रो चौमासिक	७२१.०९	३०९.६०	४२.९३
अष्टमासिक	१०५४.६०	३९२.४७	३७.२१
तेस्रो चौमासिक	३८७.२४	७४०.३२९	१९१.०
वार्षिक प्रगति	१४२६.८९	११४७.२१५	८०.०

२. कार्यक्रमहरुको वार्षिक प्रगती विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम /क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक विनियोजित रकम रु हजारमा			प्रथम चौमासिक		दोस्रो चौमासिक		तेस्रो चौमासिक	
			परिमाण	भार	बजेट	लक्ष	प्रगती	लक्ष	प्रगती	लक्ष	प्रगती
	अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु										
1	मोटरसाइकल खरिद	संख्या	1	0.20	280	१	१	0	0	0	0
2	कम्प्याक्ट डिजिटल क्यामेरा खरिद एसएलआर	संख्या	1	0.11	150	9	९	0	0	0	0
3	भ्याकुम क्लिनर खरिद	संख्या	1	0.02	25	1	०	0	0	0	0
4	चिसो तातो बाटर डिस्पेन्सर खरिद	वटा	2	0.02	30	२	२	0	0	0	0
5	हलका लागि ए सी खरिद तथा जडान	संख्या	3	0.19	270	१	१	0	0	0	0

6	तालिम केन्द्रमा आवश्यक विविध मेशिनरी औजार खरिद	पटक/संख्या	1	0.28	400	०	०	0	0	0	0
7	तालिम परिशरको लागि २० किलोवाट को जेनेटर खरिद	संख्या	1	0.56	800	१	१	0	0	0	0
8	Social Distancing कायम गरि तालिम संचालनका लागि निर्माणाधिन भवन निर्माण सम्पन्न तथा फर्निचिंग (अन्य सार्वजनिक निर्माण)	संख्या	1	1.05	1500	१	०	1	0	0	0
9	प्रदेशका ९ वटै जिल्लामा एकिकृत कृषि बजार निर्माण (निर्माण, संचालन र हस्तान्तरण) क्रमागत	जिल्ला	9	22.08	31500	१	०	0	0	1	1
10	तालिम भोजनालय गृह निर्माण	संख्या	1	3.50	5000	३	३	1	1	1	1
11	बस तथा जीप राख्ने टहरा निर्माण	संख्या	1	0.35	500	१	१	1	1	0	0
12	टिस्युकल्चर ल्याब निर्माण	संख्या	1	3.50	5000	१	०	0	0	1	0
13	फर्निचर तथा फिक्चर्स (रिभलविङ्ग कुर्ची स्टील दराज टेबुल	पटक/संख्या	1	0.21	300	१	०	0	0	0	0
	क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा:		24	32.07	45755	23	१८	3	2	3	2
	आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु			0.00		0					
27	छात्रावासमा फर्निचर, सिरक, डसना लगायत फर्निचिंग	पटक/संख्या	1	0.70	1000	१	१	0	0	0	0
30	कृषि उपज खरिद बिक्रीका लागि Online Platform निर्माण तथा मोबाईल एप तैयारि	पटक	1	1.26	1800	०	०	0	0	0	0
37	फलफुल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक	1	0.32	450	१	१	0	0	0	0
38	नविन कृषि प्रविधि विषयक तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक/संख्या	2	0.63	900	0	०	1	1	1	1
39	सुन्तलाजात फलफुलमा ह्रास रोग नियन्त्रण तथा बगैँचा पुनर्स्थापना सम्बन्धि तालिम	पटक/संख्या	1	0.32	450	0	०	0	0	0	0

40	केरा खेति प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक/संख्या	1	0.32	450	0	०	1	1	1	1
41	प्रदेशमा रहेका प्रमुख रोगकीरा तथा तिनको रोकथाम विषयक तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक/संख्या	1	0.32	450	0	०	1	1	1	1
42	प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (४/५/६ तह, १२ दिने)	पटक/संख्या	2	1.26	1800	१	१	0	0	1	1
43	बीउ उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक/संख्या	1	0.32	450	0	०	1	1	1	1
44	बीउ विजन तथा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम	पटक/संख्या	3	0.44	630	0	०	3	3	3	3
45	कृषि उद्यमिहरुलाई व्यवसायिक योजना तैयारी तथा बजारीकरण तालिम	पटक	1	0.28	402	०	०	0	0	0	0
46	IPM कृषक पाठशाला संचालन प्रक्रिया सम्बन्धि तालिम (प्राविधिक स्तर १२ दिने)	पटक/संख्या	2	1.35	1920	१	१	0	0	1	1
47	व्यवसायीक माहुरी पालन तालिम (४/५/६ तहका कर्मचारीका लागि)	पटक	1	0.34	480	०	०	1	1	1	1
48	कृषि इन्जिनियरीङ ४५ दिने तालिम (४/५/६ तहका कृषि प्राविधिकका लागि)	पटक	1	1.89	2700	०	०	1	1	0	0
49	सेवाकालिन तालिम ३० कार्य दिन (४/५ तह कृषिप्राविधिक)	पटक	1	1.05	1500	०	०	1	1	0	0
50	गै.स.स./सहकारी संग साझेदारीमा व्यवसायीक कृषकहरुका लागि मागमा आधारित तालिम संचालन	पटक	2	0.63	900	०	०	1	1	1	1
51	बाली अवधिभर IPM पाठशाला संचालन तालिम (५/६/७ तहका प्राविधिक कर्मचारीका लागि)	पटक	1	3.89	5550	०	०	1	1	0	0
52	तालिम न्युज लेटर प्रकासन	पटक	3	0.05	75	१	०	1	1	1	1

53	बार्षिक पुस्तिका प्रकासन	पटक	1	0.07	100	१	०	0	0	0	0
54	प्रविध्नी भिडीयो तयारी तथा प्रकासन	पटक	1	0.35	500	१	०	1	1	1	1
55	पुनर्वासको जग्गामा हिउदे तथा वर्षे मूल वीड उत्पादन भाडा सहित उत्पादन सामग्री खर्च कस्टम हाईरिड सेन्टर स्थापना र भण्डार गृह	संख्या	1	8.41	12000	१	१	0	0	0	0
56	व्यवसायिक कृषि/पशु विकास कार्यक्रम (कृषि विकास कार्यक्रम)	संख्या	0	0.00	0			0	0	0	0
57	सघन मस्य पालन योजना वेदकोट ७ लालपुर	संख्या	1	0.84	1200	१	०			0	0
58	सहकारिहरु मार्फत कष्टम हायररिंग सेन्टर स्थापना कैलालि कंचनपुर	संख्या	1	12.33	17600	१	०	0	0	1	1
59	कार्यविधि अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन	पटक	12	21.02	30000	४	०	4	4	4	4
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:			43	58.4	83307	14.0	5.0	18	18	18	18
कुल जम्मा			67	90.4	129062	37	23	21	20	21	20

३. प्रगती नपुग तथा यसका कारणहरु

क्र. सं.	क्रियाकलाप	इकाई	लक्ष्य	प्रगति	नपुग	प्रगति नपुगका जायज कारणहरु
१	टिस्युकल्चर ल्याव निर्माण	संख्या	1	०	१	सूचना प्रकाशन गरी निर्माण व्यवसायी छनौट भईसकेकोले बहुवर्षिय योजनामा समावेश भएको

४. विवरणात्मक प्रगती

४.१ पूर्वाधार विकास तथा कार्यालय ब्यवस्थापन

४.१.१ **तालिम हल निर्माण** : बाली विविधिकरण आयोजनाको सहयोगमा निर्मित छात्रावासको पहिलो तलामा प्रिफेब्रिकेटेड मेटेरीयल प्रयोग गरेर करीव ६० जना क्षमताको तालिम हल निर्माण कार्य सम्पन्न भई सकेको ले उक्त हलमा Social Distancing सहित तालिम संचालन गर्न सकिने छ ।

४.१.२ **तालिम भोजनालय गृह निर्माण** : महाकाली सिचाई परियोजनाको कृषि पाइलट फार्म संचालन भईरहेको समयमा निर्मित भोजनालय साह्रै सानो हुनुका साथै दिन प्रति दिन जिर्ण बन्दै गईराखेको ले एकैपटक ५० जना सम्मलाई खाना खुवाउन सकिने क्षमताको भोजनालय गृह यस केन्द्रको परिशरमा निर्माण गरीएको छ ।

४.१.३ **बस तथा जीप राख्ने टहरा निर्माण** : यस केन्द्रको कार्यालय भवन नजिकै बस, जीप, ट्याक्टर राख्नका लागि टहरा निर्माण हुँदा बस, जीप तथा ट्याक्टरलाई घाम पानीबाट बचाउन सहज भएको छ ।

४.२ तालिम कार्यक्रम

४.२.१ कृषि प्राविधिकहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिम

४.२.१.१ फलफूल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने):

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुख्खा फलफूल विकास केन्द्र, सदबाँज बैतडी

तालिम संचालन मिति: २०७८ श्रावण ३१ देखि भाद्र ४

सहभागीहरु: यस प्रदेशका कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २५ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये १ जना महिला, १ जना दलित र २ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरु फलफूल विरुवा प्रसारण सम्बन्धि सैद्धान्तिक तथा व्यवहारीक ज्ञान सीप आर्जन गरी कार्यक्षेत्रमा कृषकहरुलाई सेवा प्रदान गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरु: सुख्खा फलफूल केन्द्रका प्रमुख श्री डम्बर सिंह भाट कृषि ज्ञान केन्द्रका श्री चन्द्र सिंह ठगुन्ना

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- उत्प्रेरणात्मक कक्षा/सुदूरपश्चिम प्रदेशमा फलफूल नर्सरीको अवस्था र महत्व
- प्रसारण परिचय तथा प्रकार
- फलफूल नर्सरीको महत्व तथा स्थान, बगैचा र आवश्यक पूर्वाधार
- प्रसारणको महत्व एबम सिद्धान्तहरु
- फलफूल विरुवा प्रसारणमा आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु
- कटिंग सैद्धान्तिक एबम व्यवहारिक
- ग्राफ्टिंग सैद्धान्तिक एबम व्यवहारिक
- लेयारिंग सैद्धान्तिक एबम व्यवहारिक

- बडिंग सैद्धान्तिक एबम ब्यबहारिक
- माउ बोट तथा सायन छनौट
- उपोष्ण फलफुल प्रसारण
- टिस्स्यु कल्चर प्रविधि
- नासपतिमा top working
- बिरुवा बर्द्धक केहि रसायनहरु
- बोर्डो मिश्रण, बोर्डो पेस्ट बनाउने विधि र प्रयोग विधि
- पुष्प खेतीका लागि नर्सरी ब्यबस्थापन एबम नर्सरी दर्ता प्रक्रिया
- फलफुल नर्सरीमा लाग्ने रोग र किरा र तिनको ब्यबस्थापन
- फलफुल बिरुवाको तालिम र काँटछाँट

४.२.१.२ आई.पि.एम कृषक पाठशाला संचालन विधि तालिम (४/५/६ तह, १२ दिने): २ पटक

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: पहिलो तालिम: भाद्र २३ देखि असोज ३, २०७८ र दोस्रो तालिम: जेठ १२ देखि २३, २०७९

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका ४/५/६ तहका कर्मचारीहरुको सहभागीता रहेको थियो । मिति २०७८ भाद्र २३ देखि २०७८ कार्तिक ०३ गते सम्म संचालित तालिममा ८ जना महिला १७ जना पुरुष गरि जम्मा २५ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये ३ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए । त्यस्तै २०७९ जेष्ठ १२ देखि जेष्ठ २३ गते सम्म संचालित तालिममा ११ महिला १४ पुरुष गरि जम्मा २५ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये २ जना दलित र ४ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरु आई.पि.एम. कृषक पाठशाला संचालन गर्ने विधिका बारेमा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक ज्ञान तथा सीप हासिल गरी कार्यक्षेत्रमा आई.पि.एम.कृषक पाठशाला संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरु: बीर बहादुर चन्द, सेवानिवृत्त वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- आई.पि.एम .कृषक पाठशालाको ऐतिहासिक पृष्ठ भूमी अवधारणा र सिद्धान्त
- कृषक पाठशालाको पूर्व तयारी बैठक श्रोत नक्सा तयारी लैंगिक विश्लेषण र सामाजिक समावेशिकरण
- मुख्य मुख्य बालीका वृद्धि अवस्था र सो अनुसार गरिने कृषि कर्महरु
- बाली पात्रो तयारी
- तुलनात्मक अध्ययन प्लटको चित्रांकन (डिजाइन)
- सहयोगि अध्ययन परिक्षण प्लटहरुको चित्रांकन
- कृषि पर्यावरणीय प्रणालीको परिचय नमुना बिरुवा छनौट र तथ्यांक संकलन
- एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन विधि
- मुख्य मुख्य बालीका शत्रुजिवहरु र तिनको पहिचानका चिन्हहरु र तिनिहरुको व्यवस्थापन

- मुख्य मुख्य बालीमा क्षति पुऱ्याउने प्रमुख रोगहरु र तिनिहरुको व्यवस्थापन
- विषाधिहरुको वर्गीकरण र स्वरूप Formulation
- विषाधिको विकल्प एवं बानस्पतिक विषाधिहरु
- सहजिकरणका सीपहरु
- अनौपचारिक शिक्षा एवं प्रौढ सिकाई
- बीउ गुणस्तरीय बीउ एवं बीउको वर्गीकरण
- माटोको परिचय, माटोको वनोट, वनावट एवं माटोका गुणहरु
- माटोको वनोट, जांच गर्ने अभ्यास र माटोमा पानी धारण गर्ने क्षमता विश्लेषण अध्ययन
- माटोको नमूना संकलन विधि र परिक्षणको लागि नमूनाको तयारी
- पिजडा र कप अध्ययन र सो को तयारी
- मत पेटिका परिक्ष (BBT) को लागि मत पेटिका र मतपत्र तयारी
- मत पेटिका परिक्षा (BBT) सञ्चालन
- बाली विरुवमा सिंचाई सिंचाईको आवश्यकता विधिहरु

४.२.१.३ प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम: (४/५/६ तह, १२ दिने): २ पटक

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: पहिलो तालिम: भाद्र १० देखि २१, २०७८ र दोस्रो तालिम: जेठ १५ देखि २६, २०७९

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका कर्मचारीहरुको सहभागीता रहेको थियो । भाद्र १० देखि २१ गते सम्म संचालित तालिममा २ जना महिला २३ जना पुरुष गरि जम्मा २५ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये १ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए । त्यस्तै जेठ १५ देखि जेठ २६ गते सम्म संचालित तालिममा ५ महिला २१ पुरुष गरि जम्मा २६ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये २ जना दलित र ३ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरुको प्रशिक्षण गर्ने कला तथा क्षमता अभिवृद्धी भई कार्यक्षेत्रमा कुशल प्रशिक्षक भई कृषक स्तरीय तालिम संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरु: खेमराज काफ्ले, कन्सल्टेन्ट ट्रेनर , बिर बहादुर चन्द सेवा निवृत्त बरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- सिकाइका क्षेत्रहरु
- सिपको विशेषता
- Tpo लेख्नहोस
- पृष्ठपोषण लिने तथा दिने
- Develop visuals
- प्रस्तुतिकरण गर्ने
- लैंगिक तटस्थ भाषा
- Introduce a lesson
- कार्यशाला सुरक्षा अपनाउनुहोस
- Conceptual need assessment
- Manage Small Group
- Develop presentation
- सिप प्रदर्शन
- उत्पादन मुल्यांकन गर्ने

- Plan practice activities
- Assign projects and problem
- पाठयोजना बनाउने
- Apple Brainstorming
- Apply presentations Nepali
- Assign projects and problem

४.२.१.४ सेवा कालिम तालिम (३० कार्यदिन; ४/५ तह):

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७८/०८/२६ देखि २०७८/०९/२८ गते सम्म

सहभागीहरू: यस प्रदेशको मल तथा माटो परिक्षण प्रयोगशाला, बाली संरक्षण प्रयोगशाला र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका १९ जना कृषि प्राविधिकहरू मध्ये ३ जना महिला, ३ जना दलित र १ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरूले कृषि विकास कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि आवश्यक ज्ञान सीप सिक्ने हासिल गरी माथिल्लो तहको जिम्मेवारी बहन गर्न सक्षम हुनेछन्।

प्रशिक्षकहरू: भुमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कंचनपुर, बिउ विजन प्रयोगशाला सुन्दरपुर, कंचनपुर, कृषि अनुसन्धान निर्देशनालय दिपायल, डोटी, कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर, कंचनपुर

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरू:

- सेवाकालिन तालिमको अवधारणा र उद्देश्य बारे जानकारी दिने, तालिम अवधि भर पालना गर्नु पर्ने नियम, तालिमका मुख्य गतिविधिहरू बारे जानकारी दिने
- कृषि प्रसारको अवधारणा र सिद्धान्त, प्रसारका तरिकाहरूको वर्गीकरण, कृषि प्रसारमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग, तिनीहरूको प्रकृति र विश्वसनियता
- नेपालमा हाल सम्म लागु भएका कृषि प्रसारका पद्धतिहरू, तिनको प्रभावकारिता, नवीनतम प्रसारका पद्धतिहरू (किसान किसान पदती)
- समूहको परिभाषा र वर्गीकरण, कृषक समूह गठन र उपयुक्त समूहको आकार, समूह विकासको चरण, समूहको विधान
- समूहमा द्वन्द व्यवस्थापन, समूह हितकोष व्यवस्थापन र परिचालन, कृषि प्रसारमा समूहगत विधिको महत्व, समूहगत प्रसारका सीमितताहरू, तरिका र नतिजा प्रदर्शन
- नेतृत्व शैलीका प्रकारहरू, असल नेतृत्वमा हुनु पर्ने गुणहरू, नेतृत्व विकास गर्ने तरिका र कृषि प्रसारमा नेतृत्व विकासको भूमिका
- सञ्चारको परिभाषा, सञ्चारका तरिकाहरू, सञ्चारका साधनहरूको विशेषता अनुसार (including Internet, email, Youtube, Mobile app., etc) वर्गीकरण, सञ्चारको आधारभूत चरण, आचरण र प्रकृया, आधुनिक सञ्चारका साधन/माध्यमहरूको बहुआयामिक पक्ष, कृषि क्षेत्रका लागी मौसम पुर्बानुमान सेवा नेपाल सरकारबाट संचालित तथा अन्य उपयोगी कृषि संबन्धि मोबाईल एप र किसान कल सेन्टर संबन्धि जानकारी, संचार सिप

- Adoption and diffusion of innovation: परिचय, प्रक्रिया, पद्धति, ग्रहण तरिका, ग्रहण वर्गीकरण, ग्रहणलाई बढावा दिने उपायहरू निर्णय प्रकृया
- समस्या पहिचान तथा समस्या समाधान (Problem Census and Problem solving-PC/PS), सामुदायिक ग्रामिण लेखाजोखा (PRA)
- कृषि बजार, वर्गीकरण/प्रकारहरू, कृषि बजारको विशेषता, कृषकमुखी बजार, नेपालमा कृषि बजारको अवस्था, कृषि बजारका अवसर र चुनौतीहरू, व्यवस्थापन कृषि बजार व्यवस्थापनमा स्थानीय तहको भूमिका
- कृषि बजार सूचना परिचय, महत्व, नेपालको कृषि बजार सूचना प्रणाली, बजार लागत तथा मार्जिनको अवधारणा र विश्लेषण
- अनुगमनका शैद्धान्तिक पक्ष अनुदान सहयोगमा संचालित परियोजनाको अनुगमन र भुक्तानि गर्दा ध्यान दिनु पर्ने पक्षहरू ,आयोजनाको जीवनचक्र ,आयोजनाको अवधारणा ,आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रियामा उपभोक्ता समिति
- नुनपानी ले धानको पुष्ट पोटिलो बीउ छान्ने तरीका
- प्रादेशिक कृषि विकास नीति, प्रादेशिक आवधिक योजना, कृषि सम्बन्धि प्रादेशिक नीति नियम कार्यविधि
- आवधिक योजनाको इतिहास, पन्ध्रौँको योजनामा कृषि क्षेत्रको प्राथमिकता, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम एवं कार्यान्वयन रणनीति
- सुदुरपश्चिम प्रदेशले कृषि विकासमा लिएका प्राथमिक क्षेत्र तथा मुख्य कार्यक्रमहरू (मुख्यमन्त्री एकिकृत कृषि तथा पशुपक्षी विकास कार्यक्रम, कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रम बारे जानकारी)
- संघीय निकायहरूको अधिकार क्षेत्र, प्रदेशको अधिकार क्षेत्र, स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र, सबै तहहरूको संयुक्त अधिकार क्षेत्र, कृषि विकासमा विभिन्न तहहरू विच समन्वयको आवश्यकता र महत्व
- सहकारीको परिचय, सहकारीका मूल्य तथा सिद्धान्तहरू, नेपालमा कृषि सम्बन्धी सहकारीको अवस्था र भूमिका, सहकारी गठन प्रकृया, सहकारी सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था, सहकारी बचतकोष व्यवस्थापन र परिचालन
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका कृषि कर्जामा ब्याज अनुदान संबन्धि नीतिहरू र प्रकृया
- अवधारणा, नेपालमा यसको अवस्था तथा प्राथमिकता, आवश्यकता र औचित्यता
- नेपालमा खाध्यान बालीको उत्पादन स्थिति , सुदुरपश्चिममा खाध्यान वाली उत्पादन स्थिति , खाध्य सुरक्षा तथा खाध्यान वासलात निकाल्ने तरिका
- FAO को परिचय र भूमिका, CIMMYT को परिचय र भूमिका, IRRI को परिचय र भूमिका तथा IFAD, WTO को परिचय र भूमिका आदि
- गुणस्तरीय प्रस्तावना लेखनको लागि पुर्व तयारी, प्रस्तावनामा समेट्नु पर्ने विषयहरू, ढाँचा
- तालिमचक्रका चरणहरू र महत्वको बारेमा जानकारी, तालिमको उद्देश्यहरूको वर्गीकरण (प्रकार) र उद्देश्य निर्धारणको तरिका
- अशल प्रशिक्षकमा हुनु पर्ने गुणहरू ,तालिम प्रशिक्षण विधिहरू
- PMAMP, FANSEP, ASDP, REED बारे जानकारी
- बाली कटानी, जग्गाको क्षेत्रफल मापन, इकाई परिवर्तन र नक्शा सम्बन्धी जानकारी
- हाल देखिएका मुख्य-मुख्य रोगकिरा पहिचान तथा व्यवस्थापन
- विषादीको परिचय वर्गीकरण खतरा र सावधानी
- कन्य च्याउ खेति प्रविधि , कन्य च्याउ बिउ उत्पादन प्रविधि , सिताके च्याउ खेति प्रविधि , विषालु च्याउ पहिचान विधि
- बीउ, विषादि, मल, हार्मोनको मात्रा निकाल्ने तरिका
- सुन्तलाजात फलफुलको ह्रास रोग नियन्त्रण
- कृषक पाठशालाको परिचय र संचालन विधि

- तथ्यांकको संकलन, उपयोगिता, विश्लेषण, नेपालको कृषि तथ्यांक प्रणाली
- एकीकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापनको परिचय, महत्व र प्रयोग
- मिचाहा झार तथा अन्य झार व्यवस्थापन
- बिउ उत्पादन प्रविधि, बीउबिजन गुणस्तर नियन्त्रण प्रकृया, प्रमाणित बीउ र यथार्थ संकेत पत्र बीउ बारे जानकारी
- सिचाईका प्रविधि, संवेदनशील समयमा सिचाईको आवश्यकता
- निजामती सेवा ऐन, कर्मचारीको आचरण, अनुशासन र कारवाहीको व्यवस्था
- दर्ता चलानी, टिप्पणी, हाजिरी, बिदा, का.स.मु, जिन्सी सामान व्यवस्थापन र जिन्सी निरीक्षण आदी सीप
- भ्रष्टाचार नियन्त्रण, सूचनाको हक, अर्धन्यायिक निकायमा कानूनी प्रक्रिया, प्रभावकारी सेवाको लागि हुनुपर्ने कर्मचारीको चारित्रिक गुणहरू
- सरकारी लेखा प्रणाली, लेखा परिक्षण, सार्वजनिक खरिद ऐन, बेरुजु फछ्यौट, भुक्तानी प्रणाली
- नेपालमा कृषि अनुसन्धानको अवस्था, अनुसन्धान क्षेत्रमा संलग्न निकायहरू, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदका कृयाकलापहरू, नेपालमा अनुसन्धान प्रक्रियामा अपनाउदै आएका आधारभूत चरणहरू
- सुदुरपश्चिम प्रदेशमा देखिएका जलवायु परिवर्तन असर र अनुकूलनमा नार्कले अनुसन्धान गरेका प्रविधिहरू
- नार्कबाट सिफारिस भएका बाली बस्तुका जातहरू र त्यसका विशेषताहरू, नार्कबाट सिफारिस भएका उत्पादन उपरान्त गर्नु पर्ने गतिविधिहरू
- कृषि क्षेत्रमा फिल्ड परिक्षण तथा अनुसन्धान, किसानको खेतमा परिक्षण
- परिचय, मूल्य श्रृङ्खलाको अवधारणा र विकास, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनको मूल्य श्रृङ्खला, उत्पादनमा Value addition गर्ने तरिका
- कृषि विकास रणनीति,
- प्राङ्गारिक कृषिको परिचय, सिद्धान्त र नेपालमा सम्भावना, प्राङ्गारिक प्रमाणिकरण प्रकृया तथा निर्देशिकाबारे सामान्य जानकारी
- धान खेतमा एजोलाको प्रयोग, एजोलाको परिचय र महत्व
- नेपालको संविधान २०७२ मा कृषि क्षेत्र तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि व्यवस्था (विस्तृतीकरण सहित)
- बीउ बीजन ऐन /नियमावाली निर्देशिका
- बिषादी/बिरुवा संरक्षण ऐन तथा नियमावालीहरू
- राष्ट्रिय कृषि नीति, राष्ट्रिय मल/चिया/कफी नीति, प्रादेशिक नीति नियम कार्यविधि ,कृषि विकास रणनीति,
- कन्य च्याउ खेति
- बोर्डो मिश्रण बनाउने तरिका र पंय्योग विधि, बोर्डो पेष्ट बनाउने तरिका र प्रयोग विधि
- परिचय, जलवायु परिवर्तनका कारणहरू, जलवायु परिवर्तनको असर, जलवायु परिवर्तनको वर्तमान अवस्था र नेपालमा यसको असर
- कृषि उत्पादनमा जलवायु परिवर्तनको असर, जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू, कृषि उत्पादनमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरू
- नेपालमा हाल उत्पादन सुरु भएका नयाँ फलफूल बालीको परिचय, सम्भावना, चुनौती र खेति प्रविधि, उच्च घनत्व फलफूल खेति प्रविधि, ड्रागन फल खेति प्रविधि
- नविनतम प्रविधिहरू परिचय, सम्भावना र चुनौती, संरक्षित संरचनामा तरकारी खेति
- भकारी सुधार तथा गोठमल व्यवस्थापन ,ब्लोवर तरिका वाट कम्पोस्ट मल बनाउने तरिका
- बालीको लाभ लागत विश्लेषण
- फलफूल बिरुवामा तालिम तथा बाँटछाँट
- माटो परिक्षणको परिचय, बाकसको प्रयोग विधी (किट बक्स)

- माटो स्वस्थता, माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थ वृद्धिका तरिका
- द्वन्दका कारणहरू, द्वन्दका रूपहरू, द्वन्द व्यवस्थापनका तरिकाहरू, द्वन्द व्यवस्थापनको उपयुक्त मोडेल
- परिचय, चरण, प्रक्रिया, सहजीकरणका मोडलहरू, सहजीकरणका विधिहरूको सवल र दुर्बल पक्षहरू, सहजीकरणका विधिको प्रदर्शन (सामुहिक प्रस्तुति र पृष्ठपोषण)
- प्रभावकारी प्रस्तुतीकरणका लागि ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू, प्रस्तुतीकरण गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरू
- बाली तथा पशुपन्छी विमाको परिचय, महत्व, नियामक निकाय, संलग्न संस्था, प्रावधान, विमा लेख तथा विमा शुल्क प्रावधान
- भार भारित समेत, राष्ट्रिय योजना आयोगको फर्मेटमा प्रतिवेदन
- बजार योजना, उत्पादन योजना, खर्च योजना, वित्तिय योजना, योजना तर्जुमाका चरणहरू

४.२.१.५ बाली अवधिभर आई.पि.एम. कृषक पाठशाला सहजकर्ता तालिम (अधिकृत स्तर छैटौ र सातौ) :

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७८/०८/०५ देखि २०७८/११/०८ गते सम्म

सहभागीहरू: यस प्रदेशको भूमी व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कृषि विकास निर्देशनालय, पशु तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय, कृषि ज्ञान केन्द्रहरू र स्थानीय तहहरूको कृषि शाखामा कार्यरत अधिकृत छैटौ र सातौ तहका १४ जना कृषि प्राविधिकहरू मध्ये ३ जना महिला, १ जना दलित र १ जना जनजाती को सहभागीता रहेको छ ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरूले आई.पि.एम. कृषक पाठशाला संचालनका लागि सक्षम सहजकर्ताका रूपमा तयार भइ आगामी दिनहरूमा यस प्रकारका व्यवहारीक तालिमहरू संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

यस किसिमको तालिम देश संघियतामा जानु पुर्व बाली संरक्षण निर्देशनालय ले गर्दै आएको मा संघियता पश्चात पहिलो पटक यस तालिम केन्द्रद्वारा बाली अवधिभर आई.पी.एम. कृषक पाठशाला तालिम संचालन गरिएको थियो, यस तालिम वाट ७५ जना कृषक ले संकृतता पुर्वक भाग लगेका थिए । कृषक स्तरमा ३ ठाउँ मा कृषक पाठशालाहरू संचालन गरिएका थिए ।

प्रशिक्षकहरू: बिर बहादुर चन्द र रामकृष्ण सुबेदी र कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर, कंचनपुर का प्रशिक्षकहरू

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरू:

• नाम दर्ता/उपस्थिति जनाउ • आसन ग्रहण एवं उद्घाटन कार्यक्रम • तालिम उद्देश्य र कार्यक्रम वारे जानकारी • परिचय कार्यक्रम • अपेक्षा संकलन • तालिमका सहभागीहरूको समुह गठन, समुहको टोली नेता छनौट • तालिम अवधिको आचार संहिता निर्माण ।	• तालिमका सहभागीहरूको उप समुह विभाजन, उप समुह टोलिनेता छनौट • उप समुहहरूको जिम्मेवारी बाँडफाँड • पूर्व परिक्षा सञ्चालन • कृषक पाठशालाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी • TOF (Training of facilitator) को फिल्ड अवलोकन • TOF फिल्ड अवलोकनमा PRA वाट प्राप्त विवरणहरूको प्रस्तुती • नर्सरी अवलोकन मामिला अध्ययन

- बीउ र नर्सरी अध्ययन परिक्षण डिजाइन/प्रारूप तयारी एवं स्थापना
- कृषक पाठशालाको अवधारण, पाठशालाको शिद्धान्त, पाठशालाको विशेषता, पाठशाला सञ्चालन पूर्व गर्नु पर्ने कार्यहरु
- पूर्वतयारी बैठक सञ्चालन प्रक्रिया
- पाठशाला सञ्चालन गरिने जग्गाको छनौट गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु
- TOF फिल्डको क्षेत्रफल यकिन र कम्प्युटरमलमा ट्राइकोडर्मा फोर्टिफिकेशन
- श्रोतनक्शा तयारी
- विभिन्न बालीको बाली पात्रो तयारी
- विभिन्न बाली उत्पादनमा लैगिक भूमिका विश्लेषण
- TOF फिल्ड र FFS (Farmers Field School) सञ्चालन मा लगाइने बालीहरु बारे जानकारी
- TOF फिल्ड र FFS सञ्चालन गरिने स्थान बारे जानकारी
- कृषक पाठशाला सञ्चालन गरिने स्थानहरुको जिम्मेवारी बाँडफाँड
- रेखांकन र फिल्ड तयारी
- मटो नमूना संकलन
- FFS अभिमुखिकरण
- FFS को तयारी
- FFS फिल्ड भिजिट
- FFS फिल्ड कार्यको प्रस्तुती
- TOF मुख्य अध्ययन प्लटको डिजायन
- TOF परिक्षण प्लटहरुको डिजायन
- TOF फिल्ड लेआउटको पूर्वतयारी
- TOF जग्गा तयारी
- वयस्क सिकाई
- किराहरुको समुह विभाजन (Grouping of Insects)
- साईनबोर्ड एवं फल्याक्स निर्माणको लागि TOF र FFS हरूको मुख्य अध्ययन प्लट एवं सहयोगी परिक्षण प्लटहरुको लेआउट डिजाइनको विस्तृत विवरण तयारी
- फ्लि बटल (Flea Beetle)
- FFS को दैनिक प्रतिवेदनको ढाँचा निर्माण तथा प्रस्तुती
- FFS को तालिम कार्यक्रम ढाँचा निर्माण तथा प्रस्तुती
- FFS को तयारी
- FFS फिल्ड कार्यक्रम
- FFS को मूल्यांकन एवं प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुती
- बीउ आलुको गुणस्तर
- सहजीकरणका सीपहरु
- बीउ आलु टुसाउने परिक्षण
- जिवित माटो, बीउ आलु टुसा र बीउ उमार शक्ति परिक्षणको प्रस्तुती
- रोग, किरा, भारपातको नमूना संकलन (संकलन र संरक्षण)
- विरुवामा खाद्य तत्व तथा विषादिको प्रसारण वा सञ्चार प्रक्रिया (Root & Vessel Experiment)
- वृद्धि अवस्थाहरु (Physiology)
- टिम बिल्डिंग अभ्यास
- विशेष कक्षा
- सेटलाईट FFS को घरदैलो भ्रमण
- परागसेचन र परागसेचकहरु
- सिचाईको लागि बालीका सम्बन्धनशील अवस्था र सिचाईका विधिहरु
- शत्रुजिव र मित्रजिवहरु
- जैविक विविधता
- समुदाय र सामुदायिक विकास
- श्रृजनशीलता
- बाली प्रणालीप र बाली सघनता
- तालिम मूल्यांकन तथा पृष्ठपोषण
- किसानका अधिकार
- खाद्य पदार्थ दूषित हुने कारण र खाद्य स्वच्छता
- खाद्य पोषण तथा विविधता व्यवस्थापन
- गोठे मल व्यवस्थापन
- मानव जिवनका लागि पोषण व्यवस्थापन, पोषणका श्रोतहरु तथा तिनको प्रभावकारी उपयोग
- अन्तरव्यक्ति सम्बन्ध
- प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम व्यवस्थापन
- Club root रोगको व्यवस्थापन
- DBM किराको व्यवस्थापन
- वर्षा याममा स्वस्थ नर्सरीमा वेर्ना उत्पादन गर्ने विधि
- मध्यावधि परिक्ष
- आलु बालीका प्रमुख शत्रु किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- Insect Box मा किरा पिनङ्ग गर्ने विधि
- TOF को उद्देश्य र कृषकको पहिचान
- औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षा
- प्रौढ सहभागिका विशेषताहरु
- Experimental Learning Cycle र स्वस्थ कृषक पाठशाला
- सहजिकरणको अभ्यास
- FFS फिल्डमा क्रस भ्रमण
- FFS क्रस भ्रमणको मूल्यांकन र प्रस्तुती
- PBS आलु उत्पादन प्रविधि, यसको मर्म र उद्देश्य
- ओईलाउने रोग र सो को व्यवस्थापन
- अजैविक कारक/तत्व
- बाली विरुवामा क्षतीको पहिचान (Crop Loss Identification)
- क्षतीको आकलन/अनुमान
- वानस्पतिक विषादिको लागि वानस्पतिक सामग्री संकलन
- नेतृत्व र नेतृत्वको सिपहरु (Leadership & Leadership Skill)
- वानस्पतिक विषादि तयार गर्ने अभ्यास
- लाही र सेतो भिँगा व्यवस्थापन
- Tea Compost बनाउने विधि, भोल मलको तयारी
- Cultural Sanitation Practices
- विरुवामा खाद्यतत्व कमिका लक्षणहरु
- विषाक्तताको स्वयं पहिचान (सेल्फ सर्भिलेन्स)
- कृषक पाठशालाको लागि विशेष कक्षा र विशेष कक्षा छनौट प्रकृया
- नेपालमा WTO, SPS मापन
- गहुँ बाली, आलु बालीका वृद्धि अवस्थाहरु र AESA को लागि नमूना विरुवा छनौट एवं गहुँ बालीको AESA तथ्यांक संकलन
- व्याक्टेरिया र भाईरस
- प्रमुख खाद्यान्न बालीहरुको बीउ उत्पादन प्रविधि
- कुपोषण, खाद्यसुरक्षा तथा कुपोषणका कारणहरु र असरहरु

- समुह/सहकारीहरूको वृद्धि (समुह गतिसिलत Group dynamics)
- वातावरणका सवाल र न्यूनीकरणका उपायहरू
- स्थानीय खानपानको अवस्था
- नमूना पोषण बगैँचा
- कृषि तथा पशुधन विमा
- प्रस्ताव लेखन
- बाली उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरू र यिनको महत्व
- शून्यशक्ति भण्डारण
- कृषक दिवसको लागि छलफल
- FFS को गुणस्तर निर्धारण
- तथ्यांक विश्लेषण र निष्कर्ष निकाल्ने
- प्रतिवेदन लेखनको सिप
- तालिम अवधिमा फिल्डमा देखिएका समस्यामा आधारित विषय वस्तुहरू
- योगा
- बाली कटानी इण्डेक्सको विश्लेषण
- FFS को अनुसरण
- TOF पछि के गर्ने ?
- श्रोत व्यवस्थापन
- IPM को एडभोकेसी (Advocacy)
- IPM सञ्जाल
- TOF फिल्ड लेआउट
- फुल गोभी खेती प्रविधि
- बन्दा गोभी खेती प्रविधि
- TOF फिल्ड तयारी र विरुवा रोपण
- फुलगोभी र बन्दा गोभीको लागि सिफारिस मलखाद र मलखादको आवश्यक परिमाण निर्धारण
- अध्ययन परिक्षणको लागि जग्गा निर्धारण र अध्ययन परिक्षणको स्थापनाको लागि अन्तिम जग्गा तयारी
- गमलामा विरुवा रोपण
- FFS का सहभागी छनौट र सञ्चालन गरिने अध्ययन परिक्षण सम्बन्धि छलफल
- FFS फिल्डको कार्यक्रम, फिल्ड तयारी
- FFS फिल्डमा फुलगोभी/बन्दागोभी बाली रोपाई
- FFS फिल्ड कार्यक्रमको मूल्यांकन/प्रस्तुती
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरूको विस्तृत विवरण तयारी (तुलनात्मक अध्ययनको तयारी)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरूको विस्तृत विवरण तयारी (सहयोगी/सहायक परिक्षणहरूको तयारी)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरूको विस्तृत विवरणको प्रस्तुती (तुलनात्मक अध्ययनको प्रस्तुती)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरूको विस्तृत विवरणको प्रस्तुती (सहयोगी परिक्षणहरूको प्रस्तुती)
- TOF फिल्ड अवलोकन र ग्याप फिलिंग
- बीउ सम्बन्धि अभ्यास
- गहुँ बाली र पोषण बगैँचाको प्लट स्थापना
- माटोमा पानी ग्रहण गर्ने क्षमताको अध्ययन
- जिवित र अजिवित (निर्जिव) माटोको अध्ययन परिक्षण स्थापना
- पर्यावरण/जैविक विविधताको परिचय
- खाद्य श्रृंखला
- खोजमूलक सिकाई
- FFS मा हाल सम्म सञ्चालन गरेको क्रियाकलापहरूको प्रस्तुती
- माटो, माटोको वनोट र बनावट
- एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन
- BBT (Ballot Box Test)
- FFS को लागि BBT (Ballot Box Test) तयारी
- कृषि पर्यावरण, कृषि पर्यावरणका अंगहरू
- कृषि पर्यावरणिय प्रणाली विश्लेषणको लागि पारामिटर/मापदण्डहरू निर्धारण
- परिक्षणहरूको विश्लेषणको लागि पारामिटर/मापदण्डहरू निर्धारण
- कृषि पर्यावरणिय प्रणालि विश्लेषणको प्रस्तुती फर्मेट निर्धारण
- विभिन्न प्रकारका किराहरू ड्रईङ गर्ने विधि
- FFS को लागि तयारी
- FFS को मूल्यांकन एवं प्रस्तुती
- ZOO study को तयारी
- Cup Study को तयारी
- Baby Caring (बच्चाको स्याहार) र बाली उत्पादन संग यसको सम्बन्ध
- TOF फिल्ड अवलोकन
- कृषि पर्यावरणिय प्रणाली विश्लेषण (Aesa) र परिक्षणहरूको नमूना विरुवाको लागि Peg हर्कको तयारी
- पेगिंग
- TOF फिल्ड सहयोगी परिक्षणहरूको अनुगमन/तथ्यांक संकलन
- TOF फिल्ड परिक्षणहरूको अनुगमन/तथ्यांकहरूको विश्लेषण र प्रस्तुती
- विरुवा ओइलाउने रोग (Damping off विशेष कक्षा) वा अन्य तत्काल देखापरेको समस्यामा आधारित विशेष कक्षा
- यो के हो ? त्यो के हो ?
- सञ्चारको सीप
- कृषि पर्यावरणीय प्रणाली विश्लेषण
- कृषि पर्यावरणीय प्रणाली विश्लेषण को प्रस्तुती
- सकारात्मक सोचाई तथा तनाव
- बीउ उत्पादनका शिद्धान्तहरू तथा बीउ बाली खेत निरिक्षण
- श्रोत संरक्षण प्रविधि
- Team Work
- गड्यौला र गड्यौला मल
- हामि के खान्छौं ? (एउटा परिवारले के खान्छ ?)
- जलवायु परिवर्तन र यसको कृषि क्षेत्रमा अन्तरसम्बन्ध
- TOF फिल्ड टपड्रेस, गोडमेल
- पोषण बगैँचा स्थापना
- गोलभेंडा बालीमा स्टेकिंगको तयारी
- पोषण बगैँचामा लगाईएका बालीहरूको खेती प्रविधि
- प्रस्तुततिकरणका सिपहरू
- नेपालमा कृषि विकासको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी
- उत्प्रेरण
- भ्रारपात सम्बन्धि अभ्यास (भ्रारपातहरूको समुहकृत)
- द्वन्द्व र जोखिम व्यवस्थापन
- अलुको पछौटे डडुवा रोग व्यवस्थापन
- चनाको गवारो (Helicoverpa PD)
- विषादिको फर्मुलेसन
- आलुबालीमा चपाएर क्षति पुऱ्याउने किराहरू, माटो भित्र बस्ने किराहरू र तिनको व्यवस्थापन
- विषादि विक्रि वितरण सम्बन्धि मामिला अध्ययन

- विषादि विक्ति वितरण सम्बन्धि मामिला अध्ययनको प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुती
- माकुरा सम्बन्धि
- वायर स्टिम
- किराको वर्गिकरणको आधारहरु
- समुदायको व्यवहार र समुदायको किसिम
- सुदूर पश्चिमाञ्चल प्रदेशको पहाडिक्षेत्रमा गोठेमल तथा गोठको व्यवस्थापन र गोठेमल व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था
- तरकारी बालीमा लाग्ने किरा र तिनको व्यवस्थापन
- पशु मुत्र संकलन र त्यसको प्रयोग
- मित्रजिव किराहरुको जिवनचक्र र तिनिहरुको पहिचान
- विषादि विक्ति वितरण अवस्थाको प्रस्तुति
- विषादिको विषालुपना
- कृषक पाठशाला र एग्रोभेटको सम्बन्ध एवं एग्रोभेटको भूमिका
- कृषक पाठशाला भित्ते पत्रिका प्रकाशन बारे छलफल
- जैविक विषादि र तिनका गुणहरु तथा फर्मूलेशन
- मनोवाद (Monolog)
- वानस्पतिक विषादि बारे जानकारी
- समस्या समाधान अभ्यास (PC/PS)
- पृष्ठपोषण (Individual appraisal)
- रंगिङ्ग र रंगिङ्गको महत्व
- शिकारी किरा, परजिवि र परजिवीकरण (Predators, Parasites and Parasitoides)
- स्त्रे अभ्यास
- धान बालीका प्रमुख किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- मकै बालीका प्रमुख किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- TPS आलु उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि जानकारी
- धान बालीका प्रमुख रोगहरु र तिनको व्यवस्थापन
- मकै र गहुँ बालीका प्रमुख रोगहरु र तिनको व्यवस्थापन
- NPV मा आधारित अभ्यास
- बायोएजेन्टहरुको असर/प्रभाव (Effect)
- प्रांगारिक खेती
- मानव आनिबानी
- रोग विकास अभ्यास
- रोगहरु र तिनको वर्गिकरण
- पोषणको अवधारणा, यसको महत्व र मानिसको लागि पोषणको आवश्यकता
- वातावरण सम्बन्धि
- कृषक दिवसको तयारी
- Non formal education
- Vertebrate pest management
- गड्यौला व्यवस्थापन
- कालो सडन (Black Rot) रोगको व्यवस्थापन
- IPM उपजको व्यवस्थापन
- आर्थिक विश्लेषण
- IQ परिक्षा सञ्चालन
- IPM कार्यक्रमको अनुगमन मूल्यांकन
- सुर्तिको पातखाने लाभको व्यवस्थापन
- नमूनाहरुको व्यवस्थापन (Specimens Management)
- कृषक दिवसको तयारी
- कृषक दिवस
- अन्तिम परिक्षा
- अध्ययन परिक्षणहरुको प्रतिवेदन तयारी
- दिक्षान्त कार्यक्रमको तयारी
- प्रतिवेदन प्रस्तुती र पेश गर्ने
- दिक्षान्त समारोह एवं तालिम समापन कार्यक्रम

उक्त तालिममा संचालित विशेष क्रियाकलापहरु

१. Practical exercises (Learning by doing):

Preparation of Jeevatu, Punchagabya, Fortification of FYM by *Trichoderma viridae* and EM, urine based botanical pesticides (Jhol mol).

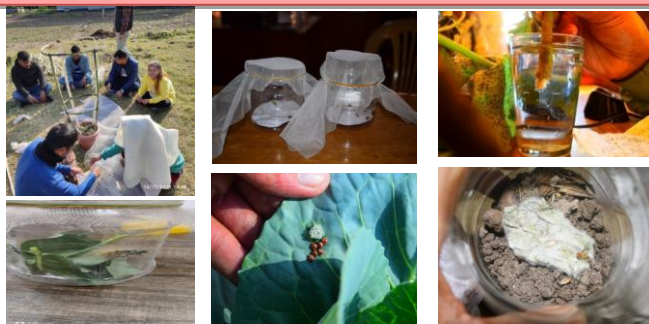
2. Small experiment/exercises:

soil exercises, root and vessel, pesticidal effect against IPs and NEs.

3. Discovery learning:

Insect zoo, Cup study, Field experiments and Observation studies

Plant Clinic at Bedkot-09 Sundarpur

४.२.१.६ नविन कृषि प्रविधि विषयक तालिम: २ पटक

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: फागुन ४-९, २०७८ र चैत्र २०-२५, २०७८

सहभागीहरू: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्रहरू र स्थानिय तहमा कार्यरत सहायक स्तरका कृषि प्राविधिकहरूको सहभागीता रहेको थियो । फागुन ४ देखि ९ गते सम्म संचालित तालिममा ५ महिला १९ पुरुष गरी जम्मा २४ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये १ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए । त्यस्तै चैत्र २० देखि २५ गते सम्म संचालित तालिममा ५ महिला १९ पुरुष गरी जम्मा २४ जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये १ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: व्यवसायिक कृषिका लागि नविनतम प्रविधिहरूबारे सैद्धान्तिक तथा व्यवहारीक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्ने ।

प्रशिक्षकहरू:

- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरका प्रशिक्षकहरू
- खगेन्द्र प्रसाद शर्मा ,बरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत कृषि ज्ञान केन्द्र कैलाली
- टेक बहादुर सिंह, हेल्मिटास नेपाल
- नविन कृषि प्रविधिसंग कार्य गरिरहेका अगुवा कृषकहरू, व्यवसायीहरू

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- नविन कृषि प्रविधि परिचय
- बाली र पशु विमा
- केरा खेती मा प्लास्टिक मल्लिच र थोपा सिचाई
- Tissue culture बाट केरा खेती
- ड्रागन फल खेती
- कौशी खेती प्रविधि
- टनेलमा तरकारी खेती
- फलफुल खेती प्रविधि र प्रसारण
- Green house मा तरकारी खेती प्रविधि
- आलु र उखुको मिश्रित खेती प्रणाली
- श्रोत संरक्षण प्रविधिमा सिचाई र शुन्य खनजोत
- भर्मीकम्पोस्ट/ EM/ Blower प्रयोग गरी कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका
- बगर खेती प्रविधि
- च्याउ खेती/ गोब्रे तथा अन्य च्याउ उत्पादन गर्ने प्रविधि
- तरकारी खेतीमा बानस्पतिक प्रसारण प्रविधि
- सुक्खा फलफुल खेती प्रविधि
- Plant growth hormone र तिनको प्रयोग

४.२.१.७ केरा खेती प्रविधि तालिम :

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७८/११/२५ देखि ३० सम्म

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २३ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये ८ जना महिला २ जना दलित र ३ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: व्यवसायिकरूपमा केरा खेती गर्न चाहने कृषकहरुलाई प्राविधिक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्न सक्षम बनाउने ।

प्रशिक्षकहरु:

- टीकाराम थापा र गोविन्द सिजापती कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर
- टेक बहादुर सिंह, हेल्मिटास नेपाल

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- केराको परिचय, महत्व तथा सम्भावना, उत्पादन / माग
- केराको बानस्पतिक परिचय तथा आवश्यक हावापानी र केराका जातहरु
- व्यवसायीक केरा खेतीको लागि आवश्यक माटो, जमिनको छनौट तथा माटोको नमूना संकलन र नमूना प्रयोगशालामा पठाउने विधि
- केरा लगाउने समयबारे जानकारी तथा सकर छनौट
- केरा नर्सरी
- माटोको उर्वराशक्ती व्यवस्थापन र भकारी सुधार
- ब्लोअर प्रयोग गरी कम्पोष्ट मल बनाउने तरिका

- केराखेतीको लागि जमीनको तयारी, रेखांकन तथा खाडल तयारी र केरा रोपण विधि
- केरामा मलखादको प्रयोग
- केरा खेतीमा सिचाई विधि तथा तरीका
- केरा व्यवसायीक मोडेल
- बगैचा व्यवस्थापन फिल्ड
- बगैचा व्यवस्थापन फिल्ड
- केरा खेतीमा रोग व्यवस्थापन
- केरा खेतीमा कीरा व्यवस्थापन
- बाडो मिश्रण तथा बेडो पेष्ट बनाउने र प्रयोग विधि
- केराको घरी काट्ने तथा उत्पादन हिसाव गर्ने तरीका
- उत्पादन उपान्तका कार्य
- केराको बजार तथा बजारीकरण
- केरा पकाउने तरीका
- कृषि तथा पशु बीमा निर्देशन
- केरा बीमा लेख

४.२.१.८ प्रदेशमा रहेका बालीनालीका प्रमुख रोगकीरा तथा तिनको रोकथाम विषयक तालिम:

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७८/१०/ २४ देखि २९ सम्म

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २३ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये १० जना महिला २ जना दलित र २ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरु बालीनालीमा लाग्ने रोग तथा कीराहरु पहिचान गर्न र तिनीहरुको व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने बारेमा आवश्यक ज्ञान तथा सीप प्राप्त गर्न सफल हुनेछन्

प्रशिक्षकहरु:

- प्रेम पाण्डे ,सह –प्राध्यापक ,
- कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर ,कंचनपुर

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- ✓ काउली वर्गका बालीहरुको मुख्य रोगहरु तथा तिनको व्यवस्थापन (अल्टरनेरिया थोप्ले रोग, खराने रोग, शिते दुसि
- धान र मकैका मुख्य रोगहरु र तिनको व्यवस्थापन (धानको मरुवा रोग, खैरो थोप्ले रोग, धानको डडुवा रोग, धानको कालो पोके रोग, व्याक्टेरियल डडुवा रोग, मकैको ध्वाँसे थोप्ले रोग, मकैको डाँढ कुहिने रोग, मकैको घोगा कुहिने रोग, अन्य जैविक तथा अजैविक रोगहरु)
- बाली संरक्षण प्रयोगशालाको परिचय, उपकरणहरुको पहिचान र काम, प्रयोगशालामा गरिने बाली संरक्षण सम्बन्धि कार्यहरु गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु
- ✓ दलहन तथा कोशे बालीका मुख्य रोगहरु तथा तिनको व्यवस्थापन (मसुरोको स्टिमफाइलम रोग, रहरको ओइलाउने रोग, सिमिको सिन्दुरे रोग, सिमि तथा केराउको खराने रोग, बोट्रायटिस खैरै रोग, भटमासको पातको, व्याक्टेरियल डडुवा रोग, बदामको टिक्का रोग, भटमासको पातको मोज्याएक रोग)
- रोग, बन्दाको गिलो सडन रोग, कालो कुहेर सडने रोग, गाँठ रोग)
- ✓ लहरे तरकारि बाली वा काँक्राफर्सि बालीहरुको मुख्य रोगहरु तथा तिनको व्यवस्थापन (विषाणुजन्य रोगहरु, शाकाणुजन्य थोप्ले रोग, काँक्राफर्सिको शिते दुसि रोग, काँक्राफर्सिको खराने वा सेताम्बे रोग, काँक्राफर्सिको फलमा देखिने कोत्रे रोग, काँक्राफर्सिको ओइलाउने रोग, आदि)
- ✓ लहरे तरकारि बाली वा काँक्राफर्सि बालीहरुको मुख्य किराहरु तथा तिनको व्यवस्थापन

- ✓ सुन्तलाजातका मुख्य रोगहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (सुन्तलाको उत्पादन ह्रास रोग, सुन्तलाको खटिरे रोग, सुन्तलाको ग्रिनिड रोग, सुन्तला जातको फेद तथा जरा कुहिने रोग, कालो ध्वाँसे रोग, टुप्पो सुके रोग, तथा अन्य रोगहरू)
- ✓ सुदुर पश्चिम प्रदेशका मुख्य फलफुलहरूका रोगहरू तथा तिनको व्यवस्थापन
- ✓ हरियो सागपात तथा तरकारीको मुख्य रोगहरू तथा किराहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (बेर्ना कुहिने रोग, पातको थोप्ले रोग, जरा कुहिने रोग, शिते रोग, सेतो झिगाँ, लाहि किरा)
- ✓ केराजातको फलफुलका मुख्य रोग किराहरूको पहिचान तथा तिनको व्यवस्थापन (कोत्रे रोग, केराको थाम घुन, गानोको घुन, पानामा ओइलाउने रोग, बन्चि टप रोग, गानो कुहिने रोग)
- ✓ गहुँ तथा जौका मुख्य रोगहरू र तिनको व्यवस्थापन (गहुँको सिन्दुरे रोग, गहुँको कालो पोके रोग, गहुँको थोप्ले रोग, तथा अन्य किराहरू)
- ✓ धान मकै र गहुँका मुख्य किराहरू र तिनको व्यवस्थापन (धानको पहेलो गभारो, खैरो फड्के किरा, धानको पतेरो, खुम्रे किरा, फट्याङ्गा, फौजि किरा आदि)
- दलहन बालीका मुख्य किराहरू तथा तिनको व्यवस्थापन
- आलु भन्टा तथा टमाटर बालीका अथवा सोलानेसि परिवार अन्तर्गतका बालीका मुख्य रोगहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (पछ्यौटे डडुवा रोग, अगोटे डडुवा रोग, ओइलाउने रोग, बेर्नमा देखिने ओइलाउने रोग, भाइरल रोगहरू, टमाटरको अजैविक रोगहरू)
- आलु, भन्टा तथा टमाटर बालीका अथवा सोलानेसि परिवार अन्तर्गतका बालीका मुख्य किराहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (POTATO TUBER MOTH, TOMATO FRUIT BORER, TOMATO LEAF MINER, BRINJAL FRUIT AND SHOOT BORER, CABBAGE BUTTERFLY, DBM, CUCURBIT FRUIT FLY, RED PUMPKIN BEETLE, डाँड कुहिने रोग, शाकाणु तथा बिषाणु जन्य रोगहरू)
- काउली वर्गका बालीहरूको मुख्य किराहरू तथा तिनको व्यवस्थापन
- ✓ मसलाबालीका मुख्य रोगहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (अदुवाको गानो कुहिने रोग, अलैचिको फुके र छिर्ने कुहिने रोग, अलैचिको जरा तथा गानो कुहिने रोग, लसुन तथा प्याजको पर्पल ब्लच रोग, धनियाको डाँडको गिर्खा रोग)
- ✓ बालीहरूका मुख्य अजैविक रोगहरू तथा तिनको व्यवस्थापन (वातावरणिय असरहरूबाट, खाद्यतत्वको विषाक्तता तथा कमिका लक्षणहरू, रसायनिक विषाक्तताका कारण देखिने लक्षणहरू, खेतबारी तथा प्रयोगशालामा विभिन्न रोगहरूको पहिचान गर्ने विधिहरू, बिउको उपचार विधि तथा बिषादिको मात्रा पत्ता लगाउने तरिका, बोर्डो पेष्ट बनाउने विधि,
- ✓ खेतबारी भ्रमण

४.२.१.९ बीउ उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धि तालिमः

तालिम संचालन गरीएको स्थानः सुन्दरपुर, कञ्चनपुर
 तालिम संचालन मितिः २०७८ फाल्गुन २४ देखि २९ गते सम्म (कैलाली -६, कंचनपुर-४, डडेल्धुरा-२, बैतडी -२, दार्चुला -२, डोटी -२, अछाम -२, बझाङ -२, बाजुरा -३)

सहभागीहरूः यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २५ जना कृषि प्राविधिकहरू मध्ये ११ जना महिला को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्यः तालिमका सहभागीहरू बीउ उत्पादन गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू, उत्पादित बीउ प्रशोधन प्रक्रिया र बीउ प्रमाणिकरण तथा मापदण्डहरूका बारेमा आवश्यक सैद्धान्तिक र व्यवहारीक ज्ञान सीप हासिल गर्नेछन् ।

प्रशिक्षकहरूः

- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरमा कार्यरत कर्मचारीहरू
- बिउ बिजन प्रयोगशालामा कार्यरत कर्मचारीहरूः श्री सिद्ध उपाध्याय, डिल्ली राम चौधरी
- निजि कम्पनिमा बिउ उत्पादन गर्ने व्यवसायीहरू -

- भिम न्युर: पंचशक्ति बिउ कम्पनी
- लक्ष्मीकान्त ढकाल: युनिक सिड कम्पन)
- श्री खगेन्द्र प्रसाद शर्मा: कृषि ज्ञान केन्द्र, कैलाली
- श्री नबराज जोशी PMAMP
- मदन राज भट्ट: कृषि वैज्ञानिक

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- बिउको परिचय र असल बिउमा हुनुपर्ने गुणहरु
- सुदुरश्चिम प्रदेशमा बिउ प्रमाणीकरण प्रक्रिया र मापदण्ड र सहकार्य
- बिउ बिजन एन र नियमावली तथा दिर्घकालीन सोच
- बिउ उत्पादन सिद्धान्त
- हाईब्रिड बिउ उत्पादन प्रविधि र नई बिउ उत्पादन सम्बन्धी जानकारी
- बिउ खडाबाली खेत निरीक्षण प्रक्रिया
- बिउ प्रशोधन प्रक्रिया
- धान, गहुँ, मकै बिउ उत्पादन प्रक्रिया
- आलुको बिउ उत्पादन प्रक्रिया /प्रविधि
- तरकारी बालीको बिउ उत्पादन प्रविधि
- बिउको नमुना संकलन तथा लट निर्धारण प्रक्रिया
- बिउ व्यवसायमा दण्ड, जरिवाना, सजाय
- बिउ उपचार विधि तरिका
- बिउ उत्पादनमा लाभ लागत विश्लेषण
- खाद्यान्न बालीमा एकिकृत झारपात व्यवस्थापन विधि प्रक्रिया
- बिउ बिजनको आयात निर्यात प्रक्रिया
- बिउ बिजनको व्यापार योजना र बजारीकरण प्रक्रिया
- नेपालमा विकसित खाद्यान्न र तरकारी बालीका जातहरु र तिनको जातीय विशेषता

४.२.१.१० कृषि इन्जिनियरीङ तालिम:

तालिम संचालन गरीएको स्थान: देव तालिम केन्द्र धनगढी कैलाली

तालिम संचालन मिति: माघ २३ २०७८ देखि चैत्र ८, २०७८ सम्म

सहभागीहरु: भूमी व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय कृषि ज्ञान केन्द्रहरु र स्थानिय तहहरुका जम्मा २१ जनाको सहभागीहरु मध्ये २ जना महिला २ जना दलित र ३ जना जनजातीको सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा स्थानिय निकायहरूद्वारा सम्पादन गर्नु पर्ने साना सिचाई, सौर्य सिचाई, कलेक्सन सेन्टर निर्माण जस्ता कार्यहरूको लागत इष्टिमेट तयार गर्न, संचालित कार्यहरूको अनुगमन गर्न तथा कार्य सम्पादन प्रतिवेदन तयार गर्नकालागि आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

प्रशिक्षकहरू: काठमाण्डौ इन्जिनियर्स वोल्ड प्रा.लि

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरू:

- Introduction to Irrigation: Policy, acts, rules and regulation (2 sessions)
- Irrigation: Definition, Need and Objectives of Irrigation, Advantages and disadvantages of irrigation
- Irrigation: Significance of irrigation development in Nepal
- Irrigation: Optimum utilization of irrigation water
- Soil-Water-Plant relationships to irrigation: Soil composition, Texture of mineral soils, Structure of soil, Behaviour of moisture in the soil, Classification of soil moisture, Characteristic behaviour of soil composition with moisture, Evaluation of water available to plant- How much to irrigate, Extraction pattern of soil-water by plant root, Critical crop growth stages, Reference Crop Water Requirement, Consumptive use of crop and evapotranspiration, Evapotranspiration estimates using empirical methods, Experimental evaluation of evapotranspiration using Lysimeter, Field crop water requirement, Principle Crops in Nepal, their Calendar and gross Water Requirements (7 Sessions)
- Farm Irrigation Practices: Methods of irrigation practice, Check basin irrigation, Hydraulic relationship of boarder-strip irrigation, Hydraulic relationship of furrow irrigation, Overhead irrigation and drip irrigation system-components, Sub Irrigation System, Performance of Farm Irrigation Methods-a comparison (4 sessions)
- Farm Irrigation Scheduling: Objectives and Strategies- Full Vs. Deficit Irrigation Method of scheduling- when and how much to irrigation
- Farm Irrigation Scheduling: Book-keeping/water budgeting, Soil moisture Plant indicator, Farm Irrigation Scheduling: Types of water losses on farm Farm irrigation requirement- depth of irrigation, Paddy crop, Dry foot crop Frequency/Interval of irrigation, Determination of Stream Size (5 sessions)
- Planning Farm Irrigation Delivery based on- continuous, rotational, demand supply: Water Quality Consideration in Irrigation, Appraising Irrigation Water Quality- using indicators
- Planning and Management of Irrigation Systems: General Irrigation system planning Management Functions in Irrigation Systems, Planning and Management of Irrigation Systems: Operation and Maintenance of Irrigation Systems, Organizational and Institutional Issues in Irrigation Management, Operation and Maintenance of Irrigation Systems, Organizational and Institutional Issues in Irrigation Management, Participatory Irrigation Management including FMIS, Participatory Irrigation Management including FMIS (7 sessions)
- Estimating and costing Introduction: General, Units of Measurement and Payments for Various Items of Building, Works and Materials, Purpose of Estimating, Requirement of Estimating, Methods of Measurement of Irrigation Work, Sub Head of Various Items of Irrigation Work, Various Methods of Taking out Quantities, Abstracting Bill of Quantities (7 sessions)
- Types of Estimates: Approximate Estimate, Detailed Estimate, Revised Estimate, Supplementary Estimate, Annual Repair and Maintenance Estimate, Extension and Improvement Estimate (3 sessions)
- Autocad: Lab, practical and theory (32 sessions)
- Surveying: Theory and Practical (28 Sessions)
- Public Procurement Rules and Regulation: General Introduction (2 sessions)

- Earthquake resistance structure introduction and basic design concept (2 sessions)
- Concurrent issues in design, estimate and construction (2 sessions)
- Testing of learning and learning sharing (2 sessions)
- Water Conveyance and Distribution System: Classification of Canals by Function and Types, Canal irrigation system and its components, Alignments of Canal, Seepage and Evaporation losses in Canal, Canal Command Area- GCA, CCA, NCA, Crop period, Base Period, Kor Period and Kor Depth, Duty of water, Delta of crops and their relationships
Irrigation intensities (5 sessions)
- Design of Open Channels for irrigation: Manning's Uniform Flow Equation for Canal Design, Kennedy's and Lacey's Silt Theory, Design of Stable Canals in Alluvium, Lined Canals classification and Economics of Canal Lining, Design of Lined Canals, Design Considerations for Hilly Areas, Cross-Section of Canals- banks, berms, roadways and spoil banks (10 sessions)
- Irrigation Efficiencies: Farm Irrigation Efficiency and its components, Canal irrigation efficiency and its components, Project Efficiency (2 sessions)
- Measurement of Irrigation Water: Velocity Area Method, Direct Discharge
Measurement: Notches, Parshall Flume, H-Flume, Cut-throat Flume, Volumetric Flow
Measurement (3 sessions)
- Practical: Measurement of irrigation water (2 sessions)
- Control and regulatory Structures: Types, functions and components of gravity Headwork, Bed Sediment Control at Headwork- types of silt excluder and silt ejector, Cross-Drainage Structures- types, conditions of suitability and design, Drop Structures- conditions of suitability and design, Flow Regulation and Head Control Structures- types, conditions of suitability and design, Canal Outlet and Distribution Structures (6 sessions)
- Drainage Theory and Methods of Agricultural Drainage: Sources and Causes of Water logging
Damage to Crops by High Moisture, Drainage Requirement of Crops, Drainage Investigation, Hydraulic Conductivity and Drainage Coefficient, Drainage Methods and Suitability- Surface, Sub-Surface and Bio-Drainage (4 sessions)
- Design of Agricultural Drainage System: Design Consideration for Surface Drainage Systems
Layout and Construction of Surface Drainage, Design Consideration for Sub-Surface Drainage
Unlined and Lined Sub-Surface Drainage, Mole Drains, Design of Filters for Sub-Surface
Drainage, Vertical Drainage and Skimming Wells (4 sessions)
- Irrigation Water Quality: Water Quality Consideration in Irrigation, Appraising Irrigation Water
Quality- using indicators (2 sessions)
- Types of Estimates: Supplementary Estimate, Annual Repair and Maintenance Estimate,
Extension and Improvement Estimate (3 sessions)
- Analysis of Rates: Introduction, Purpose of Rate Analysis, Requirement of Rate Analysis, Factors
Affecting the Rate Analysis, Procedure of Rate Analysis for Water Supply and Sanitary Works. (7 sessions)
- Estimating and costing: muster roll preparation and its use, running bill preparation and its
application, final bill and its preparation, work completion report and its preparation, variation
and preparation of variation sheet (5 sessions)
- Detailed Estimate: Irrigation work (3 sessions)
- Duty House: Design, Estimate (2 sessions)
- Introduction to natural construction materials: types, properties and its uses (6 sessions)
- Water Tank Design, Estimate: Types of water tank and their design (4 sessions)
- Hi-Tech Nursery: Introduction, types
- Lift Irrigation: Introduction and basic design concept (2 sessions)
- Solar Irrigation: Introduction and basic design concept (2 sessions)
- Green House: Introduction, basic design concept and estimate (2 sessions)

- Basic concept of concrete grades and their uses (3 sessions)
- Monitoring and Evaluation and Social and Financial Audit (6 sessions)

४.२.१.१० बीउ विजन तथा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिमः

तालिम संचालन स्थलः सुन्दरपुर कञ्चनपुर

- सहभागीहरुः यस प्रदेशका ९ वटै जिल्लाका जम्मा १०७ जना सहभागीहरु मध्य ३४ महिला ७३ जना पुरुष ७ दलित २२ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्यः बीउ विजन तथा विषादीको कारोवार गर्न चाहने व्यक्तिहरुलाई व्यवसाय संचालन गर्न अनुमती प्राप्त गर्न सक्षम बनाउनु

प्रशिक्षकः

खुद्रा विषादी विक्री अनुमती तालिमका लागि प्रशिक्षकः श्री सहदेब प्रसाद हुमागाई रमहेश तिमल्सिना

बिउ विजन अनुमती तालिमका लागि श्री भरत प्रसाद देवकोटा बरिष्ठ बाली विकास अधिकृत मदन मरासिनी बाली विकास अधिकृत बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर

उपलब्धिः

- बिउ विजन अनुमती तालिममा १०७ जना नै उतिर्ण
- विषादी खुद्रा विक्रेता अनुमती पत्र तालिम
 - परीक्षामा सहभागीः ९० जना
 - उतिर्णः ७० जना

विषयवस्तु

क खुद्रा विषादी विक्री का लागि संचालित तालिमका लागि विषयवस्तुहरु

- नाम दर्ता /कार्यक्रम वारे जानकारी
- विषादी बारे जानकारी (परिभाषा ,विश्व र नेपालमा यसको इतिहास)
- जीवनाशक विषादी ऐन , २०७६
- जीवनाशक विषादी नियमावली र विषादी सम्बन्धि निर्देशिका ,२०७०
- जीवनाशक विषादी र तिनका प्रकार
- विषादीको विषालुपन र यसका आधारमा विषादीको वर्गिकरण
- नेपालमा पंजीकृत विषादीको विवरण र प्रतिवन्धित विषादी बारे जानकारी

- विषादी खुद्रा विक्रेता , व्यावसायिक प्रयोगकर्ता, संश्लेषणकर्तालाई इजाजतपत्र दिने कार्यविधि
- विषादीको संश्लेषण , प्रयोग वारे जानकारी
- विषादीको सुचकपत्र , प्राबिधिक नाम , व्यापारीक नाम , विषालुपना , सावधानी
- विषादी र वातावरण Bio accumulation, Bio magnification, Effect on tropical level
- विषादी खुद्रा विक्रेता पसलमा भ्रमण र अवस्था कोवारेमा प्रयोगात्मक अभ्यास
- बाली उपचार शिविर , आवश्यकता , संचालन प्रकृया र विकास क्रम
- रोगको क्षति पहिचान र व्यवस्थापन
- हानिकारक कीराको क्षति पहिचान र व्यवस्थापन
- एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन
- विषादी खुद्रा विक्रेताको लागि सुरक्षा , सुरक्षित विक्री वितरण , प्रयोगर भण्डारण
- जैविक विषादीको प्रयोग विधि , भण्डारण र शत्रुजीव व्यवस्थापन
- विषादीको दुरुपयोग र दुरुपयोग व्यवस्थापन , पर्खने समयको अवलम्बन एवम सरकारी निकाय को भूमिका
- विषादीजन्य दुर्घटना र तिनबाट बच्ने उपायहरु
- लाभदायक किरामा विषादीको असर (शुष्म जिवाणु , मौरी, परागसेचित कीरा अदीमा)
- विष लागेको लक्षण र प्राथमिक उपचार
- Date expiry pesticide disposal technique
- परिक्षा संचालन र कार्यक्रम समापन

बिउ विजन कारोवार अनुमती पत्र तालिका लागि विषयवस्तुहरु

- बीउको परिचय तथा बीउ विजनको गुणस्तर
- बीउका प्रकार तथा वर्गिकरण
- बीउ उत्पादनका सिद्धान्तहरु
- बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण पद्धति
- बीउ बालीको खेत स्तरका मापदण्ड
- जात दर्ता उन्मोचन तथा सूचिकरण प्रक्रिया तथा हालसम्म सुचिकृत बालीका जातहरु
- बीउ विजन सम्बन्धि नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था
- बीउ विजनको आयात एवम् निर्यात प्रकृया
- बीउको नमूना संकलन र विश्लेषणका लागि प्रयोगशालामा पठाउने तरिका
- बीउ प्रशोधन तथा बीउको लट निर्माण र बीउ भण्डारण व्यवस्थापा
- बीउ विजन व्यवसायी दर्ता एवं नबीकरण र अन्य प्रावधान

४.२.१.११ व्यवसायिक मौरीपालन तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७८ चैत्र ०९ देखि १४ गते सम्म

सहभागीहरू: महिला ११ र पुरुष १४ जना गरी जम्मा २५ जना (कैलाली -३, कंचनपुर-२, डडेल्धुरा-३, बैतडी -३, दार्चुला -३, डोटी -२, अछाम -३, बझाङ -३, बाजुरा -३)

तालिमको उद्देश्य: यस प्रदेशका कृषि ज्ञान केन्द्रहरू र स्थानिय निकायहरूमा कार्यरत ४/५/६ तहका कृषि प्राविधिकहरूलाई व्यवसायिक मौरीपालन सम्बन्धि सेवा प्रदान गर्न सक्ने बनाउनु ।

प्रशिक्षकहरू:

- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरमा कार्यरत कर्मचारीहरू
- गोरख बहादुर सिंह: अधिकृत छैठौँ, चुरे गा.पा. कैलाली
- प्रकाश चन्द्र भट्ट: प्रमुख ,तरकारी विउ उत्पादन केन्द्र, डडेल्धुरा
- व्यवसायिक मौरीपालन गरिरहेका कृषकहरू

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरू:

- नेपालमा मौरीपालनको परिचय, अवस्था, महत्व, सम्भावना र चुनौतीहरू
- मौरीपालनको आर्थिक विश्लेषण
- मौरीपालन वार्षिक व्यवस्थापन
- नेपालमा पाइने मौरीका जातहरू र जातीय विशेषता एवं तिनको संरक्षण
- मौरीको जीवनचक्र, वर्ग विभाजन तथा पहिचान
- मौरीपालनमा प्रयोग हुने घर तथा सामग्रीहरू
- मौरी गोला निरीक्षण
- मौरीगोला विभाजन तथा संयोजन
- परम्परागत घरबाट आधुनिक घरमा स्थानान्तरण तथा मौरी गोला स्थानान्तरण
- रानुकोष उत्पादन तथा व्यवस्थापन
- गोलामा हुने लडाई र रोकथाम
- वितपाते मौरी र तिनको व्यवस्थापन
- मौरी चरण तथा वार्षिक चरण पात्रो
- मौरी गृहत्याग र हुल निर्यास
- मौरीका रोगहरू र कुपोषण
- मौरीका परिजीवी सुलसुलेको व्यवस्थापन, विषादिले मौरीमा पार्ने असर र एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन
- मौरीको कृतिम आहारा, आधार चाका तथा चाका व्यवस्थापन
- मह उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, सह-उत्पादनहरू

४.२.१.१२ सुन्तालाजात फलफूल ह्रास रोग नियन्त्रण तथा बगैचा व्यवस्थापन

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९ असार ०८ देखि असार १३ गते सम्म

सहभागीहरू: महिला ११ र पुरुष १४ जना गरी जम्मा २५ जना (कैलाली -३, कंचनपुर -२, डडेल्धुरा -४, बैतडी -३, दार्चुला -२, डोटी -४, अछाम -३, बझाङ -२, बाजुरा -२)

तालिमको उद्देश्य: सुन्तालाजात फलफूलमा लाग्ने रोग तथा कीराहरूको पहिचान तथा व्यवस्थापन र स्वस्थ बगैचा व्यवस्थापनका लागि चाल्नु पर्ने कदमहरूका बारेमा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक ज्ञान सीप प्रदान गर्नु ।

प्रशिक्षक तथा श्रोत व्यक्तिहरू

- प्रेम पाण्डे, सह -प्राध्यापक (प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन कलेज, पुरनचौर, कास्की)
- टिकाराम थापा (प्रमुख ,कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर ,कंचनपुर)
- गोविन्द सिजापति (कृषि प्रसार अधिकृत सातौँ, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर , कंचनपुर)

तालिममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू

- सकारात्मक सोच र उत्प्रेरणा
- सुन्तालाजात फलफूलको बेर्ना तयार र बगैचा व्यवस्थापन
- सुन्तालाजात फलफूलको उत्पादन ह्रास परिचय
- सुन्तालाजात फलफूलका मुख्य रोग किरा तथा व्यवस्थापन
- सुन्तालाजात फलफूलमा एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन
- मल विषादीको मात्रा निकाल्ने तरिका
- सुन्तालाजात फलफूलमा खाद्यतत्व कमीका लक्षण हरू
- बोर्डो पेष्ट बनाउने र लगाउने तरिका
- भर्मीकम्पोष्ट ब्लोयर
- Post harvest technology
- सुन्तालाजात फलफूलमा प्रसारण र तरिका
- सुन्तालाजात फलफूलमा थोपा सिंचाई
- नविनतम कृषि प्रविधि बारे जानकारी
- भिरालो जग्गामा खेति प्रविधि र बगैचा रेखांकन

५. कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम

५.१ अभिमुखीकरण तालिम

किसानहरूलाई कृषि उध्यमीका रुपमा तयार गर्नका लागि कृषि उस्मायन पद्धतिमा मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रम अर्थिक वर्ष २०७७/०७८ देखि संचालनमा रहेको छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत यस केन्द्रद्वारा १८३ जना किसानहरूलाई उध्यमशिलता सम्बन्धि मानसिकरुपमा तयार गर्ने उद्देश्यका साथ यस प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा ३ दिने अभिमुखीकरण तालिमहरू संचालन गरीएका थिए ।

अभिमुखीकरण तालिम संचालन गरेको स्थान र सहभागीहरूको संख्या निम्नानुसार रहेको थियो ।

सि.नं.	अभिमुखीकरण	तालिम	सहभागीहरू
--------	------------	-------	-----------

	तालिम संचालन गरीएको स्थान	संचालन अवधि	महिला	पुरुष	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
१	गन्यापधुरा १ भातकाडा, डडेल्धुरा	मंसिर १४- १६, २०७८	५	२२	४		२३	२७
२	पशुसेवा तालिम केन्द्र धनगढी	पुष १२- १४, २०७८	८	२१		११	१८	२९
३	गोठालापानी बैतडी	माघ २६- २८, २०७८	१०	१६	२		२४	२६
४	गोकुलेश्वर दार्चुला	माघ २९ देखि फागुन २, २०७८	१३	११			२४	२४
५	सुन्दरपुर कञ्चनपुर	चैत्र १६- १८, २०७८	६	१५		६	१५	२१
६	खमडछान्ना बझाङ	चैत्र २७- २९, २०७८	३	३१	३		३१	३४
जम्मा			४५	११६	९	१७	१३५	१६१

छ स्थानमा संचालन गरीएका उद्यमशिलता सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु तपशिल बमोजिम रहेका थिए ।

- ब्य वसाय को परिचय , यसका प्रकार , महत्व
- आम्दानी के हो र आम्दानीका श्रोतहरु , लघु ब्यवसाय को बिशेषता ?
- आत्म बि श्लेषण , जोह्यारी इयाल , सफल उधमीका बि शेषता हरु
- सृजनाशिलता के ? यसका बाधक तत्वहरु के ? यसको महत्व , व्यवसायमा यसको महत्व
- जोखिम ब्यबस्थापन खेल अभ्यास १
- ब्य वसायिक अवसरको पहिचान , व्यवसायको प्रारम्भिक तथा शुक्ष्म छनौट
- ब्य वसायिक योजनाको महत्व र यसका मुख्य खण्ड
- केराको नमुना ब्य वसायिक योजना निर्माण
- बजार तथा बजारीकरण , मार्केटिंग मिक्स

- सामुहिक छलफल, विभिन्न विषय बस्तुहरु सम्बन्धि खेलहरु जस तै : सृजनशिलता सम्बन्धि खेल, जोखिम सम्बन्धि खेल तथा अभ्यास
- व्यवसायको लागि उत्प्रेरणा मुलक कक्षा, जो कोहि ब्यबसायी बन्न सक्छ ।

उपरोक्त तालिमहरुमा सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने व्यक्तिहरु

सि.नं	नाम	ठेगाना	कैफियत
१	टिकाराम थापा	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र भिमदत्त न.पा.६ कञ्चनपुर	
२	देबेन्द्र सिंह	धनगढी उपमहानगरपालिका, धनगढी कैलाली	
३	देबेन्द्र अधिकारी		

५.२ कृषकहरुको मागको आधारमा संचालित तालिम

कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविकि २०७७ को दफा १३ मा व्यवस्था भए अनुसार अछाम जिल्लाको ढकारी गाउँपालिका-४ पालाता अछाममा मिति २०७८/१२/२१ देखि मिति २०७८/१२/२३ सम्म माहुरी तालिम संचालन गरीएको थियो । उक्त तालिमको सहजीकरण चुरे गाउँपालिकाका अधिकृत छैतौ श्री गोरख बहादुर सिंह ले गर्नु भएको थियो भन्ने मुख्य गरेर कृषकहरुले आधुनिक तरीकाले माहुरी पालन सम्बन्धि ज्ञान सीप आर्जन गर्ने अवसर प्राप्त गर्नु भएको थियो ।

कार्यविधिमा भएको व्यवस्था अनुसार उक्त तालिममा सहभागीहरुका लागि उनीहरुको मागका आधारमा तपशिल बमोजिमका सामग्रीहरु वितरण गरी आधुनिक माहुरी पालन संचालन गर्न यस केन्द्र द्वारा सहयोग भएको छ ।

वितरण गरीएका माहुरीपालन सम्बन्धि सामग्रीहरु

सि.नं.	सामग्रीको नाम	इकाई	परिमाण
१	आधुनिक घर	वटा	५६
२	घुम्टी टोपी	वटा	२८
३	मौरी छोप्रे झोला	वटा	२८
४	धुवादानी	वटा	२८
५	रानु ढोका	वटा	२८
६	चक्कु	वटा	२८
७	आधार चाका	के.जी.	७
८	ब्रस	वटा	२८
९	महदानी	वटा	२

५.३ क्षमता अभिवृद्धि तालिम

अभिमखीकरण तालिममा सहभागी भएका कृषकहरूले छनौट गरेको कृषि व्यवसाय संचालन गर्नका लागि आवश्यक ज्ञान सीप प्रदान गर्नका लागि कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधिमा भएको व्यवस्था अनुसार उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सूचिकृत कृषि उस्मायन स्थलमा पठाइएको थियो । क्षमता अभिवृद्धि तालिममा सहभागीभी हुन भएका कृषकहरूको संख्या र उनीहरूलाई खटाइएको उस्मायन स्थलको विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

सि.नं.	उस्मायन स्थलको नाम	ठेगाना	सहभागीहरूको संख्या		व्यवसाय	व्यवहारीक तालिम अवधि
			महिला	पुरुष		
१	भागेशत्र एग्रीकल्चर एण्ड लाइभस्टक प्रा.लि.	अमरगढी-१ डडेलधुरा	२	२२	तरकारी खेती	१० दिन: ७ जना १५ दिन: १२ जना २१ दिन: ३ जना
२	केरा उत्पादन तथा प्रवर्धन सहकारी सस्था लि.	भीमदत्त-४ कञ्चनपुर	३	८	केरा खेती	१० दिन: ४ जना १५ दिन: ७ जना
३	सानो मौरी पालन तथा फर्चिचर उध्योग	गौरीगंगा-९ कैलाली	६	७	माहुरी पालन	१२ दिन: ४ जना १५ दिन: ८ जना ३० दिन: १ जना
४	धामी नर्सरी	शुक्लाफाँटा-७ कञ्चनपुर	१	२	फलफूल नर्सरी	१५ दिन: ३ जना
५	फार वेष्टर्न एग्रो फार्म	धनगढी-३ बोरडाँडी कैलाली		२	च्याउ खेती	३० दिन: २ जना
६	सुनाखरी बहुउद्देशिय कृषि फर्म	धनगढी-५ जाई कैलाली		४	तरकारी खेती	१५ दिन: २ जना २१ दिन: २ जना
७	देवकोटा फलफूल तथा तरकारी फर्म	पुनर्वास-४ कञ्चनपुर	१		तरकारी खेती	१० दिने: १ जना
८	राधे राधे कृषि तथा	भीमदत्त-२ कञ्चनपुर	१	२	तरकारी खेती	१० दिने: १ जना

	पशुपंक्षि फर्म					१५ दिन: २ जना
९	भागेश्वर कृषि तथा पशुपालन फर्म	गन्यापधुरा-१ डडेलधुरा	४	१२	तरकारी खेती	१० दिने: १० जना १५ दिन: ६ जना
१०	कृषि विकास फार्म	सुन्दरपुर कञ्चनपुर		१	खाध्यान्न बीउ उत्पादन	१० दिन: १ जना
११	बाली संरक्षण प्रयोगशाला	सुन्दरपुर कञ्चनपुर		१	च्याउ खेती	१० दिन: १ जना
१२	सुक्खा फलफूल विकास केन्द्र	सतबौँज बैतडी		३	फलफूल नर्सरी	१५ दिन: ३ जना
१३	मञ्जरी एग्रीकल्चर प्रा.लि.	गोदावरी-३ मालाखेती कैलाली	१	१	तरकारी खेती	१० दिन: १ जना २१ दिन: १ जना
१४	गोदावरी ड्रयागन फ्रुट	गोदावरी - २ कैलाली	१		ड्रयागन फ्रुट	१५ दिन: १ जना

५.४ पुर्जिगत अनुदानका लागि सम्झौता भएका कृषकहरु

क्र.सं	आवेदकको नाम थर	ठेगाना	व्यवसाय	कार्यालयको अनुदान रु
१	नयन वहादुर चौधरी	लम्कीचुहा गा.पा. १० कैलाली	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	४ लाख
२	नरेन्द्र वहादुर साँउद	मेल्लख गा.पा. अछाम	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	३ लाख
३	राम प्रसाद जोशी	जयपृष्ठी न.पा. ७ बझाङ	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	३ लाख
४	भोज वहादुर सार्की	अ.न.पा.८ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
५	रविन्द्र वहादुर माली	गन्यापधुरा गा.पा. २ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
६	खेम राज जोशी	गन्यापधुरा गा.पा. २ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
७	रुद्र राज पाण्डेय	भागेश्वर ५ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
८	शैलेश्वरी शाह	गोदावरी न.पा. २ कैलाली	ड्रयागन	४ लाख
९	खगेन्द्र नाथ	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
१०	धनसरी गिरी	परशुराम ११ डडेलधुरा	तरकारी	३ लाख
११	करन देव उपाध्याय	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	३ लाख
१२	कुम्भ राज जोशी	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	३ लाख

१३	देव नेपाली	गोदावरी न.पा. १२ कैलाली	केरा खेती	३ लाख
१४	चेत राज पनेरु	गन्यापधुरा २ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
१५	लक्ष्मी देवी नाथ	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
१६	गंगारामा अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
१७	देव राज अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
१८	सुरेन्द्र चन्द	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
१९	सरस्वती ओझा	पुनर्वास ८ कन्चनपुर	तरकारी	४ लाख ५० हजार
२०	निर्मला कलौनी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	फलफुल नर्सरी	४ लाख ५० हजार
२१	बिर सिंह रावत	द.न.पा. २ बैतडी	तरकारी	३ लाख
२२	चन्द्रा देवी अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख
२३	टिकाराम भट्ट	अजयमेरु २ डडेल्धुरा	तरकारी	२ लाख ४० हजार
२४	सिद्धराज अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	२ लाख ८५ हजार
२५	दनुवा लुहार	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	२ लाख ७४ हजार
२६	जोगेन्द्र सेठी	धनगढी ७ कैलाली	तरकारी	४ लाख ८० हजार
२७	पूर्ण प्रसाद उपाध्याय	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	३ लाख ६० हजार
२८	सिंहबिर खडका	मष्टा गा.पा. १ बझाङ	फलफुल नर्सरी	२ लाख ४० हजार
२९	टिका भण्डारी	गौरीगंगा न.पा. ४ कैलाली	केरा खेती	२ लाख ८५ हजार
३०	टंक प्रसाद जोशी	कृष्णपुर न.पा. ४ कन्चनपुर	केरा खेती	२ लाख ८५ हजार
३१	नब राज पाण्डेय	कृष्णपुर न.पा. ४ कन्चनपुर	केरा खेती	२ लाख ८५ हजार
३२	लिला जोशी	शैल्यशिखर न.पा. ८ दार्चुला	तरकारी	२ लाख ४५ हजार
३३	तेज सिंह बिष्ट	द.न.पा. १० बैतडी	तरकारी	३ लाख ७२ हजार
३४	प्रेम सिंह बिष्ट	द.न.पा. १० बैतडी	तरकारी	३ लाख ७२ हजार
३५	महेन्द्र सिंह बिष्ट	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	२ लाख ८३ हजार
३६	नारायण दत्त जोशी	लेकम गा.पा. २ दार्चुला	मौरीपालन	४ लाख १७ हजार
३७	दान बहादुर बिष्ट	बेदकोट न.पा. १० कन्चनपुर	तरकारी	३ लाख ६५ हजार
३८	चन्द्रा बस्नेत	भी.न.पा. २ कन्चनपुर	तरकारी	२ लाख ९० हजार
३९	रेखा बिष्ट	भी.न.पा. १४ कन्चनपुर	तरकारी	२ लाख ९० हजार
४०	द्रोपति कुमारी ऐर	पुनर्वास ८ कन्चनपुर	केरा खेती	२ लाख १८ हजार
४१	वविता चन्द	धनगढी १३ कैलाली	केरा खेती	३ लाख

४२	लाल बहादुर कार्की	पुनर्वास ८ कन्चनपुर	केरा खेती	३ लाख
४३	कृष्णलाल डगौरा	कृष्णपुर न.पा. ५ कन्चनपुर	केरा खेती	३ लाख
४४	कनिका चन्द	भि.न.पा. ४ कन्चनपुर	कागती खेती	३ लाख ७० हजार
४५	दिपक सिंह साउँद	शैल्यशिखर न.पा. ५ दार्चुला	ओखर खेती	४ लाख २० हजार
४६	चन्द्र बहादुर रोकाया	खसड छान्ना ४ बझाङ	तरकारी	२ लाख ८८ हजार
४७	पुष्प राज घिमिरे	पुनर्वास १ कन्चनपुर	बीउ उत्पादन	४ लाख ७० हजार
४८	शंकर प्रसाद घिमिरे	पुनर्वास ४ कन्चनपुर	केरा खेती	४ लाख ४८ हजार
४९	सहदेव प्रसाद खत्ती	खसड छान्ना ५ बझाङ	तरकारी	३ लाख ७९ हजार
५०	प्रकाश खत्री	खसड छान्ना ५ बझाङ	तरकारी	३ लाख ७९ हजार
५१	टिप्स अर्गानिक कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	कृष्णपुर २ कन्चनपुर	केरा खेती	३ लाख ८५ हजार
५२	दत्त राज अवस्थी	भागेश्वर एग्रीकल्चर एण्ड लाइभस्टक प्रा.लि.	तरकारी	१६ लाख ९१ हजार
५३	प्रसाद अवस्थी	भागेश्वर कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	तरकारी	१६ लाख ९१ हजार
५४	किशोर चन्द्र भट्ट	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	३ लाख ७८ हजार
५५	कान्ता भट्ट	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	२ लाख ६० हजार
५६	कृष्णा भट्ट	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	२ लाख
५७	भोज राज अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	फलफुल नर्सरी	४ लाख ५० हजार
५८	गंगा दत्त अवस्थी	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३ लाख ७ हजार
५९	डाक्टर राना	पुनर्वास न.पा. ७ कन्चनपुर	तरकारी	३ लाख ४४ हजार
	जम्मा			२ करोड २० लाख ४७ हजार ८ सय ५०

५.५ आ.व.२०७८/७९ मा प्रदेश सरकार तर्फ सञ्चालित मुख्य मुख्य अनुदान कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति

रकम रु. हजारमा

कार्यक्रमको नाम: सघन मस्य पालन योजना बेदकोट ७ लालपुर कन्चनपुर

क्र.सं.		अनुदानग्राही नाम	सम्पर्क व्यक्तिको नाम	सम्पर्क नम्बर	कार्यक्रम स्थलको ठेगाना	बाली/वस्तु	विनि योजन	खर्च	कार्यक्रम कार्यान्वय हालसम्मको अवस्था
१		स्वतन्त्र कृषि सहकारी संस्था	दिपक राज बोहरा	98487 51393	बेलकोट ७ लालपुर कन्चनपुर	माछा पालन	1200	1160. 0	१ वटा गोदामघर, 1 वटा पालेघर निर्माण भएको तथा २ वटा माछा पोखरी तयार गरि उक्त पोखरीमा माछापालन भई रहेको
कार्यक्रमको नाम: कार्यविधि अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषिउध्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन									
क्र.सं.		अनुदानग्राही नाम	सम्पर्क व्यक्तिको नाम	सम्पर्क नम्बर	कार्यक्रम स्थलको ठेगाना	बाली/वस्तु	विनि योजन	खर्च	कार्यक्रम कार्यान्वय हालसम्मको अवस्था
१		नयन बहादुर चौधरी	नयन बहादुर चौधरी		लम्कीचुहा गा.पा. १० कैलाली	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	400	३९२. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माणको भई च्याउ उत्पादन भईरहेको
२		रविन्द्र बहादुर माली	रविन्द्र बहादुर माली	984754052 1	गन्यापधुरा गा.पा. २ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२९४. ०	2 वटा पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
३		खेम राज जोशी	खेम राज जोशी	986336237 3	गन्यापधुरा गा.पा. २ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२९४. ०	2 वटा पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
४		खगेन्द्र नाथ	खगेन्द्र नाथ	९८६४३०१२ ७२	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२९५. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा २ वटा काठको पोलीहाउस निर्माण गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५		शैलेश्वरी शाह	शैलेश्वरी शाह	९८४५२५ ९६७५	गोदावरी न.पा. ११ कन्चनपुर	ड्रागन फ्रुट	400	३८०. २	ड्रागनखेती गरिरहेको
६		सिद्ध राज अवस्थी	सिद्ध राज अवस्थी	९८४२२२२ ७६५	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेल्धुरा	तरकारी	२८५	२८१. ३	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको

७	देव राज अवस्थी	देव राज अवस्थी	9848870290	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेलधुरा	तरकारी	३००	२९१.५	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
८	रुद्र राज पाण्डेय	रुद्र राज पाण्डेय	984091073 1	शुक्लाफाटा ७ कन्चनपुर	तरकारी	३००	२९२.३	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
१०	गंगा राम अवस्थी	गंगा राम अवस्थी	984880172 6	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेलधुरा	तरकारी	४००	३६३.४	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
११	लक्ष्मी देवी नाथ	लक्ष्मी देवी नाथ	९८६८६७३९९ ९०	गन्यापधुरा गा.पा. १ डडेलधुरा	तरकारी	300	२८०.२	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा २ वटा काठको पोलीहाउस निर्माण गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
१२	टंक प्रसाद जोशी	टंक प्रसाद जोशी	९८०४६३९४ ११९	कृष्णपुर न.पा. ४ कन्चनपुर	केरा खेती	285	२७८.२	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी २.५ विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
१३	नब राज पाण्डेय	नब राज पाण्डेय	986840404 7	कृष्णपुर न.पा. ४ कन्चनपुर	केरा खेती	285	२७७.१	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी १.५ विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
14	विर सिंह रावत	विर सिंह रावत	986311187 7	द.न.पा. २ बैतडी	तरकारी	300	२९२.०	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
१५	चन्द्रा देवी अवस्थी	चन्द्रा देवी अवस्थी		गन्यापधुरा १ डडेलधुरा	तरकारी	300	२९१.६	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
१६	तेज सिंह विष्ट	तेज सिंह विष्ट	९८४८८४८ ७८७	द.न.पा. १० बैतडी	तरकारी	372	३६४.३	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
१७	प्रेम सिंह विष्ट	प्रेम सिंह विष्ट	९८४५३०० ३०८	द.न.पा. १० बैतडी	तरकारी	372	३६८.३	२ वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको

१८	महेन्द्र सिंह विष्ट	महेन्द्र सिंह विष्ट	984872992 7	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	283	२७६. ४	८० वटा मौरी घारमा व्यवसायिक मौरी पालन गरिरहेको
१९	नारायण दत्त जोशी	नारायण दत्त जोशी	984875515 1	लेकम गा.पा. २ दार्चुला	मौरीपालन	417	३७९. ८	40 वटा मौरी घारमा व्यवसायिक मौरी पालन गरिरहेको
२०	नरेन्द्र बहादुर साँउद	नरेन्द्र बहादुर साँउद	986853261 9	मेल्लख गा.पा. अछाम	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	300	२९३. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माणको भई च्याउ उत्पादन भईरहेको
२१	सरस्वती ओझा	सरस्वती ओझा		पुनर्वास ८ कन्चनपुर	तरकारी	450	४०१. ३	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा पावर टिलर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
२२	करन देव उपाध्याय	करन देव उपाध्याय	986562022 8	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	300	२९२. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
२३	कुम्भ राज जोशी	कुम्भ राज जोशी	984848226 9	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	300	२९२. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
24	जोगेन्द्र सेठी	जोगेन्द्र सेठी	९८४९२७२६ ३६	धनगढी ७ कैलाली	तरकारी	480	४७२. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
२५	पूर्ण प्रसाद उपाध्याय	पूर्ण प्रसाद उपाध्याय	986844644 8	ज.न.पा. ४ बझाङ	तरकारी	360	३४०. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
२६	सिंहबिर खडका	सिंहबिर खडका	986846125 0	मष्टा गा.पा. १ बझाङ	फलफुल नर्सरी	240	२३०. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको तथा १ वटा हाते व्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
२७	टिका भण्डारी	टिका भण्डारी	986788010 5	गौरीगंगा न.पा. ४ कैलाली	केरा खेती	285	२७०. ०	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 2 विघा जमिनमा व्यवसायिक केरा खेती गरिरहेको
२८	दान बहादुर विष्ट	दान बहादुर विष्ट	984885042 2	बेदकोट न.पा. १० कन्चनपुर	तरकारी	३६५	२९१. ९	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको

२९	चन्द्रा बस्नेत	चन्द्रा बस्नेत	984872277 8	भी.न.पा.२ कन्चनपुर	तरकारी	290	२७५. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको
३०	रेखा बिष्ट	रेखा बिष्ट	986851967 9	भी.न.पा.१४ कन्चनपुर	तरकारी	290	२७५. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको
३१	द्रोपति कुमारी ऐर	द्रोपति कुमारी ऐर	984897895 2	पुनर्वास ८ कन्चनपुर	केरा खेती	218	२०८. ०	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 1 विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
३२	वविता चन्द	वविता चन्द	984970636 1	धनगढी १३ कैलाली	केरा खेती	300	२८८. ७	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 1 विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
३३	लाल बहादुर कार्की	लाल बहादुर कार्की		पुनर्वास ८ कन्चनपुर	केरा खेती	300	२९०. ७	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 2.5 विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
३४	कृष्णलाल डगौरा	कृष्णलाल डगौरा	984861682	कृष्णपुर न.पा.५ कन्चनपुर	केरा खेती	300	२९१. ०	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 3.5 विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
३५	किशोर चन्द्र भट्ट	किशोर चन्द्र भट्ट	984952390 3	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	378	३२४. ०	40 वटा मौरी घारमा व्यवसायिक मौरी पालन गरिरहेको
३६	कान्ता भट्ट	कान्ता भट्ट	984016900 5	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	260	२५३. ५	20 वटा मौरी घारमा व्यवसायिक मौरी पालन गरिरहेको
३७	कृष्णा भट्ट	कृष्णा भट्ट	984877326 6	द.न.पा. १० बैतडी	मौरीपालन	200	१९४. ६	15 वटा मौरी घारमा व्यवसायिक मौरी पालन गरिरहेको
३८	दत्त राज अवस्थी	दत्त राज अवस्थी	986581072 5	भागेश्वर एग्रीकल्चर	तरकारी	1692	१६२ ७.५	7 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र 65 रो. पमिनमा तरकारी उत्पादन गरिरहेको
३९	प्रसाद अवस्थी	प्रसाद अवस्थी	984899156 0	भागेश्वर कृषि फर्म	तरकारी	1692	१६३ २.२	7 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र 75 रो. पमिनमा तरकारी उत्पादन गरिरहेको

४०	पुष्प राज घिमिरे	पुष्प राज घिमिरे	980138812 8	पुनर्वास १ कन्चनपुर	बीउ उत्पादन	470	४६१. २	१ मकै बीउ भण्डारण घर निर्माण भएको
४१	शंकर प्रसाद घिमिरे	शंकर प्रसाद घिमिरे		पुनर्वास ४ कन्चनपुर	केरा खेती	448	४४९. ७	१ वटा पावर टिलर खरिद गरी 2 विघा जमिनमा व्यवसायीक केरा खेती गरिरहेको
४२	कनिका चन्द	कनिका चन्द	986877815 7	भि.न.पा. ४ कन्चनपुर	कागती खेती	370	३६५. ०	११ लाईनको थोपा सिंचाई जडान गरी 1 विघा जमिनमा कागती खेती गरिरहेको
४३	दिपक सिंह साउँद	दिपक सिंह साउँद	986915497 5	शैल्यशिखर न.पा. ५ दार्चुला	ओखर खेती	420	४०५. ०	२ वटा पक्की पोखरी निर्माण गरी ओखर खेती गरिरहेको
४४	ईश्वर थापा टिप्स अर्गानिक कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	ईश्वर थापा टिप्स अर्गानिक कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	9868728404	कृष्णपुर २ कन्चनपुर	केरा खेती	385	३३७. ०	पावर टिलर पोली हाउस बोरीङ सिचाइ
४५	राम प्रसाद जोशी	राम प्रसाद जोशी	984858964 6	जयपृथ्वी न.पा. ७ बझाङ	च्याउ खेतीका लागि फलामे संरचना	300	२९०. ४	च्याउको बीउ उत्पादनको लागि च्याउ प्रयोगशाला निर्माण गरेको
४६६ ७	भोज बहादुर सार्की	भोज बहादुर सार्की	984873115 1	अ.न.पा. ८ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२८९. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
४८	धनसरी गिरी	धनसरी गिरी	९७४६२४६ १६८	परशुराम ११ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२९१. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
४९	चेत राज पनेरु	चेत राज पनेरु	984546640 0	गन्यापधुरा २ डडेल्धुरा	तरकारी	300	२७२. ५	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको
50	सुरेन्द्र चन्द	सुरेन्द्र चन्द	986356997 4	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	३००	२९२. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको

५१	टिकाराम भट्ट	टिकाराम भट्ट	984872806 9	अजयमेरु २ डडेल्धुरा	तरकारी	240	२३३. ९	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको
	दनुवा लुहार	दनुवा लुहार		गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	274	२६७. ५	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५२	लिला जोशी	लिला जोशी	९८६५६७० ८७४	शैल्यशिखर न.पा. ८ दार्चुला	तरकारी	245	१६४. ०	1 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५३	सहदेव प्रसाद खत्ती	सहदेव प्रसाद खत्ती	494940532 1	खसड छान्ना 5 बझाङ	तरकारी	379	३६५. ३	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५४	प्रकाश खत्री	प्रकाश खत्री		खसड छान्ना 5 बझाङ	तरकारी	379	२६५. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५५	चन्द्र बहादुर रोकाया	चन्द्र बहादुर रोकाया		खसड छान्ना ४ बझाङ	तरकारी	288	२६५. ०	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा हाते ट्याक्टर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५६	भोज राज अवस्थी	भोज राज अवस्थी	984873115 1	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	फलफुल नर्सरी	450	२०५. २	2 वटा फलामे स्क्रीन हायस निर्माण भएको
५७	गंगा दत्त अवस्थी	गंगा दत्त अवस्थी	986581072 5	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	तरकारी	307	२९९. ०	3 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा पावर टिलर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५८	डाक्टर राना	डाक्टर राना	981400649 1	पुनर्वास न.पा. ७ कन्चनपुर	तरकारी	344	३३७. ५	2 वटा फलामे पोलीहाउस निर्माण भएको र १ वटा पावर टिलर खरिद गरी तरकारी उत्पादन गरिरहेको
५९	निर्मला कलौनी	निर्मला कलौनी	974930496 6	गन्यापधुरा १ डडेल्धुरा	फलफुल नर्सरी	450	२०२. ४	2 वटा फलामे स्क्रीन हायस निर्माण भएको
६१	सानो मौरी पालन तथा फर्निचर			कैलाली		400	३४६. ०	

५.६ कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकास कार्यक्रमबाट सम्पादिक अन्य कार्यहरु

५.६.१ नयाँ तालिम हल फर्निसिङ

५.६.२ छात्रावास मर्मत सम्भार

५.६.३ पुराना खटीया कुर्सी मर्मत

५.६.४ तालिम हल प्रयोजनका लागि उपकरण खरीद

५.६.५ औजार उपकरण तथा मेसिनरी खरीद

५.६.६ कार्यालय परिशर सरसफाई पुष्प उत्पादन तथा गार्डन व्यवस्थापन

५.६.७ प्रविधि प्रदर्शन

६. कृषि अनुसन्धान, प्रसार तथा शिक्षा कार्यक्रम

राष्ट्रिय आवास कम्पनि लि.को पुनर्वास, कन्वनपुरमा अवस्थित ७४ विघा जमिनमा कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षा कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ । उक्त कार्यक्रममा आ.व.२०७८/७९ मा निम्न कार्यहरु भए ।

६.१ हालसम्म बीउ उत्पादन

क्र. स	बिवरण	परिमाण (क्विन्टल)	बिक्रि (क्विन्टल)	कैफियत
१	धानको बिउ	२५.९८	२५.९८	
२	मकैचरी घाँस	६७.९९	६४.७९	३.२ क्विन्टल पुनः छर्न राखिएको
३	गहुको बिउ बिक्रि	६१	४१	२०७७ मा लगाएको

६.२ खायन धान उत्पादन तथा बिक्री

बीउका लागि लगाइएको धान असोज/कार्तिक मा आएको वर्षाले बिगारेको र खायनमा बिक्रि गर्न परेको जम्मा परिमाण- ५०५ क्विन्टल, २००० प्रति क्विन्टलका दरले- १० लाख १० हजार

६.३ तेलहन बालीको उत्पादन तथा बिक्री

- तिल- १३ क्विन्टल, (जम्मा राजस्व २ लाख ६२ हजार बराबरको)

- तोरी- ३२.५७ क्विन्टल (जम्मा राजस्व रकम २ लाख ३९ हजार बराबरको)

६.४ दलहन बाली

मसुरो- ५.९६ क्वी., (जम्मा राजस्व रकम ४७ हजार बराबरको)

६.५ आलु बाली

आलु: राजस्व रकम ५०२०२१००

(आलु रोपण सकेपछि लगत्तै असोज/कार्तिक महिनामा आएको अत्यधिक वर्षाले आलु नष्ट गरेको र उत्पादन मा निकै नोक्सानी व्यहोर्नु परेको)

६.५ संचित गहुको बिवरण

२०७८ को हिउदमा लगाएको गहु भण्डारण गरिएको र निम्न बमोजिको परिमाणमा गोदाममा रहेको छ ।

(अन्दाजी ५५ केजीका जुटका बोराका बिउ भण्डारण गरिएको छ) ।

क्र. स	गहुको जात	परिमाण (बोरा)	बिउको स्तर	कैफियत
1.	बाणगंगा	१६०	उन्नत	
2.	एन.एल. १३२७	३२०	उन्नत	
3.	बि.एल ४३४१	१०६	उन्नत	
4.	भेरिंगंगा	२०	मूल	
5.	डब्लु.के-१२०४	४९	मूल	
6.	च्याखुरा	३४	मूल	
7.	मुनाल	२१	मूल	
8.	जिक गहु-१	५२	मूल	
9.	जिक गहु- २	१२५	मूल	
10.	बोर्लग २०२०	४८	मूल	
11.	धौलागिरी	४८	मूल	
12.	खायनको लागि	२९		

६.६ तेस्रो चौमासिमका खेती गरीएको विवरण

६.६.१ बीउ उत्पादन

क्र.स	विवरण	लगाइएको क्षेत्रफल
१	धान	१५ बिघा (लमसम)
२	मकैचरी घाँस	११ बिघा (लमसम)
३	तिल	४ बिघा (लमसम)
४	धैचा(Dhaincha)	५ बिघा (लमसम)
५	अरहर दाल	केहि किनारामा

- ४ बिघा जग्गामा तिल छरियो भने ११ बिघा जग्गामा टियोसिन्टे घाँसको बिउ छरियो ।
- ४ बिघामा धैचा बीउ उत्पादनका लागि लगाइएको छ ।
- करिब १५ बिघामा धान रोपिएको

क्र.स	धानको जात	बिउको स्तर	क्षेत्रफल
-------	-----------	------------	-----------

१	हर्दिनाथ १	प्रमाणित	
२	राधा-१४	मूल	
३	राधा-४	प्रमाणित	
४	हर्दिनाथ-६	प्रजनन	
५	सुख्खा धान-१	प्रजनन	
६	हर्दिनाथ-४	प्रजनन	
७	सावित्री	प्रमाणित	
जम्मा			

६.७ कृषि अनुसन्धान

कृषि अनुसन्धान निर्देशानायक, भागेतडा, डोटी द्वारा कृषि अनुसन्धानका विभिन्न अध्ययनहरू, मिनिमीट ट्रायल, फिल्ड ट्रायल, विभिन्न जातका प्रदर्शनीहरू, जातका परिक्षण गर्दै आएको छ ।

- धानका विभिन्न ट्रायलहरू

- अरहरको ट्रायल

६.७.१ गहुँको प्रजनन् बीउ उत्पादन कार्यक्रम २०७८

क्र.स	जात	क्षेत्रफल	उत्पादन	कैफियत
१	WK २४३०	२.५ कट्ठा	३६० केजी	प्रजनन्
२	हिमगंगा	२ कट्ठा	२००	प्रजनन्
३	सुर्मा	२ कट्ठा	२४०	प्रजनन्
४	WK २४३०	२	२३०	प्रजनन्
जम्मा		९	१०३०।	नार्कले उत्पादन लगेको

६.७.२ मसुरो बीउ उत्पादन:

जात: खजुरा मसुरो १

क्षेत्रफल : ०.८५ हे (२५.५ कट्ठा)

मलखादको मात्रा २०:४०:२०

छरेको मिति: २०७८ /७/९

जम्मा उत्पादन ७९० केजी (नार्कले उत्पादन लगेको)

6.7.3 Participatory Varietal Selection of Wheat

Variety	Heading	Maturity	Plant Height (cm)	Yield	Moisture
	DAS	DAS	Ave	Kg/Ha	%
BL4818	90	133	101	2695.83	
BL 4868	87	126	105	3133.33	

NL 1202	88	129	101.4	2827.08	
NL1349	90	133	105.6	3633.33	
NL 1360	87	134	99.2	1918.75	
Banganga	86	129	85	1702.08	
BL 4341	85	131	100	4062.50	
				3591.67	

6.7.3 Wheat varietal display 2078

punarbhas 74 bigha
Entry : 18
plot Size : Gross : 2x1.5=3 m2 (6 row/plot)
spacing :
Row to Row : 25 cm
Plant to plant : Continue
Fertilizer:120:50:50
sowing date: 8/02/2078

6.7.4 Coordinated varietal Trial (CVT) 2078 Punarbhas Kanchanpur

No of Block =6 No of Plot /Block=4						
No of Total Entries 24 / Replication =2						
Plot Size: 10 row of 4x2.5 (10m2)						
Plot no.	Variety	Heading	Maturity	Plant height cm	Grain Yield	
		DAS	DAS	Ave	Plot (kg)	Kg/Ha
1	BL 4951	95	127	100	9.735	2433.75
2	BL NL1202	96	130	98.6	11.9	2975
3	NL 1345	91	133	103.8	8.325	2081.25
4	NL1423	90	129	99.2	15.1	3775
5	NL 1446	94	130		13.320	3330
6	Banganga	87	125	111	14.07	3517.5

6.7.5 CFFT wheat

Entry : 6
plot Size : Gross : 10x4 = 40 m2 (16 row/ Plot)
spacing :
Row to Row : 25 cm
Plant to plant : Continue
Fertilizer:120:50:50
sowing date: 8/07/2078

Plot no.	Variety	Heading Date	Maturity	Plant height cm	Grain Yield	
		DAS	DAS	Ave	Plot (kg)	Kg/Ha
1	BL 4951	95	127	100	9.735	2433.75
2	BL NL1202	96	130	98.6	11.9	2975
3	NL 1345	91	133	103.8	8.325	2081.25
4	NL1423	90	129	99.2	15.1	3775
5	NL 1446	94	130		13.320	3330
6	Banganga	87	125	111	14.07	3517.5

6.7.5 Wheat varietal display2078

Entry : 18
plot Size : Gross : 2x1.5=3 m2 (6 row/plot)
spacing :
Row to Row : 25 cm
Plant to plant : Continue
Fertilizer:120:50:50
sowing date: 8/02/2078

Variety: Banganga, Dhaulagiri, Zinc 2, Borlog 100, NL971, Vijaya, Bhrikuti, Aditya, sworgdwari, Zinc 1, WK 1204, BL 4341, Munal, Chakhura, Tilotama, Danphe, Nepal 297, Gautam

6.7.6 Coordinated varietal Trial (CVT) 2078 Punarbas Kanchanpur

No of Block =6 No of Plot /Block=4

No of Total Entries 24 / Replication =2

Plot Size: 10 row of 4x2.5 (10m2)

Plot no.	Variety	Heading Date	Maturity	Plant height cm	Grain Yield	
		DAS	DAS	Ave	Plot (kg)	Kg/Ha
1	NL1503	96	134	103	4.74	4740
2	NL 1437	92	132	103	4.85	4850
3	NL 1492	89	124	108	4.38	4380
4	NL 1450	91	126	106	5.02	5020
5	NL 1446	87	125	105	4.56	4560
6	NL 1509	87	124	107	4.75	4750
7	NL 1512	93	133	105	4.93	4930

8	NL 1452	93	135	106	4.56	4560
9	NL 1451	92	135	107	4.53	4530
10	NL 1501	86	126	106	3.61	3610
11	RR 21	85	123	125	4.36	4360
12	NL 1504	96	132	118	4.47	4470
13	NL 1445	98	133	111	3.92	3920
14	NL 1488	90	127	114	4.2	4200
15	BL 5099	96	131	115	3.81	3810
16	BL5106	95	133	111	4.18	4180
17	BL 4984	89	129	86	3.29	3290
18	NL 1447	92	127	108	4.41	4410
19	NL 1508	94	133	99	4.34	4340
20	NL 1638	98	133	98	3.52	3520
21	BL5116	95	132	107	3.71	3710
22	Gautam	85	124	112	4.24	4240
23	NL 1506	94	129	103	5.05	5050
24	Bhrikuti	87	128	101	4.61	4610
25	BL 5099	93	131	111	4.01	4010
26	NL 1506	91	127	110	4.46	4460
27	NL 1504	96	133	114	4.08	4080
28	NL 1437	94	132	108	4.99	4990
29	NL 1488	89	128	114	4.34	4340
30	1501	84	123	103	4.44	4440
31	NL 1492	92	131	108	4.69	4690
32	NL1447	89	129	109	4.21	4210
33	BL 5106	93	127	109	3.64	3640
34	NL 1446	87	126	102	3.96	3960
35	Bhrikuti	88	125	105	4.52	4520
36	BL 4984	88	132	113	3.46	3460
37	RR21	81	122	123	3.59	3590
38	NL 1512	94	133	104	3.99	3990
39	Gautam	86	129	112	3.5	3500
40	NL 1508	95	134	99	4.09	4090
41	BL 5116	96	131	106	3.97	3970
42	NL 1450	89	128	105	4.5	4500
43	NL 1451	94	129	106	3.78	3780
44	NL 1509	88	125	107	4.11	4110
45	NL 1638	98	134	98	3.43	3430
46	NL 1503	94	133	101	3.94	3940

47	NL 1452	95	132	99	3.81	3810
48	NL 1445	97	135	108	4.09	4090

६.८ भौतिक संरचना निर्माण

- गोदाम घर निर्माण: मल , बिउ आदी सामाग्री भण्डारणको लागि २ सटरको गोदाम घर निर्माण गरिएको छ ।
- ५ वटा शौचालय र पम्पसेटको निर्माण गरिएको छ।
- २ वटा कोठा र भान्सा सहितको अफिस घर ।
- ४ ईन्चको पानी आउने १ बोरिङ्गको निर्माण गरिएको छ ।

६.९ कष्टम हायरीड सेन्टरका लागि खरीद गरीएका कृषि उपकरणहरु

- ट्रयाक्टर: १ थान
- रोटाभेटर: १ थान
- हैरो: १ थान
- ट्रली: १ थान
- रिजर: १ थान
- paddy catch wheel: २ वटा

७. एकिकृत कृषि बजार निर्माण संचालन तथा हस्तान्तरण

प्रदेशका ९ वटै जिल्लामा एकिकृत कृषि बजार निर्माण (निर्माण, संचालन र हस्तान्तरण)

- कैलाली जिल्लाको अत्तरिया स्थित कृषि उपज बजारमा पूर्वाधार सुधार र खुद्रा विक्रेता सेड निर्माण ।
- बझाङ को सदरमुकाम स्थित पानकोटको पुल नजिक ६ वटा सटर सहितको कृषि बजारका लागि पूर्वाधार निर्माण ।
- बैतडीको पाटनमा ३ वटा सटर सहितको दुई तले भवन कृषि बजारका लागि निर्माण । उक्त भवन कृषि बजार समितीलाई हस्तान्तरण भई सकेको छ ।
- डोटीको दिपायलमा ३ वटा सटर सहितको दुई तले भवन कृषि बजारका लागि निर्माण ।
- डडेल्धुराको जोगबुडामा ६ वटा सटर भएको कृषिकृत कृषि बजार निर्माण ।
- बाजुराको स्वामिकार्तिक खापर गा.पा.मा मा ६ वटा सटर भएको एउटा कृषि बजार निर्माण ।
- कचनपुरको भीमदत्त न.पा.को महेन्द्रनगर बजारमा भीमदत्त न.पा. संगको साझेदारीमा १५४ वटा सटर भएको एकिकृत कृषि बजार निर्माण ।

८. कष्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना

यस केन्द्रको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार कैलाली र कञ्चनपुर जिल्लामा कष्टम हायरिंग सेन्टर स्थापनाका लागि तपसिल बमोजिमका सहकारी संस्थ हरुलाई छनौट गरि तपसिल बमोजिमका सामग्री हरु हस्तान्तरण गरियो ।

८.१ नवसृजना बहुउद्देशिय सहकारी संस्था लि. शुक्लाफाँटा न.पा. कञ्चनपुर ले प्राप्त गरेका कृषि मेसिनरीहरु

• ट्याक्टर थान ३	• धानशेसर थान २	• रोटाभेटर थान २
• पावर टिलर रिपर थान ३	• गहुँ शेसर थान २	• डिस्क हैरो थान २
	• सिड ड्रिल थान १	

- मोबाइल ड्रायर
थान १

- ट्राक्टर ड्रन रिपर
थान २

८.२ साना किसान सहकारी संस्था लि. बर्दगोरीइ न.पा. बहुनिया कैलाली ले प्राप्त गरेका कृषि मेसिनरीहरु

- ट्राक्टर थान १
- धानशेसर थान १
- गहुँ शेसर थान १
- सिङ ड्रिल थान १
- रोटामेटर थान १
- डिस्क हैरो थान १
- ट्राक्टर ड्रन रिपर
थान १

९. कृषि उपज खरीद बिक्रीका लागि अनलाइन उलेट फर्म मोवाइल याप तथा व्यवसायीक योजना सम्बन्धि सेवा उपलब्ध गराउने गरी Software तयार गरीएको छ । यसको लागि Market.sudurpashchim.gov.np मा log in गरेर सरोकारवालाहरुले फाईदा लिन सक्नु हुन्छ ।

अध्याय ३: आर्थिक विवरण

१ वार्षिक विनियोजित बजेट, निकास, खर्च रकम

रकम रु. लाखमा

क्र.सं.	ब.उ. शि.न	कार्यक्रमको नाम	वार्षिक विनियोजित बजेट रु हजारमा	वार्षिक पूँजिगत			वार्षिक चालु		
				बजेट	निकास	खर्च	बजेट	निकास	खर्च
१	३१२०१०१२	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	१४२६८९.००	45755.0	35292.16	35292.16	96934.0	79429.34	79429.34
		जम्मा	१४२६८९.००	45755.0	35292.16	35292.16	96934.0	79429.34	79429.34

२ राजश्व विवरण (आ.व.०७८/७९): रु ३४,५८,५४३।००

३ धरौटी विवरण (आ.व.०७८/७९): रु ३२७९,४७८६८।००

અધ્યાય ૪.વિવિધ

૧. સ્થાપનાકાલ દેખિ હાલ સમ્મ સંચાલન ગરિણકા તાલિમ કાર્યક્રમ તથા સહભાગી સંખ્યા વિવરણ

આર્થિક વર્ષ	અધિકૃત સ્તરીય તાલિમ		પ્રા.સ./ના.પ્રા.સ.		કૃષિ સહાયક		અગુવા કૃષક		અગુવા કૃષક અનુશરણ		ઘુમ્તી તાલિમ		ગ્રામીણ કૃષિ કાર્યકર્તા		જમ્મા	
	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા	પટક	સહભાગી સંખ્યા
૦૩૮/૩૯			૨	૪૦	૨	૫૦									૪	૯૦
૦૩૯/૪૦	૧	૭	૦	૦	૪	૧૩૯									૫	૧૪૬
૦૪૦/૪૧	૧	૭	૧	૨૩	૪	૯૨									૬	૧૨૨
૦૪૧/૪૨	૧	૧૫	૧	૨૨	૩	૬૦									૫	૯૭
૦૪૨/૪૩	૨	૪૩	૩	૬૦	૪	૭૯									૯	૧૮૨
૦૪૩/૪૪	૧	૯	૨	૨૯	૩	૫૦									૬	૮૮
૦૪૪/૪૫	૧	૮	૪	૯૨	૫	૧૦૦									૧૦	૨૦૦
૦૪૫/૪૬	૧	૭	૪	૬૫	૫	૧૨૮	૭	૧૨૯							૧૭	૩૨૯
૦૪૬/૪૭	૦	૦	૬	૧૪૪	૨	૪૫	૭	૧૬૨							૧૫	૩૫૧
૦૪૭/૪૮	૦	૦	૮	૧૩૯	૧	૨૬	૮	૧૫૪							૧૭	૩૧૯
૦૪૮/૪૯	૦	૦	૧૧	૧૭૩			૧૧	૨૧૭							૨૨	૩૯૦
૦૪૯/૫૦	૦	૦	૧૪	૨૫૩			૨૨	૩૯૭							૩૬	૬૫૦
૦૫૦/૫૧	૧	૧૨	૧૨	૨૦૬			૧૪	૨૭૭							૨૭	૪૯૫
૦૫૧/૫૨			૧૧	૧૬૧			૧૭	૨૮૨							૨૮	૪૪૩
૦૫૨/૫૩			૫	૭૦			૧૨	૨૧૬	૨	૩૬					૧૯	૩૨૨
૦૫૩/૫૪			૮	૧૩૪			૧૬	૩૧૮	૩	૫૫					૨૭	૫૦૭
૦૫૪/૫૫			૮	૧૪૦			૧૫	૩૦૩	૧	૨૪	૧	૨૭			૨૫	૪૯૪

୦୫୫/୫୬			୮	୧୧୨			୧୮	୩୩୫	୧	୨୩	୧	୨୫	୨	୪୦	୩୦	୫୩
୦୫୬/୫୭			୫	୧୧			୧୪	୨୮୬	୧	୨୫	୧	୨୫	୧	୨୬	୨୨	୪୫
୦୫୭/୫୮			୪	୭୭			୧୬	୨୮୭	୧	୨୪	୨	୫୧	୧	୨୦	୨୪	୪୫
୦୫୮/୫୯			୩	୪୪			୧୫	୨୮୮	୨	୪୦	୨	୫୦			୨୨	୪୨
			୨	୩୧			୧	୧୫							୩	୪୬
୦୫୯/୬୦			୩	୪୬			୧୭	୧୯୫	୩	୬୦	୩	୭୫	୧	୨୦	୨୭	୩୯
୦୬୦/୬୧	୧	୧୧	୬	୮୧			୧୯	୪୧୮							୨୬	୫୧
୦୬୧/୬୨			୧୦	୧୪୮			୧୬	୩୦୦					୨	୫୨	୨୮	୫୦
			୧	୨୪			୧୧	୨୪							୨୦	୪୮
୦୬୨/୬୩			୬	୮୪			୮	୧୫୫					୧	୧୭	୧୫	୨୫
୦୬୩/୬୪			୫	୭୦			୭	୧୧୪					୨	୩୦	୧୪	୨୧
୦୬୪/୬୫			୫	୮୬			୪	୭୧							୧	୧୫
୦୬୫/୬୬			୪	୬୨			୩	୫୫					୧	୧୮	୮	୧୩
୦୬୬/୬୭			୩	୪୭			୬	୧୬					୧	୧୮	୧୦	୧୬୧
୦୬୭/୬୮			୩	୫୦			୭	୧୧୧					୧	୨୬	୧୧	୧୮
୦୬୮/୬୯			୫	୭୬			୮	୧୨୫					୧	୧୬	୧୪	୨୧
୦୬୯/୭୦			୧	୧୭			୩	୬୨					୨	୪୦	୬	୧୧
୦୭୦/୭୧			୪	୮୩			୨	୩୧					୮	୨୦	୧୪	୩୨
୦୭୧/୭୨			୨	୩୨			୧	୧୧					୮	୨୦	୧୧	୨୫
୦୭୨/୭୩			୧	୧୮			୫	୧୭			୧	୨୦	୩	୭୩	୧୦	୨୦
୦୭୩/୭୪			୩	୭୫			୪	୧୧			୧	୨୫			୮	୧୧
୦୭୪/୭୫			୨	୪୦			୮	୨୦୦							୧୦	୨୪
୦୭୫/୭୬			୨	୪୫			୬	୧୨୦							୮	୧୬
୦୭୬/୭୭	୦		୪	୧୭			୧୫	୩୫୩							୧୧	୪୫
୦୭୭/୭୮	୦		୭	୧୬୦											୭	୧୬

																०
२०७८/७९	१	१४	१२	३३४			१	२४							१४	३७२
जम्मा	११	१३३	२१९	३७८१	३३	७६९	३४४	६३४३	१४	२८७	१२	२९८	३५	७९६	६६८	१२४०७

२. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र स्थापना भएपछि संचालित तालिम कार्यक्रमहरु तथा लाभान्वित

आर्थिक वर्ष	प्रा.स./ना.प्रा.स.		अगुवा कृषक		कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकासका लागि				जम्मा	
					अभिमुखीकरण तालिम		उस्मायन स्थलमा क्षमता विकास तालिम			
	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या
०७५/७६	२	४५	६	१२०					८	१६५
०७६/७७	४	९७	१५	३५३					१९	४५०
०७७/७८	७	१६०			५	१४०	३	१९	१५	३१९
०७८/७९	१२	३३४	१	२४	६	१८३		७०	१९	६११
जम्मा	२५	६३६	२२	४७३	११	३२३	३	८९	६१	१५४५

३. आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा संचालित कार्यक्रमहरुबाट लाभान्वितहरु

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	लाभान्वित कृषक संख्या										
		लैंगिक			सामाजिक				आर्थिक			युवा कृषक (१५-५९ वर्ष)
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	विपन्न	अन्य	जम्मा	
क)	संघ शसर्त अनुदान तर्फ											
ख)	प्रदेश सरकार तर्फ											
१	फलफुल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम ६ दिने	८	१७	२५	३	१	२१	२५		२५	२५	२५

२	आइ.पी.एम. कृषक पाठशाला १२ दिने	८	17	२५	३	१	२१	२५		25	25	55
३	राष्ट्रिय आवास कम्पनीको ७४ बिघा जमीनमा बीउ उत्पादन कार्यक्रम	८२५	१०४२	१८६७	१४९	३२०	१३९८	६७	१४९	१७१८	1867	1867
४	कार्यविधि अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमसिलता विकास कार्यक्रमा अभिमुखीकरण तालिम संचालन	५०	133	१८३	12	16	155	१८ ३	55	128	183	173
5	कार्यविधि अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमसिलता विकास कार्यक्रममा क्षमता अभिवृद्धि तह तालिम संचालन	१७	53	७०	3	6	61	७०	8	62	70	70
6	कार्यविधि अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमसिलता विकास कार्यक्रममा पूजिगत अनुदान संचालन	१४	44	५८	1	4	53	५८	7	51	58	58
7	चौथो पाचौ तहका प्रविधिक कर्मचारीको सेवाकालिन तालिम	३	16	१९	3	1	15	१९		19	19	19
8	बालीनालीका प्रमुख रोगकिरा तथा व्यवस्थापन तालिम करेमचारी	१०	13	२३	2	2	19	२३	0	23	23	23
9	नविनतम कृषि प्रविधि तालिम	१२	35	४७	2	6	39	४७	0	47	47	47
10	विषादि विक्रेता अनुमति पत्र तालिम	३०	61	९१	1	17	73	९१	25	66	91	91
11	बीउ विजन व्यवसायी अनुमति पत्र तालिम	३४	73	१०७	7	22	78	१० ७	30	77	107	107
१२	अधिकृत स्तर आई.पि.एम.सहजकर्ता तालिम	३	11	१४	1	2	11	१४	0	14	14	14
१३	बीउ उत्पादन प्रशोधन तथा बजारीकरण तालिम	११	13	२४	4	4	16	२४	0	24	24	24
१४	केरा खेती प्रविधि तालिम	१०	13	२३	2	3	18	२३	0	23	23	23
१५	व्यवसायीक मौरी पालन तालिम	८	17	२५	0	1	24	२५	0	25	25	25
१६	आई.पि.एम. कृषक पाठशाला संचालन प्रकृया सम्बन्धी तालिम	१८	32	५०	5	4	41	५०	0	50	50	50

१७	सुन्तला जात फलफूल ह्यास रोग नियन्त्रण तथा बगैचा व्यवस्थापन तालिम	१३	14	२७	3	2	22	२७	0	27	27	27
१८	कृषि उद्यमीहरु लाई व्यवसायिक योजना तयारी तथा बजवारिकरण तालिम	४	20	२४	0	5	19	२४	4	20	24	24
१९	प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम	४	21	२५	3	0	22	२५	0	25	25	25
20	कृषि इन्जिनियरीङ ४५ दिने तालिम	२	19	२१	2	3	16	२१		21	21	21
	कुल	१०८४	१६६४	२७४८	२०६	४२०	२१२२	२७४८	२७८	२४७०	२७२७	२७६८

४. आ.ब.२०७९/८० को स्विकृत वार्षिक कार्यक्रम

सि नं	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो चौमासिक			दोस्रो चौमासिक			तेस्रो चौमासिक			कै फि य त
			परि माण	भार	बजे ट	प रि मा ण	भार	बजे ट	प रि मा ण	भार	बजे ट	प रि मा ण	भार	बजे ट	
१	कृषि सिकाई तथा प्रशिक्षण प्रणाली निर्माण तथा पाठ्यक्रम तयारी	पटक	1	2.6 5	18	0	0	0	1	1.33	9	1	1.33	9	
२	फलफुल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	पटक	1	0.6 6	4.5	1	0.66	4.5	0	0	0	0	0	0	
३	प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (४/५/६ तह, १२ दिने)	पटक	1	1.3 3	9	0	0	0	0	0	0	1	1.33	9	
४	बीउ विजन तथा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम	पटक	3	1.1 1	7.5 6	0	0	0	3	1.11	7.56	0	0	0	
५	IPM कृषक पाठशाला संचालन प्रक्रिया सम्बन्धि तालिम (प्राविधिक स्तर)	पटक	1	1.4 2	9.6	1	0	0	0	1.42	9.6	1	0	0	

	१२ दिने)														
६	बालि अवधिभर आई.पी.एम संचालन तालिम (४/५ तहका प्राविधिक कर्मचारीको लागि)	पटक	1	6.6 4	45	0	0	0	1	6. 64	45	0	0	0	
७	सेवाकालीन तालिम ३० कार्य दिन (अन्य सरोकारवाला निकाय को समन्वयमा) सातौं /आठौं तहका प्राविधिक कर्मचारी	पटक	1	2.5 8	17. 5	1	2.58	17. 5	0	0	0	0	0	0	
८	व्यावसायिक मौरीपालन तालिम (४/५/६ तहका प्राविधिक कर्मचारी) १२ दिने	पटक	1	1.4 2	9.6	0	0	0	1	1. 42	9. 6	0	0	0	
९	अधिकृत स्तरिय GIS/GPS सम्बन्धि तालिम (६/७ तह) ६ दिने	पटक	1	0.8	5.4	0	0	0	0	0	0	0	0	8	5. 4
१०	केरा खेति प्रविधि सम्बन्धि तालिम अगुवा कृषक तालिम (६ दिने ,प्रमाण पत्र दिने)	पटक	1	0.5 9	3.9 9	0	0	0	1	0. 59	3. 99	0	0	0	
११	वाली तथा पशुपंक्षी विमा अभिकर्ता तालिम ३ दिने	पटक	2	0.4 4	3	0	0	0	1	0. 22	1. 5	1	2	2	1. 5
१२	प्लान्ट क्लिनीक (डाक्टर) मोडुल १ र २ तालिम (४/५/६/७ तह ,१० दिने	पटक	1	1.1 8	8	0	0	0	2	1. 18	8	0	0	0	
१३	जलवायु नमुना कृषि प्रविधि विषयक तालिम (४/५/६	पटक	1	0.7 1	4.8	0	0	0	1	0. 71	4. 8	0	0	0	

	तह ,प्राविधिक कर्मचारी)													
१४	सरोकारवाला निकाय संगको समन्वयमा सहभागिता मुलक वाली प्रजजन तालिम १२ दिने	पटक	2	2.8 3	19. 2	1	1.42	9.6	1	1. 42	9. 6	0	0	0
१५	उन्नत तरकारी खेति प्रविधि तालिम (अगुवा कृषक स्तर ,६ दिने)	पटक	1	0.6 2	4.2	1	0.62	4.2	0	0	0	0	0	0
१६	सुदुरपश्चिम प्रदेशका प्रमुख रोगकिरा नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम (अगुवा कृषक स्तरीय ,६ दिने)	पटक	1	0.6 2	4.2	0	0	0	0	0	0	1	0 6 2	4. 2
१७	खरिद एन ,नियम .परामर्श सेवा सम्बन्धि तालिम (७/८ तह ,६ दिने)	पटक	1	0.8	5.4	1	0.8	5.4	0	0	0	0	0	0
१८	सुदुरपश्चिम प्रदेशका ९ वटै जिल्लामा नविनतम कृषि प्रविधि विषयक मोबाइल तालिम	पटक	9	6.3 7	43. 2	2	1.42	9.6	4	2. 83	19 .2	3	2 1 2	14 .4
१९	कृषक सहजकर्ता हरुको लागि आई.पीएम कृषक पाठशाला सम्बन्धि पुनर्ताजगी तालिम (१२ दिने ,कृषक स्तर)	पटक	1	1.0 6	7.2	1	1.06	7.2	0	0	0	0	0	0
२०	योगदानमा आधारित विमा कोष खर्च	पटक	14	0.1	0.6 7	1 4	0.03	0.2 2	1 4	0. 03	0. 22	1 6	0 3	0. 23
२१	सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमी तथा सरोकारवाला संग	पटक	1	0.4 4	3	0	0	0	0	0	0	1	0 4 4	3

	अन्तरकृया गोष्ठी														
२२	अन्तर प्रादेशिक तालिम पाठ्यक्रम योजना तर्जुमा गोष्ठी तथा सिकाई आदान प्रदान कार्यक्रम	पटक	1	0.59	4	0	0	0	1	0.59	4	0	0	0	
२३	तालिम न्युज लेटर प्रकाशन	पटक	3	0.13	0.9	1	0.04	0.3	1	0.04	0.3	1	0.4	0.3	
२४	वार्षिक पुस्तिका प्रकाशन	पटक	1	0.15	1	1	0.15	1	0	0	0	0	0	0	
२५	तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (मौरी , प्रदेशका प्रमुख रोग किरा तथा तिनको रोकथाम)	पटक	2	1.18	8	0	0	0	1	0.59	4	1	0.9	4	
२६	सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमिहरुको प्रोफाइल तयारी	पटक	1	0.74	5	0	0	0	0	0.74	5	1	0	0	
२७	कार्यगत तालिमका प्रशिक्षार्थी परिचालन (कृषि प्रसार आयोजना)	पटक	3	0.08	0.54	1	0.03	0.18	1	0.03	0.18	1	0.3	0.18	
२८	कंचनपुर जिल्लामा रासायनिक मल उद्योग स्थापना	पटक	1	22.12	150	1	0	0	0	22.12	150	0	0	0	
२९	पुनर्वासको जग्गामा हिउँदे तथा वर्षे मूल वीउ उत्पादनमा इन्धन खर्च	लि	1800	0.37	2.53	60	0.12	0.84	60	0.12	0.84	60	0.13	0.85	
३०	नमुना कृषि उधमिहरुलाई अन्तरप्रदेशीय फिल्ड अवलोकन तथा सिकाई आदान प्रदान भ्रमण	पटक	1	0.88	6	0	0	0	0	0	0	1	0.88	6	
३१	कार्यलय परिसरमा तरकारी खेति	पटक	3	0.88	6	1	0.29	2	1	0.29	2	1	0.2	2	

	,कम्पोस्ट मल ,च्याउ खेति फुल बगैचा ,गडौली मल प्रविधि प्रदशन व्यवस्थापन तथा निर्माण												9		
३२	तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (बिउ उत्पादन ,प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धि))	पटक	1	0.5 9	4	0	0	0	0	0	0	1	0 .5 9	4	
	ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा :	पटक	186 3	62. 08	420 .99	6 2 8	9.22	62. 54	6 3 5	43 .4 2	29 4. 39	6 3 2	9 .4 4	64 .0 6	

(क्षेत्रीय स्तरीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा विकास गोष्ठीबाट तयार गरिएको एवम् क्षे.कृ.ता.स.स.वैठकबाट अनुमोदित पाठ्यक्रम)

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको उद्देश्य :

स्थानिय स्तरमा प्राविधिक जनशक्तिको कमीलाई पूरा गर्न ।

✚ कृषक कै माध्यमबाट ग्रामीण र दर्गम क्षेत्रहरुमा प्रभावकारी कृषि प्रसार सेवा उपलब्ध गराउन ।

✚ स्थानीय स्तरमा अगवा कषकका रुपमा स्थापित भई कषि सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिन ।

✚ स्वरोजगारको अवसर खोज्ने गरिब र विपन्न ग्रामीण युवालाई कृषि व्यवसायी हुन अभिप्रेरित गर्ने ।

स्थानीय गा.वि.स.को कृषि कार्यक्रम संचालन गर्न मद्दत गर्ने ।

✚ कृषि प्रसार सेवा प्रवाहलाई स्थानीय स्तरमा छिटो-छरितो, सरल र सहज तरिकाले कृषकको घरदैलोमा कृषकको माग र इच्छा अनुसार पर्याउनु ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरक्रिया आदि ।

आवश्यक सामाग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

- 98 -

७.	ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता/स्थानिय कृषि स्रोत व्यक्तिको परिचय, महत्व तथा भूमिका	
८.	कृषि विकासमा स्थानिय कृषि स्रोत व्यक्तिले ध्यान दिनुपर्ने प्राविधिक पक्षहरु	
९.	कृषिका विभिन्न क्षेत्र तथा उपक्षेत्रहरु	
१०.	कृषि विकासमा विभिन्न सरोकारवाला र सरोकारवालाहरुको भूमिका	
११.	नेपालमा कृषि विकासको वर्तमान अवस्था, चुनौती र संभावनाहरु	
१२.	नेपालमा कृषि विकासको ऐतिहासिक विकासक्रम	
१३.	कृषक समूह : अवधारणा, परिचय र प्रकार	
१४.	समूहका पदाधिकारी तथा तिनको काम, कर्तव्य र अधिकार	
१५.	समूह बैठक संचालन तथा समूहको निर्णय प्रक्रिया	
१६.	समूहको विधान तथा विधान तयारी (सै.+व्यव.)	
१७.	कृषक समूह परिचालन, सूदृढिकरण/सशक्तिकरण र दर्ता प्रकृया	
१८.	समूह गतिशिलता तथा उत्प्रेरणा	
१९.	समूह विकास र स्फूर्तिकरण	
२०.	समूहमा हितकोष संकलन तथा परिचालन	
२१.	समूहमा द्वन्द तथा विवादको परिचय र त्यसको व्यवस्थापन	
२२.	कृषिमा विपद, प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिमको व्यवस्थापन	
२३.	सहकारीको अवधारणा, किसिम, मूल्य, मान्यता तथा सिद्धान्तहरु	
२४.	प्रारम्भिक कृषि सहकारी संस्था लि. दर्ता सम्बन्धि सामान्य जानकारी	
२५.	कृषि विकासमा लैङ्गिक तथा समावेशीकरणको महत्व तथा अवस्था	
२६.	दिगो कृषि विकासको अवधारणा, महत्व र क्रियाकलापहरु	
२७.	जिल्ला कृषि विकास /पशुसेवा कार्यालयहरुबाट उपलब्ध हुने सेवा सुविधा तथा प्रक्रिया	
२८.	सु.प.क्षेत्रमा कृषि विकासको अवस्था, संभावना तथा चुनौतिहरु	
२९.	कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत संचालित आयोजनाहरुको परिचय, कामको प्रकृति, लक्षित क्षेत्र र सेवा सुविधा	
३०.	कृषि क्षेत्र सम्बन्धित सान्दर्भिक निति नियमहरु (वीउ, मल, विषादी, भूमि उपयोग, बजार, क्वारेन्टाइन आदि)	
३१.	भू-उपयोग सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था	
३२.	कृषि कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्यांकन	
३३.	करार खेती प्रणाली	
उप-मोड्युल १.२. कृषि सेवा प्रवाहका लागि शैक्षिक माध्यमहरु		
३४.	कृषि प्रसारको परिचय, महत्व र कृषि विकासका लागि यसको भूमिका	

३५.	कृषि प्रसारका विभिन्न तरिका र पद्धतिहरु	
३६.	ग्रामीण स्तरमा कृषक कृषक कृषि प्रसारको अवधारणा, महत्व र भुमिका	
३७.	कृषि सुचना तथा संचारको परिचय, महत्व र कृषि विकासकमा यसको उपयोगिता	
३८.	वयस्क सिकाइ तथा वयस्क सिकाइका ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	
३९.	कृषि क्षेत्रमा तालिम आवश्यकता पहिचान	
४०.	प्रशिक्षण विधिहरु (प्रवचन, प्रदर्शन, बज्रगुप, समूह छलफल, ब्रेन स्टोर्मिङ, मामिला अध्ययन, अवलोकन भ्रमण) (सै.+व्यव.)	
४१.	प्रस्तुतीकरण तयारी, प्रस्तुतिकरण सिप तथा असल प्रशिक्षणमा हुनुपर्ने गुणहरु तथा प्रस्तुती	
४२.	प्रशिक्षण सत्र र पाठ योजना तयारी	
४३.	तालिममा श्रव्य दृष्य सामग्रीको प्रयोग विधि	
उप-मोड्युल १.३ कृषि क्षेत्रका समसमायिक विषयवस्तु/सवालहरु		
४४.	कृषि जैविक विविधता : परिचय, महत्व, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	
४५.	प्राङ्गारिक कृषि खेती प्रविधि : परिचय र अवधारणा	
४६.	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको प्रभाव	
४७.	खाद्य सुरक्षाको अवधारणा, वर्तमान अवस्था र संभावनाहरु	
४८.	खाद्य पोषण तथा खाद्य विविधता	
४९.	कृषि पर्यटन र कृषि क्षेत्रमा यसको उपयोगिता	
५०.	कृषि विकासमा स्थानीय स्वायत्त शासन तथा निक्षेपण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था	
५१.	कृषि र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध	
५२.	स्थानिय सीप, ज्ञान, प्रविधि, बाली तथा जातहरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	
मोड्युल २ : कृषि उत्पादन सामग्री		
उप-मोड्युल २.१ माटो तथा मल व्यवस्थापन		
५३.	माटोको परिचय, बनोट वुनोट तथा भौतिक विधिबाट माटोको पहिचान विधि(सै.+व्यव.)	
५४.	बोट विरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्वहरु, तिनका काम, कमिका लक्षणहरु तथा व्यवस्थापन	
५५.	माटो नमूना संकलन तथा प्रयोगशालामा नमूना पठाउने विधि (सै.+व्यव.)	
५६.	माटोको अम्लीयपना, क्षारीयपना तथा यिनको व्यवस्थापन	
५७.	रसायनिक मलको आवश्यक मात्रा निकाल्ने तरिका(सै.+व्यव.)	
५८.	एकीकृत खाद्यतत्व तथा उर्वराशक्ति व्यवस्थापन	
५९.	मल परिचय, प्रकार तथा मल प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	
६०.	कम्पोष्ट तथा गोठेमल परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.+व्यव.)	

६१.	हरियो मल, बोकासी मल, जीवाणु मल, भोल मल र ई.एम र परिचय, महत्व र प्रयोग विधि	
६२.	गड्यौला मल : परिचय, महत्व र प्रयोग विधि (Vermi-composting)	
६३.	रसायनिक मलमा मिसावट जाँच गर्ने तरिका (व्यव.)	
६४.	गोठेमल सुधार, पशुमुत्र र मानवमुत्र संकलन तथा प्रयोग विधि (सै.+व्यव.)	
६५.	भूक्षय नियन्त्रण, भिरालो जमिनमा खेती प्रविधि (SALT) (सै.+व्यव.) र A-Frame को परिचय र प्रयोग (सै.+व्यव.)	
६६.	औद्योगिक जैविक मल (Biofertilizers)	
उप-मोड्युल २.२ : बीउ उत्पादन प्रविधि		
६७.	बीउ र बीउका प्रकार तथा असल बीउमा हुनुपर्ने गुणहरू	
६८.	बीउ बाली खेत निरीक्षण तथा बीउ उत्पादनका :सामान्य सिद्धान्तहरू	
६९.	बीउको नमूना संकलन, एवं उमारशक्ति परीक्षण (सै.+व्यव.)	
७०.	धानको पोटिलो बीउ छान्ने तरिका (व्यव.)	
७१.	बीउ प्रमाणिकरणको परिचय, महत्व, उद्देश्य र बीउ प्रमाणिकरणको स्तर	
७२.	खाद्यान्न वाली बीउ उत्पादन प्रविधि	
७३.	दलहन/तेलहन बीउ उत्पादन प्रविधि	
७४.	तरकारी बीउ उत्पादन प्रविधि	
७५.	फलफूल तथा तरकारी बीउ उत्पादनमा परागसेचनको महत्व तथा प्रभाव	
७६.	काउली तथा सागतपात समूह तरकारीको बीउ उत्पादन प्रविधि	
७७.	काँक्रो फर्सी समूहको तरकारी बीउ उत्पादन तरिका	
७८.	बीउ उपचारको परिचय, विधिहरू तथा प्रयोग	
७९.	बीउ प्रशोधन एवं भण्डारण विधि	
८०.	स्थानिय स्तरमा बीउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम	
८१.	टिपिएस र पि.वि.एस.बाट बीउ आलु उत्पादन प्रविधि	
८२.	नेपालमा विभिन्न बालीका सुचीकृत जातहरू तथा तिनका जातीय विशेषताहरू	
उप-मोड्युल २.३ : सिंचाई र सिंचाई व्यवस्थापन		
८३.	माटो र पानीको अन्तरसम्बन्ध र बाली नालीमा सिंचाइका अत्यावश्यक अवस्थाहरू	
८४.	सिंचाईका विभिन्न तरिकाहरू	
८५.	नवीनतम सिंचाई प्रविधिहरू	
उप-मोड्युल २.४ : कृषि क्षेत्रमा लगानी तथा कर्जा व्यवस्थापन		
८६.	कृषि विकासमा कर्जाको महत्व, बैंक कृषि ऋण प्रवाह	
८७.	कृषि क्षेत्रमा विमा सेवाको अवधारणा, महत्व र अवस्था	
उप-मोड्युल २.५ : श्रम व्यवस्थापन		

८८.	कृषि जनशक्ति र श्रमको महत्व, वर्तमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतीहरू	
मोड्युल ३. कृषि जन्य क्रियाकलापहरू		
उप-मोड्युल ३.१. उत्पादन योजना		
८९.	व्यवसायिक कृषि फार्म तथा व्यवस्थापनको परिचय, प्रकार तथा महत्व	
९०.	उद्यमशिलता विकास तथा बजारमुखी उत्पादन योजना	
९१.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
९२.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरूको पहिचान (सै.+व्यव.)	
९३.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरू	
९४.	कृषि व्यवसायहरूको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरू (सै.+व्यव.)	
९५.	कृषि व्यवसायिक योजना परिचय, फर्मेट तथा तयारी (सै.+व्यव.)	
९६.	व्यवसायको हिसाव किताब व्यवस्थापन(सै.+व्यव.)	
९७.	सामूहिक योजना तर्जुमा	
९८.	कृषि उपजको उत्पादन तथा बजार लाभ लागत विश्लेषण(सै.+व्यव.)	
९९.	समस्या पहिचान तथा समस्या समाधान (पि.सि./पि.एस.) (सै.+व्यव.)	
१००.	कृषकटिङ्ग र उत्पादन अनुमान	
१०१.	सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखा	
१०२.	आयोजना प्रस्ताव लेखन (सै.+व्यव.)	
१०३.	कृषि क्षेत्रमा मूल्य अभिवृद्धि	
१०४.	कृषि क्षेत्रमा मूल्य शृंखला सम्बन्धी जानकारी	
उप-मोड्युल ३.२ पोष्टहार्भेष्ट (उत्पादानोपरान्त क्रियाकलापहरू)		
१०५.	उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरू	
१०६.	उत्पादनोपरान्त फलफुल तथा तरकारी बालीमा हुने नोक्सानीहरू तथा तिनको व्यवस्थापन	
१०७.	विभिन्न खाद्य प्रशोधित परिकार (आलु चिप्स, जाम, जेली, क्यान्डी, सस, आदि) बनाउने विधि	
१०८.	अदुवाको सुठो बनाउने तरिका	
१०९.	स्थानीय स्तरमा भण्डारण गर्ने तरिकाहरू : शुन्य भण्डारण, रष्टिक तथा सेलार स्टोरेज	
उप-मोड्युल ३.३ व्यवसायिकरण, बजार तथा बजारिकरण		
११०.	व्यवसायिक कृषिको महत्व, अवस्था, समस्या र अवसरहरू	
१११.	बजार, कृषि बजार परिचय,अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरू	
११२.	कृषि बजार किसिम, माध्यम तथा तहहरू	
११३.	कृषि बजार सुचना प्रणाली	
११४.	कृषि बजार प्रसार सेवा	

११५.	सुदुरपश्चिममा ग्रामिण बजार प्रणालीको अवस्था, समस्या, चुनौती र संभावना	
११६.	विश्व व्यापार संगठनको परिचय, कृषि संभौता तथा कृषिसंग सम्बन्धि अन्य सम्भौता	
११७.	सुदुरपश्चिममा कृषिजन्य वस्तुहरुको आयातको अवस्था, निर्यात तथा निर्यात प्रवर्द्धनको संभावना र उपायहरु	
११८.	कृषि क्षेत्रमा यान्त्रिकिकरणको परिचय, महत्व र संभावना	
मोड्युल ४ : कृषिका क्षेत्रहरु/उत्पादन क्षेत्र तथा प्रविधि		
उप-मोड्युल ४.१ बाली विकास		
११९.	खेती तथा बाली प्रणाली, पद्धति तथा चक्र	
१२०.	उन्नत धान खेती प्रविधि (वर्षे , चैते)	
१२१.	उन्नत गहुँ खेती प्रविधि	
१२२.	उन्नत मकै खेती प्रविधि (वर्षे, वसन्ते)	
१२३.	गुणस्तरीय स्थानिय खाद्यान्न बाली उत्पादन प्रविधि (जौ, फापर, कोदो, चिनो, कागुनो)	
१२४.	एस.आर.आई खेती प्रविधि	
१२५.	उन्नत दलहन खेती प्रविधि पहाडी क्षेत्र : भटमास, मुसुरो, मास, गहत खेती प्रविधि उष्ण क्षेत्र : अरहर, मुसुरो, चना, मूंग, राजमा खेती प्रविधि	
१२६.	उन्नत तेलहन (तोरी, सरस्यू, रायो, सुर्यमुखी, तिल र बदाम) खेती प्रविधि	
उप-मोड्युल ४.२ बागवानी		
१२७.	तरकारीको परिचय, महत्व, एवं वर्गिकरण	
१२८.	उन्नत तरकारी खेती प्रविधिमा ध्यान दिनुपर्ने प्राविधिक पक्षहरु	
१२९.	वार्षिक तरकारी बाली पात्रो तयारी (सै.+व्यव.)	
१३०.	करेसाबारी : परिचय, महत्व, रेखाकन	
१३१.	तरकारी नर्सरी तयारी तथा व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	
१३२.	गानो र जरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
१३३.	मौसमी तथा बेमौसमी काउली बन्दा खेती प्रविधि	
१३४.	सागपात समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३५.	फल समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३६.	लहरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३७.	कुरिलो खेती प्रविधि	
१३८.	बेमौसमी तरकारी खेती: परिचय, महत्व तथा प्रविधि	
१३९.	प्लाष्टिक गुमोज तथा प्लाष्टिक घर निर्माण तरिका(सै.+व्यव.)	
१४०.	तरकारीका Hybrid जातहरु तथा तिनका विशेषाहरु	

१४१.	मौसमी तथा बेमौसमी गोलभेंडा खेती प्रविधि	
१४२.	मौसमी तथा बेमौसमी प्याज उत्पादन प्रविधि (सेट र वीउबाट)	
१४३.	लसुनको जिरो टिलेज खेती प्रविधि	
१४४.	बगरमा तरकारी खेती प्रविधि	
१४५.	नेपालमा फलफूल खेतीको परिचय, महत्व, हावापानी र सम्भाव्यता	
१४६.	फलफूल बगैँचा स्थापना : परिचय, रेखाकन र विरुवा रोप्ने प्रविधि (सै.+व्यव.)	
१४७.	विरुवा प्रशारण विधिहरू (सै.+व्यव.)	
१४८.	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापनका प्राविधिक पक्षहरू	
१४९.	फलफूल विरुवामा फल नलाग्ने, कम लाग्ने नफल्ने समस्या तथा समाधानका उपायहरू	
१५०.	सुन्तलाजात फलफूलमा फल भर्ने समस्या, हस तथा त्यसको व्यवस्थापन	
१५१.	विरुवावर्द्धक रसायन तथा हर्मोनको परिचय, महत्व र प्रयोग विधि (सै.+व्यव.)	
१५२.	फलफूल खेती प्रविधि उच्च पहाड : स्याउ, नास्पति, आरु, आरुवखडा, ओखर, हलुवावेद, आदि मध्य पहाड : सुन्तला, अनार,नास्पति, आरु, आरुवखडा, केरा, मेवा, किवि, आदि तराई क्षेत्र : आँप, लिचि, केरा, मेवा, अम्बा, अनार, किम्बू, अंगुर,आदि	
१५३.	फलफूल विरुवामा तालिम तथा काँटछाँट (व्यव.)	
१५४.	फलफूलमा बढी घनत्वयुक्त बगैँचा प्रविधि	
१५५.	पुष्प खेती तथा व्यवसायको परिचय, महत्व तथा पुष्प बाली उत्पादन प्रविधि र सम्भाव्यता	
१५६.	मसला बाली खेती प्रविधि : अदुवा, बेसार	
१५७.	उन्नत आलु खेती प्रविधि	
१५८.	घरबारी बगैँचा : परिचय, सिद्धान्त, बाली छनौट तथा व्यवस्थापनका पक्षहरू	
१५९.	कौसीमा तरकारी खेती प्रविधि	
उप-मोड्युल ४.३ बाली संरक्षण		
१६०.	विरुवामा लाग्ने रोगको परिचय, किसिम, पहिचान विधि र रोग लाग्नुका प्रमुख कारणहरू	
१६१.	विरुवामा लाग्ने किराको परिचय, किसिम, पहिचान विधि र किरा लाग्नुका प्रमुख कारणहरू	
१६२.	बालीमा लाग्ने रोग र किरा नमूना संकलन विधि तथा प्रयोगशालामा पठाउने विधि	
१६३.	आई.पि.एम. : परिचय, महत्व र विधिहरू	
१६४.	कृषक पाठशाला : परिचय तथा संचालन विधि	
१६५.	बोडो मिश्रण तथा पेष्ट बनाउने तरिका र प्रयोग विधि(सै.+व्यव.)	
१६६.	स्थानिय प्रविधिबाट भण्डारणमा लाग्ने रोग/किराहरूको व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	

१६७.	घरेलु तथा जैविक तरिकाले बाली संरक्षण प्रविधि	
१६८.	विषादी : परिचय, प्रकार, वर्गीकरण, सुचक तथा संकेत	
१६९.	विषादीको आवश्यक मात्रा निकाल्ने तरिका	
१७०.	विषादी दुरुपयोगका असरहरु तथा प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु	
१७१.	विषादी प्रयोग गर्ने औजार (स्प्रेयर) र पहिरनबारे जानकारी	
१७२.	विषादी प्रयोग पश्चात पर्खनुपर्ने समयवधि	
१७३.	तरकारी बालीमा लाग्ने प्रमुख रोग /किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
१७४.	खाद्यान्न बालीमा लाग्ने प्रमुख रोग /किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
१७५.	आलुबालीमा लाग्ने प्रमुख रोग तथा किराहरु तथा तिनको व्यवस्थापन	
१७६.	फलफूल बालीमा लाग्ने रोग तथा किराहरु तथा तिनको व्यवस्थापन	
१७७.	खुद्रा विषादी विक्रेता इजाजत पत्र प्राप्त गर्ने तरिका	
१७८.	प्लान्ट क्वारेन्टाइन परिचय, महत्व तथा प्रक्रिया	
१७९.	आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्दनका लागि संभाव्य बालीहरु र अवस्था	
१८०.	प्लान्ट क्लिनिक परिचय र अवधारणा	
उप मोड्युल ४.४ व्यावसायिक, किट तथा औद्योगिक बाली		
१८१.	च्याउको परिचय, महत्व, किसिम र विषालु च्याउको पहिचान(सै.+व्यव.)	
१८२.	कन्ये च्याउ उत्पादन प्रविधि(सै.+व्यव.)	
१८३.	मौरी पालन तथा मौरी गोला व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	
१८४.	उन्नत मत्स्य पालन प्रविधि तथा सघन मत्स्य पालन (सै.+व्यव.)	
१८५.	रेशम खेती प्रविधि	
१८६.	उन्नत उखु खेती प्रविधि	
	मोड्युल ५. अवलोकन भ्रमण, प्रतिवेदन लेखन तथा व्यक्तिगत प्रस्तुतीकरण (नर्मसमा स्वीकृत भएको अवस्थामा)	

(तालिमलाई प्रभावकारी बनाउन सहभागीहरुको अपेक्षा संकलन अनुसार तालिम पाठ्यक्रम र सेसन थपघट गर्न सकिने ।)

२. तालिमको विषय : उच्चम विकास, मूल्य श्रृङ्खला तथा व्यवसायिक योजना विकास

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १ देखि २ हप्ते (६ देखि १२ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- आफ्नो व्यवसाय सफलतापूर्वक संचालन गर्न ।
- स्थानीय साधनश्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई सदुपयोग गर्न ।
- व्यवसायिक योजना विकास गरी व्यवसाय विकास विकल्पहरूको उपायहरू गर्न
- व्यवसायमा लागत कम गर्न र मुनाफा हासिल गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरूलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरू :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरू :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, रिड, चक्लेट, विस्कूट, साबुन, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ :उद्यमशिलता तथा व्यवसायिक योजना विकास		
१.	सकारात्मक धारणा	
२.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
३.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरूको पहिचान (सै.+व्यव.)	
४.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरू	
५.	व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कर सम्बन्धी व्यवस्था	
६.	आधारभूत व्यवसाय चक्र (सै.+व्यव.)	
७.	परिवार र व्यवसाय विच सम्बन्ध	
८.	व्यवसाय /फार्म सम्पत्ति तथा दायित्वहरू	
९.	कृषि व्यवसायहरूको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरू (सै.+व्यव.)	

१०.	व्यवसायमा वस्तुको माग तथा आपूर्ति अवधारणा र सम्बन्ध (सै. +व्यव.)	
११.	व्यवसायमा सकारात्मक प्रतिस्पर्धा XY खेल	
१२.	विक्रय कलाको विकास कसरी गर्ने	
१३.	कृषि उद्यम विकासमा जोखीमहरु तथा जोखीम व्यवस्थापन	
१४.	व्यवसायको लेखा व्यावस्थापन तथा रेकर्ड व्यवस्थापन	
१५.	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
१६.	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभुत पक्षहरु तथा केही फर्मेटहरु (सै.)	
१७.	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा बजार योजना (व्यव.)	
१८.	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
१९.	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण (सै. +व्यव.)	
२०.	व्यवसायमा मुल्य निर्धारण तरिका र आवश्यक पक्षहरु (सै. +व्यव.)	
२१.	Quality Control, Health and Safety Concern in enterprise	
२२.	नमुना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामूहिक अभ्यास)	
२३.	ग्राहकको पहिचान	
२४.	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनमा विद्यमान नितिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरु	
२५.	कृषि व्यवसायमा विमाको प्रावधान र प्रक्रिया	
२६.	विश्व व्यापार संगठन र अन्य द्विपक्षीय सम्झौता :परिचय र कृषि क्षेत्रसंग सम्बन्ध	
२७.	सफल उद्यम व्यवसाय अवलोकन तथा उद्यमीसंग अन्तरक्रिया (अवलोकन भ्रमण)	
मोड्युल २ : मूल्य श्रृंखला		
२८.	मूल्य श्रृंखलाको अवधारणा, आयोजना चक्र र उपयोगिता	

२९.	मूल्य श्रृङ्खलाका कार्यहरु र तत्वहरु	
३०.	बालीनालीको मूल्य अभिवृद्धि तरिका : प्रशोधन, Branding, Labelling (Value Addition)	
३१.	सहक्षेत्र (बाली वा वस्तु) विकास तथा छनौट प्रक्रिया (सै. +व्यव.)	
३२.	मूल्य श्रृंखलामा सरोकारवालाहरुका भूमिका, समस्या तथा अवसरको विश्लेषण	

३. तालिमको विषय : व्यवसायिक तरकारी उत्पादन, नर्सरी व्यवस्थापन तथा व्यवसायिक योजना तयारी

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १२ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- तरकारी खेतीमा संलग्न सहभागी कृषकहरुमा व्यवसायिक तरकारी उत्पादन तर्फ उन्मुख गराउने ।
- व्यवसायिक तरकारी उत्पादनको लागि आवश्यक न्यूनतम प्रविधिहरु सम्बन्धि ज्ञान, शीप अभिवृद्धि गर्ने ।
- सहभागी कृषकहरुको व्यवसयिक योजना तयारीमा क्षमता विकास गर्ने ।

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- यस सु.प.क्षेत्रको ९ वटै जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा ५ जना व्यवसायिक तरकारी उत्पादक कृषक तयार हुने छन् ।
- यस विकास क्षेत्र अन्तरगत पर्ने ९ वटा जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा ५ जना व्यवसायिक तरकारी खेती सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने श्रोत व्यक्ति तयार हुनेछन् ।
- प्रविधि विस्तारबाट जिल्ला जिल्लामा कृषकहरुले तरकारी खेतीलाई व्यवसायको रुपमा अवलम्बन गर्ने छन् । जसबाट तरकारीको आन्तरिक मागलाई पूरा गरी निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने छ ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या: ४६ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु : औजारहरु—कोदालो, बांस, प्लाष्टिक सीट, नाप्ने फिता, स्केल, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
व्यवसायिक तरकारी उत्पादन, नर्सरी व्यवस्थापन तथा व्यवसायिक योजना तयारी		
१	तरकारीको परिचय, महत्व, एव वर्गिकरण	
२	बाली विरुवाका आवश्यक खाद्य तत्व, तिनिहरुको श्रोत र तिनको व्यवस्थापन	
३	तरकारी नर्सरीका किसिम, तयारी तथा व्यवस्थापन(सै.+व्यव.)	
४	बेमौसमी तरकारी खेती: परिचय, महत्व तथा प्रविधि	
५	प्लाष्टिक गुमोज तथा प्लाष्टिक घर निर्माण तरिका(सै.+व्यव.)	
६	काउली समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
७	सागपात समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
८	फल समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
९	लहरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
१०	गानो र जरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
११	बेमौसमी गोलभेंडा खेती प्रविधि	
१२	बेमौसमी काउली, बन्दा खेती प्रविधि	
१३	स-साना सेटबाट बेमौसमी प्याज उत्पादन प्रविधि	
१४	आलु खेती प्रविधि	
१५	टि.पि.एस. आलु खेती प्रविधि	
१६	अदुवा खेती प्रविधि	
१७	अदुवा प्रशोधन प्रविधि	
१८	कुरिलो खेती प्रविधि	
१९	तरकारी वालीमा रोग तथा किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
२०	आलु वालीका मुख्य रोग तथा कीराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
२१	विषादिको परिचय, वर्गिकरण एवं रुपहरु (फर्मूलेशन)	
२२	विषादिको दुरुपयोग वातावरण र मानव स्वास्थ्यमा यसको असर	
२३	कृषि व्यवसायहरुको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरु (सै.+व्यव.)	
२४	कृषि उद्यम विकासमा जोखिमहरु तथा जोखिम व्यवस्थापन	
२५	कृषि व्यवसाय प्रवर्धनमा विद्यमान नीतिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरु	
२६	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरु	
२७	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभूत पक्षहरु तथा केही फर्मेटहरु	
२८	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा बजार योजना (व्यव.)	
२९	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
३०	नमूना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामुहिक अभ्यास)	

३१	नमूना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामुहिक अभ्यास)	
३२	शत्रुजिव व्यवस्थापनको लागि जैविक तथा वानस्पतिक विषादीहरुको प्रयोग	
३३	फार्म सम्पत्ति र दायित्व	
३४	विक्रय कलाको विकास	
३५	वजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
३६	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण	
३७	कृषि बिमा	
३८	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको असर	
३९	मुल्य शृङ्खला पद्धतीको अवधारणा र सहक्षेत्र छनौट	

४. तालिमको विषय : बगर खेती तालिम

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : ६ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- यस क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कमैयाहरुमा बगर तरकारी खेती सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने ।
- मुक्त हलिया कमैया समुदायका २५ जनाहरुमा तालिममार्फत ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई त्यस क्षेत्रका निम्ति स्थानीय स्तरमा खोला नदि किनारमा व्यवसायिक रुपमा तरकारी खेती गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।
- तालिम मार्फत यस तालिम केन्द्रले यस विकास क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कमैया समुदायमा सहज रुपमा प्रविधिको प्रचार प्रसार हुन गई विपन्न एवं खेती योग्य जग्गा नभएका कृषकहरुले पनि प्रयोगमा नआएका खोला/नदि किनाराहरुमा बगरखेती गरी यसलाई एउटा व्यवसायको रुपमा अंगाल्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- यस सु.प.क्षेत्रको ९ वटै जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा १ जना व्यवसायिक बगरखेती गर्ने कृषक तयार हुने छन् ।
- यस विकास क्षेत्र अन्तरगत पर्ने ९ वटा जिल्लामा रहेका मुक्त हलिया कमैया समुदायका २५ जना बगर खेति सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने श्रोत व्यक्ति तयार हुनेछन् ।
- प्रविधि विस्तारबाट जिल्लामा कृषकहरुले व्यापकरुपमा बगर खेती सञ्चालन गरी यसलाई व्यवसायको रुपमा अवलम्बन गर्ने छन् ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४० % व्यव.)

आवश्यक सामाग्रीहरु :

कुटो, कोदालो, बांस, प्लाष्टिक सीट, नाप्ने फित्ता, पोलि व्याग, बीउ, मलखाद, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
बगर खेती तालिम		
१	बगर खेतीको परिचय तथा महत्व ।	
२	बगर खेतीमा गर्न सकिने मुख्य तरकारी बालीहरु ।	
३	गुणस्तरीय बीउ परिचय र बीउको उपचार ।	
४	उन्नत र वर्णशंकर तरकारी बीउ बारे जानकारी ।	
५	बगर खेतीमा जग्गाको छनौट, ट्रेञ्च निर्माण र मलखादको प्रयोग गर्ने तरिका ।	
६	बगर तरकारी बालीमा गोडमेल, छापो, उकेरा, थांक्रो दिने तरिका र टपड्रेस ।	
७	बगरमा लगाईने तरकारीको बीउ उमाने तरिका ।	
८	बेमौसमि तरकारी खेती परिचय, महत्व र प्रविधि ।	
९	तरकारी नर्सरी व्यवस्थापन (सै.व्य.) ।	
१०	भोलमलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
११	कम्पोष्ट मलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
१२	भोलमलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
१३	विरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्व तथा कमिका लक्षणहरु ।	
१४	बगर तरकारीमा लाग्ने रोगको परिचय र रोग व्यवस्थापनका उपायहरु ।	
१५	बगर खेतीको फिल्ड अवलोकन र फिल्ड कार्य ।	
१६	बगर तरकारीमा लाग्ने किराको परिचय र किरा व्यवस्थापनका उपायहरु ।	
१७	विषादिको सुरक्षित प्रयोग र अपनाउनुपर्ने सावधानी ।	
१८	ग्रोथ हार्मोनको परिचय र प्रयोग विधि ।	

५. तालिमको विषय : च्याउ खेती तालिम

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : ६ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- यस क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कर्मैयाहरुमा आया आर्जनको राम्रो श्रोतको रुपमा च्याउको खेती सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने ।
- मुक्त हलिया कर्मैया समुदायका २० जनाहरुमा तालिममार्फत ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई त्यस क्षेत्रका निम्ति स्थानीय स्तरमा कम लगानीमा व्यवसायिक रुपमा च्याउको खेती गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।
- तालिममार्फत यस तालिम केन्द्रले यस विकास क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कर्मैया समुदायमा सहज रुपमा प्रविधिको प्रचार प्रसार हुन गई विपन्न एवं खेती योग्य जग्गा नभएका कृषकहरुले पनि व्यवसायिक रुपमा च्याउको खेती गरी यसैलाई एउटा व्यवसायको रुपमा अंगाल्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।

यस तालिमको अन्त्यमा प्रशिक्षार्थीहरु निम्ना कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- ✚ मुक्त हलिया तथा कर्मैया समुदायमा च्याउ उत्पादन गर्न सक्ने दक्ष व्यक्ति उपलब्ध हुनेछ ।
- ✚ कृषक कै माध्यमबाट मुक्त हलिया तथा कर्मैया समुदायमा च्याउ उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि प्रभावकारी कृषि प्रसार सेवा उपलब्ध हुन जाने छ ।
- ✚ मुक्त हलिया तथा मुक्त कर्मैया समुदायको २० परिवारमा आय आर्जनको लागि राम्रो वैकल्पिक रोजगारी स्थापना हुने ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, कन्ये च्याउ उत्पादनको लागि प्याकेट तयार गर्ने सम्मको सम्पूर्ण व्यवहारिक प्याकेज, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु :

पराल, काट्ने हतियार, प्लाष्टिक सीट, दाउरा, पराल बफाउने ड्रम, प्लाष्टिक थैला, सुतली, च्याउको बीउ (स्पोन) ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
-------	-----------	--

च्याउ खेती तालिम		
१	च्याउको परिचय, विविधता एवं ऐतिहासिक पृष्ठभूमी ।	
२	च्याउको किसिम, च्याउको स्वरूप, जीवनचक्र र नेपालमा च्याउ खेती ।	
३	च्याउको महत्व र च्याउ खेतीका फाईदाहरु ।	
४	विषालु च्याउ एवं च्याउमा विषालुपन, खाने च्याउ र विषालु च्याउ पहिचान गर्ने तरिका ।	
५	नेपालमा जंगली च्याउको संकलन र उपभोग ।	
६	नेपालमा श्वेत कृषि अथवा अहरित क्रान्तीको सम्भावना ।	
७	च्याउ खेतीका चरणहरु ।	
८	च्याउको बीउ (स्पन) उत्पादन प्रविधि ।	
९	असल स्पन (बीउ) को गुणहरु र यसको व्यवस्थापन ।	
१०	कन्ये च्याउ खेती प्रविधि परिचय, खेतीका विशेषताहरु ।	
११	कन्ये च्याउ उत्पादन प्रविधि ।	
१२	गोब्रे च्याउको परिचय र गोब्रे च्याउ खेतीको लागि कम्पोष्ट तयारी ।	
१३	गोब्रे च्याउको बाली व्यवस्थापन ।	
१४	सिताके च्याउ (मृगे च्याउ) को परिचय र खेती प्रविधि ।	
१५	डाडु च्याउ खेती प्रविधि ।	
१६	दूधे च्याउ खेती प्रविधि ।	
१७	कुखुरा खुट्टे च्याउ खेती प्रविधि ।	
१८	च्याउमा लाग्ने विभिन्न रोग तथा किराहरु ।	
१९	च्याउ खेतीका केहि समस्या र तिनको समाधान ।	
२०	च्याउ उत्पादन उपरान्तका प्रविधि ।	
२१	च्याउका विभिन्न परिकार ।	

६. तालिमको विषय : फलफूल नर्सरी तथा बगैँचा व्यवस्थापन (स्थलगत तालिम)

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १ हप्ते (६ कार्यदिन)

स्थान : सु.फ.वि.के., सतबाँझ र जि.कृ.वि.का., डडेल्धुरा ।

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- फलफूलको नर्सरी स्थापना गरी व्यवसाय शुरु गर्न ।
- फलफूल नर्सरी व्यवस्थापनका पक्षमा ज्ञान हासिल गर्न ।
- बगैंचा व्यवस्थापनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न ।
- स्थानीय साधन श्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई उपयोग गरी न्युनतम लागतमा उत्पादन गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरुलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु :

औजारहरु-बडिङ्ग नाइफ, सिकेचर, पुनिङ स;कोदालो, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचाट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	सेसन संख्या
मोड्युल १ :फलफूल नर्सरी व्यवस्थापन		
१	नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरु : ➤ नर्सरी: परिचय तथा महत्व (उद्यम वा व्यवसायको स्वरूपको आधारमा) ➤ नर्सरी स्थापना लागि ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, जग्गा छनौट तथा ले आउट ➤ नर्सरीका लागि श्रोत,साधन तथा विधि, तरिकाहरु ➤ नर्सरीका लागि आवश्यक संरचना ➤ नर्सरीका लागि माउबोट छनौट(सै.+व्यव.) ➤ नर्सरी दर्ता प्रक्रिया तथा आवश्यक कागजातहरु	४
२	नर्सरीमा सिंचाईको महत्व, सिंचाई, माटो तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
३	माउबोट छनौटका आधार तथा रुटस्टक व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
४	माउबोट तथा नर्सरीमा बेर्नाको स्वस्थता तथा रोग/कीरा व्यवस्थापन	१
५	विरुवा प्रसारणका विधिहरु (सै.+व्यव.)	४

६	बेर्नाहरुको गुणस्तर तथा बजार(उत्पादन, ढुवानी, हाडिनिड,संचार तथा मूल्य निर्धारण)	१
मोड्युल २ :फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन		
७	फलफूल बगैँचा स्थापना गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, विरुवा रोपण विधि र रेखाकन (सै.+व्यव.)	२
८	फलफूल बगैँचामा विरुवा रोप्नलाई खाडल खन्ने,पुर्ने,विरुवा रोप्ने तथा हेरचाह	१
९	फलफूल बगैँचामा सिंचाई, गोडमेल, अन्तरवाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	१
१०	फलफूल बगैँचामा तालिम तथा काँटछाँट(सै.+व्यव.)	२
११	फलफूल बगैँचामा रोग/किरा व्यवस्थापन	१
१२	फलफूल उत्पादनमा विरुवावर्दक रसायनको परिचय, महत्व तथा प्रयोग विधि	१
१३	फलफूल उत्पादनको सुरक्षित पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन प्रविधि	१
१४	फलफूल उत्पादनको मूल्य निर्धारण,लाभ लागत विश्लेषण	१
जम्मा		२२

७. तालिमको विषय : कृषि विकास कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन (आधारभुत सेवाकालीन तालिम)

तालिमको स्तर : प्रा.स.स्तर

तालिमको अवधि : ५ हप्ते (३० कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिमका प्रमुख उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

- प्रशिक्षार्थीहरुमा कृषि कार्यक्रम संचालन, योजना तर्जुमा तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि ज्ञान र शीपमा अभिवृद्धि गर्ने
- प्रशिक्षार्थीहरुको सक्षमता र कार्यदक्षता बढाउने र काम प्रतिको मनोभावनामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने ।
- नेपालको कृषि विकासमा सम्बन्धि योजना, निती तथा रणनितिहरुबारे ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने ।
- विभिन्न वालीहरु (खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल आदि)को आधुनिकतम खेति प्रविधि सम्बन्धि उनीहरुको ज्ञान र शीपलाई अभिवृद्धि गर्ने र
- प्रशिक्षार्थीहरुको सक्षमता बढाई पेशागत विकासमा सहयोग पुऱ्याउने ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, सामूहिक तथा व्यक्तिगत तयारी तथा प्रस्तुति आदि ।

आवश्यक सामाग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ : कृषि विकास तथा प्रसार योजना, नीति तथा रणनीति		
१.	नेपालमा कृषि विकासका ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विकासक्रम	
२.	कृषि प्रसारमा प्रदर्शन सम्बन्धि अवधारणा महत्व र किसिम	
३.	कृषि विकासमा उत्प्रेरणा	
४.	कृषि विकास रणनीतिबारे जानकारी	
५.	कृषि सम्बन्धि ऐन, निति तथा नियमावलीहरुबारे जानकारी	
६.	बाली विमा सम्बन्धि जानकारी	
७.	कृषक, प्रसार र अनुसन्धान विच समन्वय र अन्तरसम्बन्ध	
मोड्युल २ : कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन (माटो, मल, वीउ तथा सिँचाई)		
८.	सूक्ष्म बाली खाद्यतत्वहरुको काम, कमी र बढी भएका लक्षणहरु तथा बजारमा उपलब्धता	
९.	बायोफर्टिलाईजरबारे परिचय, महत्व र नेपालमा उपयोगिता	
१०.	कीट बक्सको प्रयोगबाट माटो नमूना संकलन तथा परिक्षण	
११.	भकारो सुधार एवं गोठेमल व्यवस्थापन	
१२.	एकिकृत बाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	
१३.	स्थानिय स्तरमा रासायनिक मलको गुणस्तर पत्ता लगाउने तरिका (व्य.)	
१४.	बाली उत्पादनमा सिँचाई, मात्रा र संवेदनशील अवस्थाहरु	
१५.	नविनतम सिँचाईका प्रविधिहरु तथा तीनको प्रयोग र कार्यक्षमता	
१६.	मलखादको मात्रा निकाल्ने तरिका (व्य.)	
१७.	भुक्षय, SALT प्रविधि तथा भिरालो जमिनमा ए फेमको प्रयोग (व्य.)	
१८.	वीउको परिचय, महत्व र नेपालमा वीउको वर्तमान अवस्था तथा वीउ प्रतिस्थापन दर	
१९.	बीउको प्रकार र स्तरहरु तथा वीउ उत्पादनका सामान्य सिद्धान्तहरु	
२०.	बीउ बाली निरीक्षण र वीउ प्रमाणिकरण प्रकृया	
२१.	बीउ प्रशोधन तथा भण्डारण	

२२.	बीउको उमारशक्ति तथा ओजस निकाल्ने एवं बीउको नमुना लिने तरिका (व्य.)	
२३.	स्थानीय स्तरमा बीउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम अवधारणा तथा विभिन्न विउ उत्पादन कार्यक्रमहरु	
२४.	च्याउ बीउ उत्पादन प्रविधि	
मोड्युल ३ : बालीगत उत्पादन तथा व्यवस्थापन		
२५.	खेती प्रणाली, बाली प्रणाली, बाली चक्र र बाली सघनताबारे जानकारी	
२६.	खाद्यान्न बालीमा उत्पादन कम हुनुका कारक तत्वहरु तथा उपायहरु	
२७.	खाद्यान्न बालीमा श्रोत संरक्षण प्रविधिहरु (धान, मकै र गहुँ)	
२८.	बेमौसमी तरकारी उत्पादन प्रविधि तथा सिद्धान्तहरु	
२९.	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन (तालीम तथा काटछाँट) (व्य.)	
३०.	फलफूलको प्रसारण विधि (शै तथा व्य.)	
३१.	सुन्तलाजात फलफूलको ह्रास व्यवस्थापन	
३२.	घरबारी बगैँचा व्यवस्थापन	
३३.	पुष्प खेती सम्बन्धी सामान्य जानकारी, महत्व र सम्भाव्यता	
३४.	मौरीपालनको महत्व तथा सरकारी प्राथमिकताबारे जानकारी	
३५.	मौरीपालनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरु तथा व्यवस्थापन	
३६.	च्याउ खेतीको परिचय, महत्व, सम्भावना तथा चुनौतीहरु र विषालु च्याउ पहिचान विधि	
३७.	सघन मत्स्य पालन	
३८.	माछा पोखरी व्यवस्थापन	
३९.	विषादिको विषालुपना, पर्खिनु पर्ने समय तथा नकारात्मक असरहरु र प्रतिवन्धित विषादिहरु	
४०.	एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापनको अवधारणा तथा अभ्यासहरु	
४१.	विषादीको तथा बाली बिरुवा बर्द्धक रसायनहरुको मात्रा निकाल्ने तरिका(व्यव.)	
४२.	बोर्डो मिक्सचर, बोर्डो पेष्टको तयारी र प्रयोग (व्य.)	
४३.	जैविक विषादीहरु, प्रयोग विधि तथा बजारमा उपलब्धता	
४४.	नवीनतम बालीहरुको खेती प्रविधि	
४५.	बगरमा तरकारी खेती प्रविधि	
मोड्युल ४ : पोष्ट हार्भेष्ट, बजार विकास तथा व्यवस्थापन		
४६.	उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरु र उत्पादनोपरान्त फलफूल तथा तरकारी बालीमा हुने नोक्सानीहरु र कम गर्ने उपायहरु	
४७.	स्थानिय श्रोत साधनबाट कृषि उपजहरुको प्रशोधन तथा संरक्षण प्रविधि	
४८.	सेलार स्टोर र रष्टिक स्टोरको महत्व र उपयुक्त स्थानको छनौट (व्य.)	

४९.	सृजनशीलता तथा व्यवसायिक अवसरहरुको पहिचान	
५०.	व्यवसायको वृहत छनौट तथा शुष्म छनौट	
५१.	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाहरुको भूमिका	
५२.	व्यावसायिक योजनाको परिचय र महत्व	
५३.	व्यवसाय योजना तयारी र प्रस्तुतिकरण (सै. तथा व्यव.)	
५४.	उत्पादन लागत तथा बजार लागत विश्लेषण (सै. तथा व्य.)	
५५.	कृषि बजार प्रणाली परीचय, परिभाषा र महत्व, कृषि बजार तह प्रकार र कृषि बजारका समस्या, अवसर र समाधानका उपायहरु	
५६.	कृषि बजार विकास समिति, बजार विकासका खुडकिलाहरु, बजार समिति गठन प्रकृया र बजार स्थल संचालन निर्देशिका	
५७.	कृषि बजार सूचना प्रणाली अवधारणा, बजार सूचनाको महत्व र आवश्यकता, सूचना संकलन र विश्लेषण र सूचना प्रवाह	

मोड्युल ५: मानवीय, सामुदायिक, संस्थागत विकास तथा व्यवस्थापन

५८.	तालिम आवश्यकता पहिचान तथा पाठ योजना तयारी	
५९.	सकारात्मक सोचाई	
६०.	अशल प्रशिक्षकमा हुनु पर्ने गुणहरु र तालिम प्रशिक्षण विधिहरु	
६१.	व्यवहार परिवर्तनका लागि सूचना तथा संचार	
६२.	अन्तर व्यक्ति सम्बन्ध	
६३.	टिम वर्क, परिचय र महत्व र प्रभावकारीता (व्य.)	
६४.	श्रोत तथा समय व्यवस्थापन	
६५.	प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम व्यवस्थापन	
६६.	द्वन्द्व व्यवस्थापन	
६७.	समूह परिचालनको लागि नेतृत्व विकास	
६८.	समूह गतिशीलता तथा उत्प्रेरणा	
६९.	सहकारी सम्बन्धी सामान्य जानकारी	
७०.	कम्प्युटर संचालन सम्बन्धी आधारभुत जानकारी (Word, Excel, Powerpoint, आदि)	

मोड्युल ६: समसामयिक विषयवस्तुहरु

७१.	कृषि विकासमा यान्त्रिकीकरणको प्रयोगको अवस्था, संभावना र उपयोगिता	
७२.	स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, नियमावली, कार्यविधि र प्रयोग	
७३.	विश्व व्यापार संगठन तथा अन्य व्यापारिक सम्झौताको जानकारी तथा कृषि क्षेत्रमा यसको महत्व	
७४.	कृषिमा अणुवंश परिवर्तित वस्तुको प्रयोग : वातावरण, जनसंख्या तथा किसानका अधिकारहरुमा पर्ने प्रभावहरु	
७५.	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको असर र नेपालले अपनाउनु पर्ने	

	सावधानी	
७६.	मुल्य श्रृंखला सम्बन्धि जानकारी	
७७.	सुशासनका अवधारणा तथा अभ्यासहरु (निजामती सेवामा)	
७८.	समावेशी प्रशासन तथा सुशासन (Inclusive Governance)	
७९.	कृषि जैविक विविधता महत्व, व्यवस्थापन तथा अनुभवहरु	
८०.	नेपालमा प्राङ्गारीक कृषिको अवस्था, परिचय, सिद्धान्त र महत्व	
८१.	प्राङ्गारीक प्रमाणिकरण प्रकृया तथा निर्देशिकाबारे जानकारी	
८२.	निजामति सेवा ऐन तथा नियमावली सम्बन्धी जानकारी	
८३.	आर्थिक नियमावली २०६४ तथा सार्वजनिक खरिद ऐन २०६४	
८४.	सूचनाको हक	
८५.	कृषि विकासमा लैंगिक समावेशीकरण, महत्व तथा कार्यक्रमहरुबारे जानकारी	

मोड्युल ७: योजना तर्जुमा तथा आयोजना प्रस्ताव लेखन

८६.	योजना तर्जुमाका चरणहरु (निक्षेपित तथा केन्द्रिय) (राष्ट्रिय योजना आयोगको फर्मेट अनुसार)	
८७.	प्रगती प्रतिवेदन (राष्ट्रिय योजना आयोगको फर्मेट)(प्रगती प्रतिवेदनका प्रकार, प्रगती प्रतिवेदन भर्ने तरिका) (व्यव.)	
८८.	तथ्याङ्कको अवधारणा, महत्व, उपयोगिता तथा संकलन विधिहरु	
८९.	ऋप कटिङ्ग तथा उत्पादन अनुमान विधी (व्यव.)	
९०.	नेपालमा खाद्यान्न बालीको उत्पादन स्थिति, खाद्य सुरक्षा तथा खाद्यान्न बासलात निकाल्ने तरिका (व्यव.)	
९१.	प्रोफायल तयारी एवं अद्यावधिक गर्ने तरिका (सै. तथा व्य.)	
९२.	आयोजना अवधारणा र चक्र	
९३.	आयोजना प्रस्तावना लेखन तथा तयारी (सै. तथा व्य.)	
९४.	लजिकल फ्रेमवर्क	
९५.	लजिकल फ्रेमवर्क (व्यवहारिक)	
९६.	अनुगमन तथा मुल्यांकन	
९७.	सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखा	
९८.	समस्या पहिचान तथा समाधान (सै.+व्यव.)	

मोड्युल ८ : आयोजनागत तथा विविध कार्य

९९.	व्यक्तिगत प्रतिवेदन लेखन.....गृहकार्य	
१००.	अवलोकन भ्रमण (नर्मसमा स्वीकृत भएको अवस्थामा)	
१०१.	सामुहिक प्रतिवेदन लेखन तथा प्रस्तुति	

८. तालिमको विषय : उद्यम विकास, मूल्य श्रृङ्खला तथा व्यवसायिक योजना विकास

तालिमको स्तर : प्रा.स./ना.प्रा.स. स्तर

तालिमको अवधि : २ हप्ते (१२ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- उद्यमशिलता तथा व्यवसायका आधारभुत पक्षबारे ज्ञान तथा जानकारी हासिल ।
- व्यवसायिक योजना विकास गरी व्यवसाय विकासका उपायहरु खोजी गर्न ।
- व्यवसायमा लागत कम गर्न र मुनाफा हासिल गर्न उपायहरुको खोजी गर्न ।
- कृषिका विभिन्न सहक्षेत्रको छनौट तथा विश्लेषण गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरुलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गरेका हुनेछन् ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, रिड, चक्लेट, विस्कट, साबुन, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ : उद्यमशिलता तथा व्यवसायिक योजना विकास		
१.	सकारात्मक धारणा	
२.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
३.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरुको पहिचान (सै.+व्यव.)	
४.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरु	
५.	व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कर सम्बन्धी व्यवस्था	
६.	आधारभुत व्यवसाय चक्र (सै.+व्यव.)	
७.	परिवार र व्यवसाय विच सम्बन्ध	
८.	व्यवसाय / फार्म सम्पत्ति तथा दायित्वहरु	

९.	कृषि व्यवसायहरुको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरु (सै. +व्यव.)	
१०.	व्यवसायमा वस्तुको माग तथा आपूर्ति अवधारणा र सम्बन्ध (सै. +व्यव.)	
११.	व्यवसायमा सकारात्मक प्रतिस्पर्धा XY खेल	
१२.	विक्रय कलाको विकास कसरी गर्ने	
१३.	कृषि उद्यम विकासमा जोखीमहरु तथा जोखीम व्यवस्थापन	
१४.	व्यवसायको लेखा व्यावस्थापन तथा रेकर्ड व्यवस्थापन	
१५.	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
१६.	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभुत पक्षहरु तथा केही फर्मेटहरु (सै.)	
१७.	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा बजार योजना (व्यव.)	
१८.	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
१९.	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण (सै. +व्यव.)	
२०.	व्यवसायमा मुल्य निर्धारण तरिका र आवश्यक पक्षहरु (सै. +व्यव.)	
२१.	Financial analysis (Balance sheet, Cash Flow Statement, BC ratio, IRR)	
२२.	नमुना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामूहिक अभ्यास)	
२३.	ग्राहकको पहिचान	
२४.	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनमा विद्यमान नितिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरु	
२५.	कृषि व्यवसायमा विमाको प्रावधान र प्रक्रिया	
२६.	विश्व व्यापार संगठन र अन्य द्विपक्षीय सम्झौता :परिचय र कृषि क्षेत्रसंग सम्बन्ध	
२७.	Quality Control, Health and Safety measures in enterprise	
२८.	सफल उद्यम व्यवसाय अवलोकन तथा उद्यमीसंग अन्तरक्रिया (अवलोकन भ्रमण)	
मोड्युल २ : मूल्य श्रृंखला		
२९.	मुल्य श्रृंखलाको अवधारणा, आयोजना चक्र र उपयोगिता	
३०.	मूल्य श्रृंखलाका कार्यहरु र तत्वहरु	
३१.	बालीनालीको मूल्य अभिवृद्धि तरिका : प्रशोधन, Branding, Labelling (Value Addition)	
३२.	सहक्षेत्र (बाली वा वस्तु) विकास तथा छनौट प्रक्रिया (सै. +व्यव.)	
३३.	मूल्य श्रृंखलामा सरोकारवालाहरुका भूमिका, समस्या तथा अवसरको विश्लेषण	

९.तालिमको विषय: फलफूल नर्सरी तथा बगैंचा व्यवस्थापन (स्थलगत तालिम)

तालिमको स्तर : प्रा.स./ ना.प्रा.स.

तालिमको अवधि : १ हप्ते (६ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- फलफूलको नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका पक्षमा सैदान्तिक तथा व्यवहारिक ज्ञान हासिल गर्न ।
- नर्सरी स्थापना गर्न कृषकहरुलाई सहयोग गर्न ।
- बगैंचा व्यवस्थापनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न ।
- स्थानीय साधन श्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई उपयोग गरी न्युनतम लागतमा उत्पादन गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरुलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैदान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु : औजारहरु—बडिङ्ग नाइफ, सिकेचर, प्रुनिङ सः,कोदालो, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचाट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	सेसन संख्या
मोड्युल १ :फलफूल नर्सरी व्यवस्थापन		
१	नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरु : <ul style="list-style-type: none">➤ नर्सरी: परिचय तथा महत्व (उद्यम वा व्यवसायको स्वरूपको आधारमा)➤ नर्सरी स्थापना लागि ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, जग्गा छनौट तथा ले आउट➤ नर्सरीका लागि श्रोत,साधन तथा विधि, तरिकाहरु➤ नर्सरीका लागि आवश्यक संरचना➤ नर्सरीका लागि माउबोट छनौट(सै.+व्यव.)➤ नर्सरी दर्ता प्रक्रिया तथा आवश्यक कागजातहरु	४
२	नर्सरीमा सिंचाईको महत्व, सिंचाई, माटो तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१

३	माउबोट छनौटका आधार तथा रुटस्टक व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
४	माउबोट तथा नर्सरीमा बेर्नाको स्वस्थता तथा रोग/कीरा व्यवस्थापन	१
५	विरुवा प्रशारणका विधिहरु (सै.+व्यव.)	४
६	बेर्नाहरुको गुणस्तर तथा बजार(उत्पादन, ढुवानी, हाडिनिड,संचार तथा मूल्य निर्धारण)	१
मोड्युल २ :फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन		
७	फलफूल बगैँचा स्थापना गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, विरुवा रोपण विधि र रेखाकन (सै.+व्यव.)	२
८	फलफूल बगैँचामा विरुवा रोपलाई खाडल खन्ने,पुर्ने,विरुवा रोप्ने तथा हेरचाह	१
९	फलफूल बगैँचामा सिंचाई, गोडमेल, अन्तरबाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	१
१०	फलफूल बगैँचामा तालिम तथा काँटछाँट(सै.+व्यव.)	२
११	फलफूल बगैँचामा रोग/किरा व्यवस्थापन	१
१२	फलफूल उत्पादनमा विरुवावर्दक रसायनको परिचय, महत्व तथा प्रयोग विधि	१
१३	फलफूल उत्पादनको सुरक्षित पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन प्रविधि	१
१४	फलफूल उत्पादनको मूल्य निर्धारण,लाभ लागत विश्लेषण	१
जम्मा		२२

५. तालिम ब्रोशर तयार गर्दा समावेश हुनुपर्ने विवरणहरू

तालिम सम्बन्धी Brouchure मा उल्लेख हुनुपर्ने विषयहरू :

- परिचय (Introduction)
- प्रशिक्षार्थी (Participants)
- तालिमको उद्देश्य (Objective of the course)
- तालिम अवधि (Training Duration)
- पाठ्यक्रम सूची (Course content)
- तालिम विधि (Training Methodology)
- प्रशिक्षण सहायक सामग्री (Training Aids)
- मूल्यांकन (Evaluation)
- प्रमाणीकरण (Certification)
- स्थान (Venue)
- तालिम प्रमुख (Training Chief)
- तालिम संयोजक (Training Coordinator)
- सम्पर्क ठेगाना (Contact Address)

६. प्रा.स./ना.प्रा.स.हरुको आधारभूत सेवाकालीन तालिममा प्रशिक्षार्थीहरुको

मूल्याङ्कन गर्ने आधारहरु

प्रा.स./ना.प्रा.स.हरुको आधारभूत सेवाकालीन तालिममा प्रशिक्षार्थीहरुको मूल्याङ्कन निम्न बमोजिम हुनेछ ।

<u>मूल्यांकनका आधारहरु</u>	<u>प्रतिशत (अंक भार)</u>
क) Individual Assignment	२०
ख) Group Project Work	३०
ग) Pre Test and Post Test	३०
घ) Participation	१०
ङ) Attendance	१०
Total	१००

श्रेणी खुलाउनु पर्दा मूल्यांकनको आधार निम्नानुसार गर्ने :

प्रथम श्रेणी : $\geq ८०\%$

द्वितीय श्रेणी : $\geq ७०\% - > ८०\%$

तृतीय श्रेणी : $\geq ६०\% - > ७०\%$

अनुत्तीर्ण : $> ६०\%$

नोट: तालिममा सबैभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने ३ जना प्रशिक्षार्थीलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय स्थान खुलाई Certificate of Merit दिइनेछ ।

अध्याय ५: कार्यविधि

१. कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७७

प्रस्तावना: सुदुरपश्चिम प्रदेशमा कृषि तथा पशुपंक्षी व्यवसायमा आवद्ध जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै तिनीहरुमा कृषि उद्यमशिलताको विकासका साथै युवापिढीलाई कृषि क्षेत्रमा स्वरोजगार सिर्जना गरी समग्र प्रदेशको आर्थिक विकासमा सहयोग गर्न तथा कृषि उस्मायन

पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकासका कार्यक्रमलाई पारदर्शि, जवाफदेहि, व्यवस्थित र प्रभावकारि ढंगले संचालन गर्न बान्छनिय भएको ले,

प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५ को दफा ३ बमोजिम सुदूरपश्चिम प्रदेश भूमी व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय ले यो कार्यविधि बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम , विस्तार र प्रारम्भ : (१) यो कार्यविधिको नाम "कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि", २०७७ " रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि भूमी व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मिति देखि सुदूरपश्चिम प्रदेश भर लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा , -

(क) "अनुदानग्राही " भन्नाले कृषक , कृषक संस्था , निजी फर्म , कृषक समूह तथा सहकारी समझनु पर्छ ।

(ख) "कार्यक्रम निर्देशक समिति" भन्नाले दफा ३ को उपदफा (१) बमोजिम गठित समिति सम्झनु पर्छ ।

(ग) "कार्यक्रम" भन्नाले कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम सम्झनु पर्छ ।

(घ) "प्राविधिक समिति" भन्नाले दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिम गठित समिति सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "कृषि व्यवसाय" भन्नाले कृषि तथा पशुपन्छीजन्य वस्तु उत्पादन , प्रशोधन तथा वजारीकरण सम्बन्धी कार्य सम्झनु पर्छ ।

- (च) "कार्यक्रम कार्यान्वयन निकाय" भन्नाले भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय ले कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी अख्तियारी प्रदान गरेको निकाय सम्झनु पर्छ।
- १६० "अभिवृद्धि कार्यक्रम तालिम" भन्नाले कृषि व्यवसाय सञ्चालनका लागि उत्प्रेरित गर्न सञ्चालन गरीने स्थलगत तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकायमा सञ्चालन गरीने तालिमलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) "केन्द्र" भन्नाले भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र वा कृषि ज्ञान केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
- (झ) "मन्त्रालय" भन्नाले सुदूरपश्चिम प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) "उत्सायन स्थल" भन्नाले सहभागीहरुको प्राविधिक सिप र क्षमता अभिवृद्धि गर्न सैद्धान्तिक तथा व्यवहारिक कार्य गर्नका लागि खटाइने फार्म, श्रोतकेन्द्र, उधोग, प्रयोगशाला आदि लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) "सहभागी" भन्नाले कार्यविधि बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालनका लागि छनौट भएको व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद -२

कार्यक्रमको	व्यवस्थापन	तथा संचालन
३. कार्यक्रम	निर्देशक	समिति:
प्रभावकारी	कार्यान्वयन	तथा समन्वयका
मन्त्रालय	स्तरमा	देहाय बमोजिमको
निर्देशक	समिति	रहनेछ :-

(क)	सचिव, मन्त्रालय	संयोजक
(ख)	प्रमुख, योजना तथा अनुगमन महाशाखा	सदस्य
(ग)	प्रमुख, पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास महाशाखा	सदस्य
(घ)	प्रमुख, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा खाद्य सुरक्षा महाशाखा	सदस्य
(ङ)	प्रमुख पशु सेवा तालिम केन्द्र	सदस्य
(च)	प्रमुख, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	सदस्य
(छ)	अधिकृत, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा खाद्य सुरक्षा	सदस्य-सचिव

	महाशाखा	
--	---------	--

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको काम ,
कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) कार्यक्रम सञ्चालनका सम्बन्धमा
मातहतका निकाय तथा समितिहरुलाई
राय , सल्लाह तथा निर्देशन प्रदान
गर्ने ,

(ख) कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने
निकाय बाट प्राप्त प्रतिवेदन
अध्ययन गरी सञ्चालित कार्यक्रमको
प्रगति समिक्षा गर्ने र निर्देशन
दिने ,

(ग) कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने वा
गराउने ,

(घ) सञ्चालित कार्यक्रमको सम्बन्धमा
प्राप्त भएका गुनासो व्यवस्थापन
गर्ने , र

(ङ) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि
कार्यविधिले तोकेका अन्य निर्णय
गर्ने ।

४. प्राविधिक समिति : (१) कार्यक्रम संचालन गर्न
देहाय बमोजिम प्राविधिक समिति रहनेछ :-

(क)	प्रमुख, कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय	संयोजक
(ख)	अधिकृत प्रतिनिधि, कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय	सदस्य
(ग)	अधिकृत प्रतिनिधि, सम्बन्धित जिल्लाको केन्द्र	सदस्य
(घ)	सम्बन्धित विषयको विज्ञ	सदस्य

(ड)	प्रमुख, योजना शाखा, कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय	सदस्य-सचिव
-----	--	------------

५. **समितिको काम कर्तव्य र अधिकार :** (१) दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) उस्मायन स्थलका लागि आवश्यक व्यक्ति, फर्म, कम्पनी, सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुको रोज्ठर तयार गर्ने।
- (ख) कृषि उद्यमी हुन इच्छुक सहभागीहरुको रोज्ठर तयार गर्ने ।
- (ग) सहभागी ले आफुले संचालन गर्न खोजेको विषयका लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान र सीपको सूची तयार गरी ज्ञान हासिल गर्ने र सीप हासिल गर्ने स्थान तथा सेवा प्रदायक पहिचान गरी सहभागीलाई तत् तत् स्थानमा खटाउने र ज्ञान र सीप सिकाउने सेवा प्रदायक संग सम्झौता गर्ने ।
- (घ) सेवा प्रदायक ले सहभागीलाई आवश्यक ज्ञान, सीप सिकाउने वातावरण सिर्जना गरेको / नगरेको बारे अनुगमन गर्ने / गराउने ।
- (ङ) स्थलगतरूपमा सफलतापूर्वक तालिम सम्पन्न गरेका सहभागीहरुलाई व्यवसायीक योजनाका आधारमा तथा कार्यविधि बमोजिम अनुदान प्रदान गर्ने बारे निर्णय गर्ने।

६. **बैठक सम्बन्धी कार्यविधि :** (१) दफा ३ र ४ बमोजिम गठित समितिहरुको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) समितिको बैठक संयोजकको निर्देशनमा सदस्य सचिवले मिति, समय र स्थान तोकी बोलाउनु पर्नेछ ।
- (ख) बहुमत सदस्यहरुको उपस्थितिलाई बैठकको गणपुरक संख्या मानिनेछ ।

(ग) समितिको बैठकको निर्णय बहुमतको आधारमा गरिनेछ ।

(घ) समितिले आवश्यकता अनुसार विषय विशेषज्ञ तथा सरोकारवालाहरुलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(ङ) समितिको बैठक हरेक चौमासिकमा एक पटक र आवश्यकता अनुसार कुनै पनि समयमा बस्न सकिनेछ ।

(२) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

६. **कृषि उद्यमका तहहरु :** (१) कार्यक्रम संचालनका लागि संभावित र छनौट भएका कृषकहरुको चरणबद्ध रुपमा क्षमता अभिवृद्धि गरि उद्यमशिलता विकास गर्न देहाय बमोजिमका कृषि उद्यमका तहहरु रहनेछन् :-

(क) **अभिमुखिकरण तह :** यो कार्यक्रम संचालनको पहिलो चरण हो । यस तहमा कृषि उद्यमि हुन सक्ने वा हुन ईच्छुक कृषकहरुको पहिचान गरि तिनलाई ब्यवसाय संचालनका विविध पक्षहरु बारे अभिमुखिकरण गरिनेछ ।

(ख) **क्षमता विकास तह :** अभिमुखिकरण कार्यक्रममा सहभागी भई कृषि उद्यमि हुन सक्ने संभावना प्रदर्शन गरेका तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायको प्राविधिक मुल्यांकन बाट उपयुक्त देखिएका कृषकहरुलाई क्षमता विकास तहमा स्तरोन्नति गरिनेछ । यस तहमा कृषकहरुको ज्ञान तथा सिप अभिवृद्धिका लागि सम्बन्धित उस्मायन स्थलमा खटाइनेछ । यस तहमा कृषकहरु बढिमा ३ महिना सम्म रहनेछन् ।

(ग) **उद्यम प्रवर्धन तह :** उस्मायन स्थलमा कार्यगत अनुभव लिई क्षमता विकास

गरेका	सहभागिहरुको	कार्यान्वयन
निकायले	अति सुक्ष्म	रूपमा मुल्यांकन
गरि उत्कृष्ट	देखिन	आएका सहभागिहरुको
व्यवसायिक	योजना	तैयार गरि उद्यम
प्रवर्धन	तहमा	स्तरोन्नति गर्न
सक्नेछ	। यस तहमा	स्तरोन्नति भएका
सहभागिहरु	कार्यान्वयन	निकायको
प्रत्यक्ष	नगरानिमा	रहि आफ्नो
व्यवसाय	संचालन	गर्नेछन् । उद्यम
प्रवर्धन	तहका	सहभागिहरु व्यवसायिक
योजना	अनुसार	उत्पादन पुर्वाधार
निर्माण	लागि	कार्यान्वयन निकायबाट
पुँजिगत	अनुदान	लिन योग्य हुनेछन् ।

(घ) नमुना उद्यमि तह : उद्यम प्रवर्धन तहमा कम्तिमा १ वर्ष उत्कृष्ट प्रदर्शन गरेका तथा नमुना उद्यमि हुन अनुसुचि बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेका उद्यमिहरुलाई कार्यान्वयन निकायले नमुना उद्यमि तहमा स्तरोन्नति गर्नेछ । नमुना उद्यमिहरु लाई कार्यान्वयन निकायले फार्म सुधार , कृषि वस्तु प्रशोधन तथा बजारिकरणका अनुदान सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ । यसै गरि नमुना उद्यमिहरुलाई उस्मायन स्थल तथा सेवा प्रदायकका रूपमा समेत परिचालन गर्नसकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले कार्यक्रम निर्देशक समितिको सहमति लिई पहिले देखि कृषि उद्यम संचालन गरिरहेका र मापदण्ड पुरा गरेका उद्यमिहरुलाई सिधै उद्यम प्रवर्धन वा नमुना उद्यमि तहमा राखि कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) कार्यक्रम संचालन गर्दा सहभागिहरुलाई मुल्यांकन गरि विभिन्न तहमा स्तरोन्नति

गर्ने अधिकार तथा सोको जवाफदेहिता पुर्ण
रुपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायको
हुनेछ ।

७. उस्मायन स्थलको छनौट : (१) कार्यक्रम कार्यान्वयन
गर्ने निकाय ले यस कार्यविधि बमोजिम कार्यक्रम
संचालनका लागि उस्मायन केन्द्रको सूचिमा
सूचिकृत हुन अनुसुचि -१ बमोजिम निरन्तर आवेदनका
लागि सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरि आह्वान
गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आवेदन प्राप्त
भैसकेपश्चात कार्यक्रम कार्यान्वयन
निकायले मासिक रुपमा तिनको मुल्यांकन गरि
अनुसुचि -२ बमोजिमको मापदण्ड पुगेका
उद्यमिहरुलाई उस्मायन केन्द्रको रुपमा
सूचिकृत गर्नेछ ।

(३) उस्मायन स्थलका रुपमा छनौट गरिने
विशिष्टिकृत सेवा प्रदान गर्ने सरकारी
फार्म , प्रयोगशाला , कार्यालय , गैर सरकारी
संस्था तथा सहकारीका हकमा उपदफा (२)
बमोजिमको मापदण्ड लागु हुने छैन ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम सूचिकृत गरिएका
उद्यमिलाई केन्द्रले लिखित सम्झौता गरि
आफ्नो आवश्यकता अनुसार सहभागिको क्षमता
अभिवृद्धिका लागि परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (२) बमोजिम सूचिकृत गरिएका
उस्मायन केन्द्रहरुलाई दफा (६)(घ) अनुसारको
नमुना उद्यमि मानि तिनको स्तरोन्नति तथा
क्षमता विकासका लागि केन्द्रले अनुदान
उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

८. कार्यक्रम सञ्चालन प्रक्रिया : (१) कार्यक्रम
कार्यान्वयन गर्ने निकाय ले कार्यक्रम संचालनका
लागि हरेक अर्थिक वर्ष को शुरुवातमा अनुसुची -१
बमोजिम सार्वजनिक रुपमा तथा केन्द्रहरु मार्फत

समेत पत्राचार गरि निरन्तर आवेदनका लागि सूचना
प्रकाशन गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त आवेदनहरुलाई विषय
तथा ब्यवसाय अनुसार मासिक रुपमा समुहिकृत
गरि जिल्लागत विवरण तैयार गरिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त आवेदकहरुलाई
सम्बन्धित केन्द्रको समन्वयमा स्थलगत
रुपमा अभिमुखिकरण तालिम प्रदान गरिनेछ ।

(४) उपदफा (२) अनुसार अभिमुखिकरण तालिममा सहभागि
भई अनुसुचि -३ बमोजिमको प्रमाणपत्र प्राप्त
गरेका तथा कृषि उद्यमि हुन ईच्छा राखेका
कृषकहरुले अभिमुखिकरण तालिममा सहभागि
भएको ४५ दिन भित्र क्षमता विकास तहमा
प्रवेश पाँउ भनि कार्यक्रम कार्यान्वयन
निकायमा भएका अनुसुचि -४ बमोजिमको प्रस्ताव
भरि आवेदन दिनुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (४) अनुसार आवेदन प्राप्त भएपश्चात
कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले आफैं अथवा
सम्बन्धित केन्द्र मार्फत आवेदकको स्थलगत
अनुगमन गरि /गराई अनुसुचि -५ को मुल्यांकनका
आधार बमोजिम मुल्यांकन गर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको मुल्यांकन बाट छनौट भएका
आवेदकहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन
निकायले क्षमता अभिवृद्धि तहमा
स्तरोन्नति गर्न सक्नेछ ।

(७) उपदफा (५) बमोजिम मुल्यांकन गर्दा मापदण्ड
नपुगेका वा उद्यम संचालनका लागि केहि
पुर्वतैयारि तथा सुधार गर्नुपर्ने
देखिएमा कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले
आवेदकलाई त्यस्तो सुधार गरि पुनश्च : आवेदन
पेश गर्न समयावधि तोकि निर्देशन दिन
सक्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम तोकिएको निर्देशन पालना
गरि तोकिएको समय भित्र पुनश्च : आवेदन पेश

- भई आएमा त्यस्तो आवेदकलाई कार्यक्रम
कार्यान्वयन निकायले क्षमता अभिवृद्धि
तहमा स्तरोन्नति गर्न सक्नेछ ।
- (९) उपदफा (८) र उपदफा (६) बमोजिम छनौट भएका
सहभागिहरुलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन
निकायले समयावधि तोकि सम्बन्धित उस्मायन
स्थलसँग अनुसुचि -६ बमोजिमको समझौता गरि
क्षमता अभिवृद्धिका लागि पठाउनेछ ।
- (१०) उपदफा (९) बमोजिम उस्मायन स्थलमा क्षमता
अभिवृद्धिका लागि पठाईएका सहभागिहरुको
कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले आफैं वा
केन्द्र मार्फत नियमित अनुगमन गर्नेछ ।
- (११) उपदफा (९) बमोजिम क्षमता अभिवृद्धिका लागि
पठाईएका सहभागिहरु मध्ये उत्कृष्ट
प्रदर्शन गर्ने सहभागिहरुलाई सम्बन्धित
उस्मायन केन्द्रले अनुसुचि -७ बमोजिमको
प्रमाणपत्र प्रदान गरि उद्यम प्रवर्धन
तहमा स्तरोन्नतिका लागि कार्यक्रम
कार्यान्वयन निकायमा सिफारिस गर्नेछन् ।
- (१२) उपदफा (११) बमोजिमको सिफारिस र प्रमाणपत्र
प्राप्त गरेका सहभागिहरुले उद्यम
प्रवर्धन तहमा स्तरोन्नति गरिपाँउ भनि
कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायमा आवेदन पेश
गर्नेछन् ।
- (१३) उपदफा (१२) बमोजिमको आवेदन प्राप्त भैसके
पश्चात कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले
सहभागिले उद्यम संचालन गर्ने स्थलको
अनुगमन पश्चात ब्यवसायिक योजना तैयार
गर्नेछन् । यदि कार्यक्रम संचालन गर्ने
निकायसंग व्यवसायीक योजना तयार गर्ने
जनशक्ति नभएमा उक्त कार्य परामर्षदाता
मार्फत पनि गर्न गराउन सक्नेछ ।
- (१४) उपदफा (१३) बमोजिमको व्यवसायिक योजना
बमोजिमको कार्य संचालन गर्न कार्यक्रम
कार्यान्वयन निकायले स्विकृत बजेटको

- परिधि भित्र रहि तथा दफा (६) (ग) बमोजिमको क्रियाकलाप संचालनका लागि अनुदान प्रदान गर्न अनुसुचि -८ बमोजिम सम्झौता गर्नेछ ।
- (१५) उपदफा (१४) बमोजिम गरिएको सम्झौतामा समयावधि तोकिएको प्रगतिका सुचकहरु समेत उल्लेख गरिएको हुनुपर्नेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले प्रदान गर्ने अनुदान सम्झौतामा तोकिएका सुचकहरु र तिनको कार्यप्रगतिका आधारमा प्रदान गरिनेछ ।
- (१६) उपदफा (१४) बमोजिम गरिएको सम्झौता अनुसार कम्तिमा १ बर्ष ब्यवसाय संचालन गरि उद्यम विकासको उच्च संभावना प्रस्तुत गरेको उद्यमिलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले नमुना उद्यमि तहमा स्तरोन्नति गर्नेछ ।
- (१७) उपदफा (१६) बमोजिम स्तरोन्नति गरिएको उद्यमिलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले कार्यक्रम बजेटको परिधि भित्र रहि तथा दफा (६)(घ) बमोजिमको क्रियाकलाप संचालनका लागि अनुदान प्रदान गर्नेछ ।
- (१८) उपदफा (१७) र (१५) बमोजिम अनुदान प्रदान गरिने अलग अलग शिर्षकमा कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले सहभागिको आवश्यकता अनुसार शतप्रतिशत सम्म अनुदान उपलब्ध गराउन सक्नेछ तर प्रदान गरिने अनुदान रकम कुल व्यवसायिक योजनाको ५० प्रतिशत भन्दा बढि हुनेछैन ।

८. कार्यक्रम सञ्चालनका लागि खर्चका आधार, मापदण्ड तथा अनुदान: कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन गर्दा देहायका आधार अनुसार खर्च गरिनेछ :-

- (क) स्विकृत कार्यक्रम तथा बजेट रकमको बढीमा १० प्रतिशत रकम कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय ले आफ्नो परिसर भित्र वा मन्त्रालय मातहतका प्रयोगशाला तथा फार्म केन्द्रहरुमा उस्मायन स्थल स्थापना तथा सन्चालनका

लागि भौतिक संरचना निर्माण, प्रदर्शन संचालन तथा व्यवस्थापनमा खर्च गर्न सकेछ । यसरी खर्च गर्दा कार्य योजना तथा लागत तयार गरी कार्यक्रम निर्देशक समितीबाट स्विकृत गराउनु पर्नेछ ।

- (ख) अभिमुखिकरण तालिमका सहभागीहरूलाई तालिम स्थलमा आउदा जादाको यातायात खर्चका साथै तालिम स्थलमा आउदा जादाको दिन र तालिम अवधिभर खाना तथा खाजा खर्च उपलब्ध गराईनेछ ।
- (ग) क्षमता अभिवृद्धिका लागि तोकिएको उस्मायन स्थलमा सहभागिलाई पठाउँदा उस्मायन स्थललाई सहभागीको खाना, खाजा, बस्ने व्यवस्था तथा सहजिकरणका लागि प्रतिदिन प्रति सहभागी रु एक हजारका दरले रकम उपलब्ध गराईनेछ ।
- (घ) कार्यक्रम संचालन गर्ने निकायले सहभागीहरूको सिकाई स्थल र कार्यक्षेत्रमा कार्य प्रगतीको अनुगमन तथा विविध कार्य गर्न विनियोजित बजेटको ५ प्रतिशत रकम खर्च गर्न सकेछ ।
- (ङ) यस कार्यविधि बमोजिम चरणबद्ध रुपमा स्तरोन्नति भएको आवेदकलाई व्यवसायिक योजना अनुसार पुर्वाधार विकासका लागि उद्यम प्रवर्धन तहमा अधिकतम रु ५ लाख र नमुना उद्यमि तहमा रु १० लाख अनुदान प्रदान गरिनेछ ।
- (च) दफा (८)(ङ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले निर्देशक समितिको सहमति लिएर व्यवसायिक योजनाको ५० प्रतिशत सम्म अनुदान प्रदान गर्न सकेछ ।
- (छ) यस कार्यविधि बमोजिम गरिने जुनसुकै खरिद वा निर्माण कार्य प्रचलित नियम कानुन बमोजिम गरिनेछ ।

परिच्छेद-३

कार्यक्रमको	अनुगमन , मूल्याङ्कन	तथा प्रतिवेदन
-------------	---------------------	---------------

९.	कार्यक्रमको	अनुगमन	मूल्याङ्कन	तथा
	<u>प्रतिवेदन</u>	:	(१)	यस कार्यविधि अन्तर्गत सञ्चालित
	कार्यक्रमको	अनुगमन गर्ने	मुख्य	जिम्मेवारी
	सम्बन्धित	कार्यक्रम संचालन गर्ने		निकाय वा
	केन्द्र	तथा समितिको हुनेछ ।		
	(२)	उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण		
	गरेको	प्रतिवेदन कार्यक्रम संचालन गर्ने		
	निकाय ले	मन्त्रालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।		
	(४)	उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन		
	मन्त्रालयले	मुख्यमन्त्री		तथा
	मन्त्रिपरिषद्को	कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।		
	(५)	यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालित		
	कार्यक्रमको	सम्झौता बमोजिमको लागत इष्टिमेट		
	अनुसार	गुणस्तरीय काम नभएको वा आर्थिक अपचलन		
	भएको	लगायतका विषयमा उजुरी वा गुनासो प्राप्त		
	भएमा	मन्त्रालयले सम्बन्धित विषय विशेषज्ञ		
	सहितको	टोली गठन गरी जाँचबुझ गराउनु पर्नेछ ।		
	(५)	उपदफा (४) बमोजिम गठित टोलीले स्थलगत		
	रुपमा	जाँचबुझ गरी प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पेश		
	गर्नु	पर्नेछ ।		
	(६)	उपदफा (५) बमोजिम प्रतिवेदन प्राप्त		
	भएपछि	सम्झौता बमोजिमको लागत इष्टिमेट अनुसार		
	गुणस्तरीय	काम नभएको देखिएमा सो बमोजिम गर्न		
	वा	गराउन सम्बन्धित कार्यालयलाई निर्देशन		
	दिनु	पर्नेछ ।		
	(७)	उपदफा (६) बमोजिम प्राप्त निर्देशनलाई		
	कार्यक्रम	संचालन गर्ने निकाय वा केन्द्रले		
	प्रभावकारी	ढंगले कार्यान्वयन गर्नु		वा
	गराउनु	पर्नेछ ।		
	(८)	उपदफा (६) बमोजिम प्राप्त		
	निर्देशनलाई	कार्यान्वयन नगर्ने कार्यालय		
	प्रमुखलाई	प्रचलित कानून बमोजिम मन्त्रालयले		
	कारवाही गर्न	वा कारवाहीका लागि सिफारिस गर्न		
	सक्नेछ ।			

(१)	उपदफा	(५)	बमोजिम	प्राप्त
प्रतिवेदनबाट		आर्थिक	अपचलन	भएको	देखिएमा
मन्त्रालयले		आवश्यक	अनुसन्धान	तथा	कारवाहीका
लागि	सम्बन्धित	निकायमा	लेखी	पठाउनु	पर्नेछ

१०. कार्यक्रमको प्राविधिक मूल्याङ्कन, जाँचपास र फरफारक: (१) यस कार्यविधि बमोजिम अनुदान प्रदान गरिने रकमको सम्झौता अनुसारको कार्यसम्पन्न भई उस्मायन स्थल ले प्रदान गरेको सेवाका हकमा भुक्तानि माग गरेको निवेदन र कार्य प्रगती झल्किने कागजातका आधारमा तथा सम्झौतामा तोकिए अनुसार भुक्तानी गरीनेछ ।

(२) व्यवसाय संचालनका लागि सहभागीलाई उपलब्ध गराईने अनुदान रकम सम्झौतामा तोकिएका सुचकहरु र तिनको कार्यप्रगति र कार्यसम्पन्न प्रतिवेदनका आधारमा प्रचलित कानून बमोजिम सहभागीको बैंक खाता मार्फत भुक्तानी गरीनेछ ।

परिच्छेद -४ विविध

११. सामुहिक रुपमा तालिम तथा अनुदान कार्यक्रम

<u>संचालन</u>	<u>गर्न</u>	<u>सकिने</u>	: (१) यस प्रदेश भित्र कुनै	
एकै ठाँउमा	विशिष्ट	प्रकारको	सिप	तथा दक्षता
विकास गरि	सामुहिक	रुपमा	कम्तिमा	दश जना
कृषकहरुलाई	नमुना	उद्यमिको	रुपमा	विकास गर्न
यस कार्यविधि	बमोजिम	कार्यक्रम	कार्यान्वयन	
निकायले आफैं	क्षमता	अभिबृद्धि	तालिम	तथा
अनुदान कार्यक्रम	संचालन	गर्न	सक्नेछ	।

(२) उपदफा (१) बमोजिम संचालन गरिने कार्यक्रममा सके सम्म एकै वडा वा बढीमा एउटा स्थानिय तह भित्रका सहभागीहरु मात्र कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले छनौट गर्नेछ ।

(३) कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले उपदफा (१) बमोजिमको कार्यक्रम संचालन गर्दा मन्त्रालयको नीति तथा कार्यक्रम मा विशेष प्राथमिकता पाएका कार्यक्रमहरु जस्तै मुख्यमन्त्रि एकिकृत कृषि तथा पशुपंक्षि

विकास कार्यक्रम अन्तर्गतको नमुना गाँउ ,
 प्रधानमन्त्रि कृषि आधुनिकिकरण परियोजनाका
 ब्लक विकास कार्यक्रम , चक्लाबन्दि कृषि
 लगायतका कार्यक्रम संचालन गरिने गाँउमा
 सम्बन्धित केन्द्रको समन्वयमा समेत संचालन
 गर्न सक्नेछ ।

(४) कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायले उपदफा
 (१) बमोजिमको कार्यक्रम संचालन गर्दा स्विकृत
 बजेटको परिधि भित्र रहि तालिमका हकमा प्रचलित
 नर्मस तथा निर्देशिका बमोजिम तथा अनुदानका
 हकमा प्रति कृषक रु पचिस हजारमा नबढ्ने गरि
 बजेट खर्च गर्नेछ ।

१२. **कार्यक्रम संचालनमा समन्वय र सहकार्य** : (१) यस

कार्यविधि अनुरूप आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन
 गरि समन्वय र सहकार्यमा कृषि उस्मायन पद्धति
 मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम
 कार्यान्वयन गर्न चाहने अन्य सरकारी तथा गैर
 सरकारी निकाय सँग कार्यक्रम कार्यान्वयन
 निकायले द्विपक्षिय वा बहुपक्षिय सम्झौता गरी
 कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ ।

१३. **प्रगति प्रतिवेदन** : (१) यस कार्यविधि बमोजिम

भएको काम कारवाहीको विवरणसहितको चौमासिक तथा
 वार्षिक प्रतिवेदन कार्य सम्पादन गर्ने निकाय
 ले मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(२) मन्त्रालयले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको
 २ महिनाभित्र यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालन
 भएको कार्यक्रमको प्रदेशस्तरमा प्रगति
 समिक्षा गर्नेछ ।

१४. **सहभागीको अभिलेख**: कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकायले यस कार्यविधि बमोजिमका
 सहभागीको अनुसुची-९ बमोजिमको अभिलेख अनिवार्य रुपमा राख्ने तथा सार्वजनिक
 गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

१५. कृषि तथा पशुपन्छी बिमा: यस कार्यविधि अनुसार छनौट भई व्यवसाय संचालनका लागि अनुदान प्राप्त गर्ने सहभागीहरुलाई कृषि तथा पशुपन्छी बिमा कार्यक्रम सँग जोडिनेछ ।

१६. लेखा तथा लेखापरीक्षण: कार्यक्रमको खर्चको लेखा व्यवस्थापन तथा लेखापरीक्षण प्रचलित कानून बमोजिम गर्नु पर्नेछ।

१७. निर्देशन दिन सक्ने: (१) यस कार्यविधि बमोजिम सञ्चालित कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई पारदर्शी, जवाफदेही, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन मन्त्रालय तथा निर्देशक समितिले कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय वा केन्द्रलाई निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

१८. प्रचलित कानून बमोजिम हुने: प्रचलित कानूनको सर्वमान्यतामा प्रतिकूल नहुने गरी यस कार्यविधिमा लेखिएको विषयमा यसै बमोजिम र अन्य कुराको हकमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

१९. बाधा अड्काउ फुकाउने र संशोधन: (१) यस कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भई कार्यान्वयन गर्न बाधा परेमा मन्त्रालयले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।

(२) मन्त्रालयले यस कार्यविधिमा आवश्यकता अनुसार संशोधन तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची-१

(दफा ७ उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रमका लागि उस्मायन स्थलको सुचिमा सहभागी हुने बारे सूचना

यस.....(कार्यालय) को कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन गर्न उस्मायन स्थलहरूको सूचि तैयार गर्नुपर्ने भएकाले उल्लेखित मापदण्ड पुगेका ईच्छुक कृषि उद्यमि तथा संस्थाहरूले यो सूचना प्रकाशन भएको मिति देखि बर्षेभरि निरन्तर रुपमा मा आवेदन पेश गर्न सम्बन्धित सबैको लागि यो सूचना प्रकाशन गरीएको छ ।

उस्मायन स्थलको रुपमा सूचिकृत हुन आवश्यक मापदण्डहरू:

१. आवेदकले विगत ३ बर्ष देखि नमुना कृषि उद्यम संचालन गरेको हुनु पर्नेछ ।
२. आवेदकको बार्षिक कृषिजन्य कारोबार रु एक करोड भन्दा माथि भएको हुनुपर्नेछ ।
३. आवेदकले कम्तिमा ५ जनालाई प्रत्यक्ष रुपमा रोजगारि प्रदान गरेको हुनुपर्नेछ ।
४. आवेदकले यस कार्यविधि बमोजिम छनौट भएका सहभागिहरूलाई कार्यविधिमा तोकिए बमोजिमको सुविधामा क्षमता अभिवृद्धिका लागि सहजिकरण गर्ने प्रतिबद्धता गर्नुपर्नेछ ।

नोट: उस्मायन स्थलका लागि सूचिकृत हुन कार्यालयको ईमेलमा समेत आवेदन पठाउन सकिनेछ ।

सरकारी फार्म, केन्द्र, प्रयोगशालाको हकमा उपरोक्तानुसाका मापदण्ड आवश्यक पर्ने छैन ।

अनुसूची-२

(दफा ८ उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रममा सहभागी हुने बारे

सूचना

यस.....(कार्यालय) को यस आ.ब..... को स्विकृत कार्यक्रम अनुसार कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रममा सहभागी भई कृषि उद्यमशिलता विकास र सम्बन्धित विषयमा स्थलगतरूपमा प्राविधिक ज्ञान तथा सीप आर्जन गरी कृषि उद्यमी बन्न चाहने ब्यक्तीबाट यो सूचना प्रकाशन भएको मिति देखि बर्षेभरि निरन्तर रूपमा आफ्नो नजिकको केन्द्रमा आवेदन पेश गर्न सम्बन्धित सबैको लागि यो सूचना प्रकाशन गरीएको छ ।

तपशिल

१. आवेदकको उमेर २० वर्ष पुरा भई ६० बर्ष ननाघेको नेपालि नागरिक हुनु पर्नेछ ।
२. आवेदक सँग प्रस्तावित उद्यम संचालनका लागि आधारभुत पुर्वाधार हुनुपर्नेछ (जस्तै : सडक, विद्युत, सिंचाई आदि)
३. आवेदकहरुलाई कार्यक्रम सम्बन्धि स्थलगत रूपमा अभिमुखिकरण तालिम दिईनेछ ।
४. स्थलगत रूपमा अभिमुखिकरण प्राप्त गरि प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका सहभागीहरुले आवश्यक मापदण्ड पुरा गरे पश्चात क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागी गराईनेछ ।
५. अभिमुखिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिममा सहभागी हुँदा सहभागीहरुलाई खाना र बस्नको व्यवस्था गरीनेछ । अन्य कुनै खर्च दिइने छैन ।
६. आवेदकहरुलाई कार्यविधिले तोके बमोजिमको मापदण्ड अनुसार चरणबद्ध रूपमा स्तरोन्नति गरि ब्यवसाय संचालनका लागि अनुदान उपलब्ध समेत गराईनेछ

अनुसूची -३

(दफा ८ उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)
अभिमुखिकरण तालिममा सहभागिताको प्रमाणपत्र

मिति:

विषय: प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको बारे।

श्री.....,

.....

यस कार्यालयको आयोजनामा मिति..... मा..... स्थानमा कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रमको अभिमुखिकरण तालिममा सफलतापूर्वक सहभागि हुनु भएकाले तपाईंलाई यो प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ । कृषि उस्मायन पद्धति मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रममा सहभागि भई क्षमता अभिवृद्धि तहमा स्तरोन्नति हुन यो प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको ४५ दिन भित्र निम्न मापदण्ड तथा कागजात सहित यस कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहुन समेत अनुरोध छ ।

क्षमता अभिवृद्धि तहमा स्तरोन्नति हुन आवश्यक कागजात तथा मापदण्डहरु

१. प्रस्तावित उद्यम संचालनका लागि आधारभुत पुर्वाधार भएको प्रमाण (जस्तै : जमिन , सडक, विद्युत , सिंचाई आदि)
२. अनुसुचि -४ बमोजिमको पुर्ण रुपले भरिएको विवरण फाराम
३. आवेदक सँग व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक न्युनतम स्वलगानिको प्रमाण
४. नागरिकता प्रमाणपत्र र लालपुर्जाको प्रतिलिपि
५. फर्म तथा संस्थाको हकमा दर्ता र कर चुक्ता प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि
६. सम्बन्धित विषयमा तालिम तथा अनुभव भएमा सोको प्रमाणपत्र वा स्वघोषणा

अनुसूची-४
(दफा ८ उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)
प्रस्तावको ढाँचा
.....कार्यक्रमको प्रस्ताव पत्र

क. कार्यक्रमको	सामान्य	परिचय
आवेदकको नाम		
ठेगाना		
सम्पर्क व्यक्तिको नाम		
टेलिफोन नम्बर		
आवेदकको परिचय, अनुभव तथा हाल सञ्चालन गरिरहेका क्रियाकलापहरु		
अब सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरु		
कार्यक्रमको अनुमानित लागत रु		

अनुदान माग गरेको रकम रु.							
कार्यक्रम सञ्चालन गरिने स्थल		जिल्ला गा.पा/न.पा स्थान					
ख. कार्यक्रमबाट		हुने		लाभान्वितहरुको		विवरण	
लाभान्वितको किसिम		संख्या					
		कुल	पुरुष	महिला	दलित	जनजाति	भूमिहीन
कृषक							
व्यापारी							
ग. कार्यक्रम प्रतिफलहरु		सञ्चालन		पश्चात		प्राप्त हुने	
१. २. ३. ४.							
घ. लागत साझेदारी							
सिनं	क्रियाकलापको नाम	ईकाइ	परिमाण	जम्मा लागत	आफ्नो लगानी	अनुदान	

घ. अनुमानित उत्पादन तथा बिक्रि आम्दानी						
सि.नं	उत्पादनको नाम	ईकाइ	परिणाम	दर	जम्मा उत्पादनको बजार मुल्य	
ङ. कार्यक्रमको दिगोपना तथा निरन्तरता						

अनुसूची-७

(दफा ८ उपदफा (११) सँग सम्बन्धित)

क्षमता अभिवृद्धि तालिममा सहभागिताको प्रमाणपत्र

मिति:

विषय: प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको बारे।

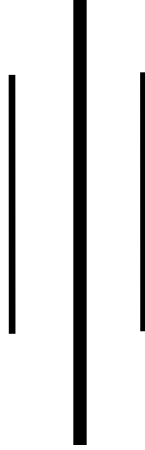
श्री.....,

.....

.....कार्यालयको मिति.....च.तं..... को पत्रानुसार पठाईएका.....ठेगाना भएका तपाईं श्री ले यस फर्ममा मिति..... देखि..... सम्म जम्मा दिन निरन्तर रुपमा कार्यरत रहि..... सम्बन्धि व्यवहारिक ज्ञान/सिप लिई सो विषयमा उत्कृष्ट/मध्यम/सामान्य क्षमता अभिवृद्धि गर्नु भएकाले यो प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ ।

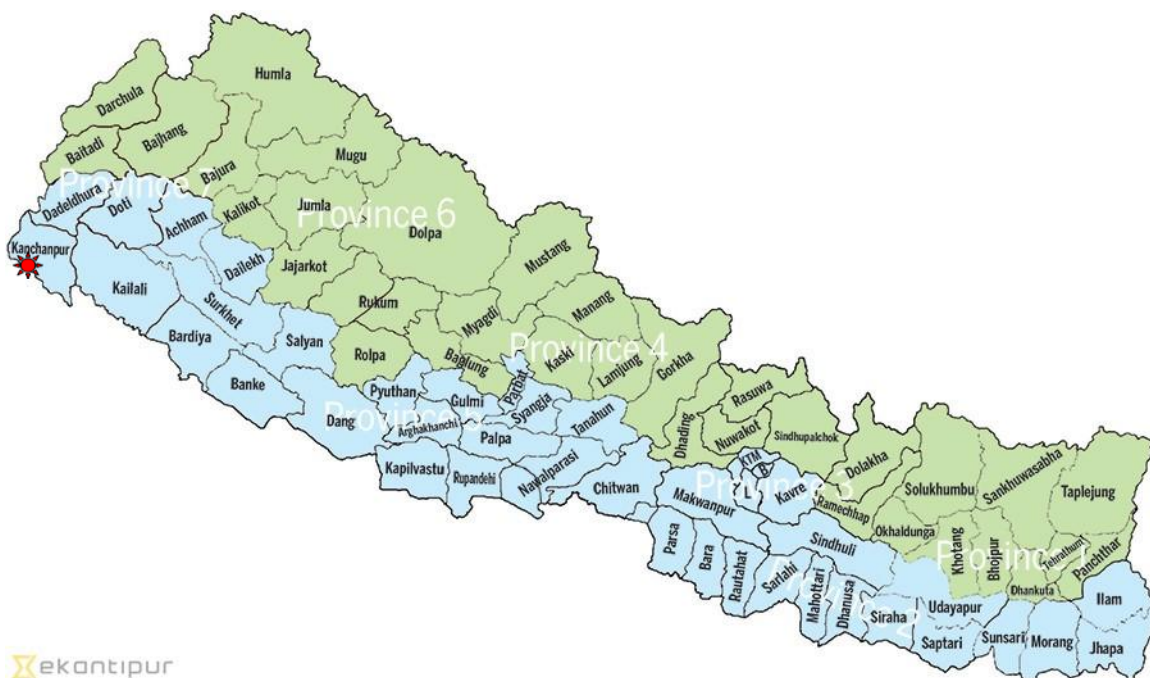
नमुना कृषि उद्यमि बन्ने यहाँको यात्राको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना सहित ।

वार्षिक प्रगति तथा
तालिम कार्यक्रम पुस्तिका
२०७८ / २०७९

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र
सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र रहेको स्थान

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्ध सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर

हाम्रो भनाई

जीवनको मूल आधार का साथै राष्ट्रको अर्थतन्त्रको प्रमुख श्रोत कृषि भएको कुरा कृषि क्षेत्रको उत्पादन बृद्धि संग देशको आर्थिक बृद्धिदर तलमाथी हुने गरेको दृष्टान्त हामी सबैको सामु छर्लङ्ग छ । हाम्रो देशका अधिकांश जनताको मुख्य पेशा र जिविकोपार्जनको माध्यमको रूपमा कृषि क्षेत्र भएको कारण कृषि व्यवसायलाई अभिवृद्धि गर्न उचित नीति, वातावरण, कृषि प्रविधि, सीप र कृषक स्वयम्को जागरुकता, सक्रियता तथा मेहेनत आवश्यक हुन्छ । आफ्नो माटोमा परिश्रम गरी, पसिना चुहाई मेहेनतको फल प्राप्त गर्नु कृषकको कर्तव्य हो र राज्यले यसका लागि उचित वातावरण, श्रोत साधनको उपलब्धता तथा बजार सम्बन्धी व्यवस्था गरिदिनु राज्यको दायित्व हुन आउछ ।

राज्यका लागि मानव संसाधन विकास अन्य लगानी वा उत्पादनका श्रोत-साधनलाई सार्थक प्रतिफल दिलाउने प्रमुख उपाय हो । समय परिवर्तनसँगै प्रविधिमा आउने आधुनिकीकरण र नयाँपनले मानव जनशक्तिलाई पनि त्यसअनुरूप अद्यावधिक भइरहनुपर्ने आवश्यकता दर्शाउछ । सार्थक प्रगति हासिल गर्न मानव जनशक्तिले आफ्नो क्षेत्रमा सकारात्मक सोचको विकास र कार्यक्षमतालाई अभिवृद्धि गर्दै लग्नुपर्ने हुन्छ । यस सन्दर्भमा नेपालको कृषि क्षेत्रमा रहेका कृषि जनशक्तिको ज्ञान, धारणा र सीपमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई कृषि क्षेत्रको प्रतिफल बढाउन र गरिवी निवारणमा टेवा पुऱ्याउन अविलम्बन गरिदै आएका विभिन्न प्रकारका प्रविधि प्रसार र हस्तान्तरणका विधिहरुमध्ये तालिम विधि पनि अग्रपंक्तिमा आउँछ । तालिमले मानवको ज्ञान, धारणा र सीपमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई कार्यक्षमतालाई अभि प्रभावकारी ढङ्गले कार्यक्षेत्रमा प्रस्तुत गर्न सहयोग पुऱ्याउदछ ।

कृषि क्षेत्रका जनशक्तिको विकासका साथै कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनमा आवश्यक सहयोग गर्ने उद्देश्यले सुदूरपश्चिम प्रदेश मा पनि कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालीम केन्द्र ले विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आईरहेको छ । कृषि प्रसार कार्यक्रम संचालनमा अग्रपंक्तिमा रही कार्य सम्पादन गर्ने कृषि प्राविधिकहरुको क्षमता अभिवृद्धी गर्न विभिन्न विषयका तालिम संचालन गर्दै आई रहेको छ भने कृषकहरुलाई कृषि उद्यमी बनाउन आवश्यक सहयोग गर्नका लागि कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम आ.व. २०७७/७८ बाट संचालन गरेको छ । त्यसैगरी आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार र कृषि शिक्षा कार्यक्रम पनि राष्ट्रिय आवास कम्पनी लि.को पुनर्वास स्थित ७४ विघा जमीनमा संचालन गरीएको छ । यसकासाथै नौ वटै जिल्लामा एकिकृत कृषि बजार निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण कार्यक्रम पनि शुरु गरीएको छ ।

यस सन्दर्भमा कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरको आर्थिक वर्ष ०७८/७९ को वार्षिक स्विकृत कार्यक्रमको प्रगती विवरण यस “**वार्षिक प्रगति तथा तालिम कार्यक्रम**” नामक पुस्तिका मार्फत प्रकाशित गरिएको छ । यस केन्द्रद्वारा संचालित कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारीरूपमा सम्पादन गर्न प्रत्यक्ष तथा परोक्षरूपमा सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण निकायहरु का साथै व्यक्तिलाई समेत हृदय देखि धन्यवाद टर्क्याउँछु ।

यस पुस्तिकालाई आगामी दिनहरुमा सुधारका लागि सकारात्मक सुझावको अपेक्षा समेत गरेको छु ।

धन्यवाद “॥”

भाद्र, २०७९

(टिकाराम थापा)
वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

विषय सूची

क्र.सं.	विषयवस्तु	पृष्ठ
१	क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रको नीतिगत आधारणा र गतिविधिहरु	१-११
१.१	ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.२	भावी सोच (Vision)	१
१.३	ध्येय (Mission)	१
१.४	उद्देश्यहरु	२
१.५	नीति/रणनीति (Policy/Strategy)	२
१.६	मुख्य कार्यहरु (Mandate)	३
१.७	संस्थागत संरचना	४
१.८	जनशक्ति/दरबन्दी विवरण	५
१.९	हाल कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण	६
१.१०	उपलब्ध भौतिक पूर्वाधार/सुविधाहरुको विवरण	९
१.११	स्थापनाकाल देखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरु	११
१.१२	विश्लेषणात्मक समिक्षा	१२
१.१३	विवरणात्मक प्रगति	१६
१.१४	आ.ब. २०७५/७६ मा सम्पन्न तालिमहरुको संक्षिप्त विवरण	१६
१.१५	सम्पन्न प्रा.स./ना.प्रा.स. स्तरीय तालिम कार्यक्रमको विस्तृत विवरण	१९
१.१६	सम्पन्न अगुवा कृषक स्तरीय तालिम कार्यक्रमको विस्तृत विवरण	२३
१.१७	सम्पन्न भएका अन्य कार्यक्रमहरु	३४
१.१८	वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति विवरण (२०७६/७७)	३७
१.१९	आयोजना कार्यक्रमहरुको आ.ब. २०७६/७७ को वार्षिक प्रगति स्थिति र प्रगति नपुगका कारणहरु	४०
१.२०	आयोजनाका अपेक्षित प्रतिफल (Output) विवरण आ.ब. ०७६/७७	४४
१.२१	आ.ब. २०७६/७७ मा संचालित तालिमको लक्ष्य प्रगतिको अवस्था	४५
२.७	कृषक तालिम कार्यक्रमहरुमा समावेशी (लैंगिक तथा जातीय) सहभागिताको स्थिति	४६

२.८	मुख्य मुख्य कार्यहरु र उल्लेखनिय उपलब्धिहरु	४९
३	आ.व. २०७६/७७ मा संचालन गरिएका तालिम कार्यक्रमहरुको प्रशिक्षणमा सहभागी प्रशिक्षकहरुको नामावली	५०
४	आर्थिक विवरण	५१-५४
४.१	बार्षिक विनियोजित बजेट, निकाशा खर्च रकम तथा वित्तिय प्रगति विवरण	५१
४.२	खर्चको फांटवारी	५१
४.२.१	पूँजीगत तर्फको खर्चको फांटवारी	५१
४.२.२	चालु तर्फको खर्चको फांटवारी	५२
४.३	राजश्व विवरण	५३
४.४	धरौटी विवरण (आ.व. २०७६/७७)	५३
४.५	बेरुजु रकमको स्थिति र फछ्छौट विवरण (आ.व. २०७६/७७)	५४
५	स्थापनाकाल देखि हाल सम्म सञ्चालन गरिएका तालिम कार्यक्रम तथा सहभागी संख्या विवरण	५५
६	नीतिगत तथा कार्यान्वयन स्तरमा देखा परेका समस्याहरुको विवरण	५७
८	आ.व. २०७६।७७ को स्विकृत बार्षिक कार्यक्रम	६६
११	कृषि तालिम समन्वय समितिहरुको गठन र कार्य विवरण	७८
१२	चौधौ योजनाको आधारपत्रमा कृषि क्षेत्रका नीतिहरु	८४
१३	चौधौ योजनाको आधारपत्रमा मानव संसाधन विकास नीतिहरु	८७
१४	कृषि तालिम कार्यक्रम सम्वन्धि भावि सोच तथा आ.व. ०७४/७५ को तालिम कार्यक्रम तर्जुमा मार्गदर्शन	८८
१५	तालिम केन्द्रहरुको कार्यविधि	९७
१६	निजामति कर्मचारी राष्ट्रिय तालिम नीति	१०४
१७	सबैका लागि तालिम कार्यक्रम (कार्य सञ्चालन) निर्देशिका, २०७१	११२
१८	तालिम केन्द्रमा सञ्चालन हुने केहि तालिम कार्यक्रमका पाठ्यक्रम	१२८
१९	अनुसूचिहरु	१५५
२०	जिल्लागतरुपमा सुदूरपश्चिमाञ्चल प्रदेश एवं साविक सु.प. क्षेत्रमा रहेका तालिम प्राप्त ग्रामिण कृषि कार्यकर्ताहरुको विवरण	१७२

